

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.51.3-10>
УДК 069 (477+100)

Бейдик Олександр Олексійович,
доктор географічних наук, професор

Топалова Олеся Іллівна,
кандидат географічних наук

Сірук Вадим Юрійович

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
e-mail: aabeydik@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна,
e-mail: l.topalova@yandex.ua

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
e-mail: vadimsiruk@gmail.com

ТРАДИЦІЙНІ ТА НЕТРАДИЦІЙНІ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Метою дослідження є висвітлення кількості та структури музейної мережі у світовому та національному вимірі; окреслення понять «музей», «культурно-інформаційна система» та основних напрямів покращення музейної справи в Україні; аналіз основних структурно-логічних моделей та динаміки розвитку музейної справи в Україні; поглиблення уявлення про незвичайні музейні проекти України та виділення найоригінальніших серед них за тематикою, історією створення та цінністю експозицій.

Методи та методика дослідження. При розкритті теми використовувались експедиційний (безпосереднє ознайомлення з експозиціями нетрадиційних музейних проектів та збір даних на місцях), монографічний (аналіз публікацій провідних вчених-музейників), порівняльно-географічний, картографічний, статистичний (аналіз кількості музейних закладів та їх популярності в Україні), соціологічний (виявлення пріоритетів студентської молоді щодо нетрадиційних музейних проектів), комп'ютерних технологій, моделювання (використання в публікації структурно-логічних моделей) методи.

Наукова новизна. Висвітлені динаміка та тенденції розвитку музейної справи в Україні та світі, структура масиву публікацій, присвячених музейній проблематиці, виявлені пріоритети студентської молоді щодо надзвичайних музеїв та топ-7 найбільш відомих нетрадиційних музейних проектів України.

Результати. Доведено, що частка нетрадиційних музеїв, музейних проектів та експозицій в «музейній площині» як України, так і зарубіжжя збільшується, в той же час в українському національному просторі відзначається фактичне зникнення із музейних залів донедавна унікальних експозицій таких музеїв, як музей Історії Києва, музей Тараса Шевченка на Чернечій (Тарасовій) горі в Каневі (Черкаська обл.); шляхом опитування студентської молоді виявлені найбільш привабливі та найбільш непопулярні нетрадиційні музеї (світовий вимір) та топ-7 незвичайних музейних проектів України (в порядку обговорення). Наведені кількісні характеристики музейної мережі та популярності музейних закладів України за 2000–2017 рр.

Практична значимість полягає у можливості впровадження результатів дослідження в навчальний процес закладів вищої освіти України (при викладанні курсів екскурсознавство та музеєзнавство, музейний туризм, географія туризму, основи екскурсознавства) на географічних, історичних факультетах закладів вищої освіти України) та використання матеріалів статті у діяльності музейних та екскурсійних закладів України, у посиленні уваги громадськості до традиційних та нетрадиційних музейних проектів та розширення уявлення про диверсифікацію музейних закладів.

Ключові слова: культурно-інформаційна система, музеєзнавство, музеї, нетрадиційні музейні проекти, типологія та класифікація музеїв, динаміка музейної мережі та попиту на музейні послуги.

УДК 069 (477+100)

Бейдык Александр Алексеевич,
доктор географических наук, профессор

Топалова Олеся Ильинична,
кандидат географических наук

Сирук Вадим Юрьевич

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
г. Киев, Украина, e-mail: aabeydik@gmail.com

Мелитопольский государственный педагогический университет
имени Богдана Хмельницкого, г. Мелитополь, Украина,
e-mail: l.topalova@yandex.ua

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
г. Киев, Украина, e-mail: vadimsiruk@gmail.com

ТРАДИЦИОННЫЕ И НЕТРАДИЦИОННЫЕ КУЛЬТУРНО-ИНФОРМАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И МИРА

Целью исследования является освещение численности и структуры музейной сети в мировом и национальном измерении; определение понятий «музей», «культурно-информационная система» и основных направлений оптимизации музейного дела в Украине; анализ основных структурно-логических моделей и динамики развития музейного дела в Украине; углубление представления о необычных музейных проектах Украины и выделение наиболее оригинальных среди них по тематике, истории создания и ценностью экспозиций.

Методы и методика исследования. При раскрытии темы использовались экспедиционный (непосредственное знакомство с экспозициями нетрадиционных музейных проектов и сбор данных на местах), монографический (анализ публикаций ведущих ученых-музейщиков), сравнительно-географический, картографический, статистический (анализ численности музейных учреждений и их популярности в Украине), социологический (выявление приоритетов студенческой молодежи относительно нетрадиционных музейных проектов), компьютерных технологий, моделирования (использование в работе структурно-логических моделей) методы.

Научная новизна. Освещены динамика и тенденции развития музейного дела в Украине и мире, структура массива публикаций, посвященных музейной проблематике, выявлены приоритеты студенческой молодежи в отношении нетрадиционных музеев и топ -7 наиболее известных нетрадиционных музейных проектов Украины.

Результаты. Доказано, что доля нетрадиционных музеев, музейных проектов и экспозиций в «музейной плоскости» как Украины, так и зарубежья увеличивается, в то же время в украинском национальном пространстве отмечается фактическое исчезновение из музейных залов уникальных экспозиций таких музеев, как музей истории Киева, музей Тараса Шевченко на Чернечей (Тарасовой) горе в Каневе (Черкасская обл.); путем опроса студенческой молодежи выявлены наиболее привлекательные и наиболее непопулярные нетрадиционные музеи и топ-7 необычных музейных проектов Украины (в порядке обсуждения). Приведены количественные характеристики музейной сети и популярности музейных заведений Украины в 2000–2017 гг.

Практическая значимость заключается в возможности внедрения результатов исследования в учебный процесс высших учебных заведений Украины (в преподавании курсов экскурсоведение и музееведение, музейный туризм, география туризма, основы экскурсоведения на географических, исторических факультетах высших учебных заведений Украины) и использования материалов статьи в деятельности музейных и экскурсионных заведений Украины, в усилении внимания общественности к традиционным и нетрадиционным музейным проектам и расширении представления о диверсификации музейных учреждений.

Ключевые слова: культурно-информационная система, музееведение, музеи, нетрадиционные музейные проекты, типология и классификация музеев, динамика музейной сети и спроса на музейные услуги.

UDC 069 (477+100)

Beydik Olexander Oleksiovych,
Doctor of Geographical Sciences, Professor
Topalova Olesya Illiyivna,
candidate of geographical sciences
Siruk Vady'm Yuriyovych

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
e-mail: aabeydik@gmail.com

Melitopol Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University,
Melitopol, Ukraine, e-mail: l.topalova@yandex.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
e-mail: vadimsiruk@gmail.com

TRADITIONAL AND NON-TRADITIONAL CULTURAL AND INFORMATION SYSTEMS OF UKRAINE AND THE WORLD

The aim of the study is to elucidate the number and structure of the museum network in a global and national dimension; define the concepts of «museum», «cultural and informational system» and the main directions of improving museum business in Ukraine; analyze the basic structural and logical models and dynamics of museum development in Ukraine; better understand the idea of unusual museum projects in Ukraine and highlight the most original among them by subject, history of creation and value of exhibitions.

The methods and methodology of research. Expeditionary (a direct training with the expositions of non-traditional museum projects and field data collecting), monographic (an analysis of publications of leading museum scientists), comparative-geographical, cartographic, statistical (an analysis of number of museum institutions and their popularity in Ukraine), sociological (an identification of priorities of student youth in relation to non-traditional museum projects) computer technologies, modeling (a use of structural and logical models in the publication) methods were used in the disclosure of the topic.

The novelty of the research. The dynamics and trends of museum development in Ukraine and in the world, the structure of the array of publications on museum issues are elucidated, the priorities of student youth in relation

to extraordinary museums and the top-7 most famous non-traditional museum projects of Ukraine (in order of discussion) are identified.

The results. It is proved that the share of non-traditional museums, museum projects and exhibitions in the «museum area» both in Ukraine and abroad is increasing, while at the same time in the Ukrainian national space it has been observed the actual disappearance of, until recently, unique expositions from such museum halls as the Museum of the History of Kyiv, the Museum of Taras Shevchenko on Chernychiy (Tarasova) mountain in Kaniv (Cherkasy region); by interviewing student youth, the most attractive and unpopular unconventional museums (world dimension) and the top 7 unusual museum projects of Ukraine (in order of discussion) were identified. The quantitative characteristics of the museum network and the popularity of museum institutions of Ukraine for the years 2000–2017 are given.

The practical significance lies in the possibility of implementation the results of the study into the educational process of higher education institutions in Ukraine (when teaching courses of excursion and museum studies, museum tourism, geography of tourism, basics of excursion) at the geographical, historical faculties of institutions of higher education in Ukraine) and the use of materials in the activities of museum and sightseeing institutions of Ukraine, in increasing public attention to traditional and non-traditional museum projects and expanding the idea of diversification of museum institutions.

Keywords: cultural and informational system, museum studies, museums, non-traditional museum projects, typology and classification of museums, dynamics of the museum network and demand for museum services.

Постановка наукової проблеми. Провести діагностику національного та світового музейництва, висвітлити типологію музеїв та провести порівняльний аналіз структурно-логічних моделей їх класифікації, виявити динаміку чисельності музейних закладів України та їх популярність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Музейній проблематиці, теорії та практиці музеєзнавства присвячений ряд вітчизняних і зарубіжних публікацій та інформаційних джерел. Різним аспектам розвитку музейної справи присвячені роботи Г.Г. Мезенцевої, А.Я. Короткової, В.К. Бабарицької, О.Ю. Малиновської, М.М. Бондаря, Л.М. Славіна, І.В. Смалья [1, 4, 9], публікації в наукових збірниках [2, 3] та пресі [6, 7], дисертаційні дослідження [8], твори художньої та науково-популярної літератури [5], джерела Інтернет [10–14], що є свідченням важливого просвітницького, наукового, виховного значення музейництва в культурному житті будь-якої країни. Дисципліна «Музеєзнавство» введена до навчальних планів багатьох зарубіжних і вітчизняних закладів вищої освіти.

Метою статті є висвітлення кількості та структури музейної мережі у світовому та національному вимірі; окреслення понять «музей», «культурно-інформаційна система» та основних напрямів покращення музейної справи в Україні; аналіз основних структурно-логічних моделей типології музеїв та динаміки розвитку музейної справи в Україні; висвітлення структури незвичайних музейних проєктів України (з виділенням найоригінальніших серед них за тематикою, історією створення і цінністю експозицій).

Методи та методика дослідження. Для розкриття теми дослідження використовувались такі методи, як: монографічний, порівняльно-географічний, статистичний, комп'ютерних технологій, моделювання, соціологічний. Останній полягав в опитуванні студентської молоді (близько 500 респондентів) ряду київських закладів вищої освіти, де викладаються дисципліни туристсько-географічного, історико-культурного напрямів, щодо поінформованості про найвідоміші традиційні музеї світу, про існування нетрадиційних (незвичайних) музеїв України та світу, ставлення до них, визначення найвідоміших із них.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі (І.В. Смаль, 1993, 2010) музеї та інші освітні етнокультурні, спортивно-розважальні установи об'єднуються поняттям культурно-інформаційні системи, які являють собою просторові моделі територіально цілісної, антропоцентричної, взаємопов'язаної сукупності суспільно-історичних і природно-антропогенних комплексів, функціонування яких спрямоване на задоволення соціальних потреб особистостей рекреаційно-туристичних методик і технологій [8, 9].

Музей (культурно-інформаційна система) є неприбутковою, постійною установою, відкритою для громадськості, яка набуває, зберігає, досліджує, передає та демонструє

матеріальну та нематеріальну спадщину людства та навколишнього середовища для освітніх цілей, навчання та насолоди [2]. Музей – науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини [16]. Традиційні (класичні) музеї зазвичай поділяють на такі групи: природничі, історичні, художньо-мистецькі, науково-технічні, літературні, краєзнавчі, архітектурні, педагогічні, віртуальні та ін. (рис. 1). Музей-заповідники позиціонуються як групи музеїв комплексного типу, що володіють особливою цінністю й отримали статус заповідників згідно з постановами урядових органів країни.

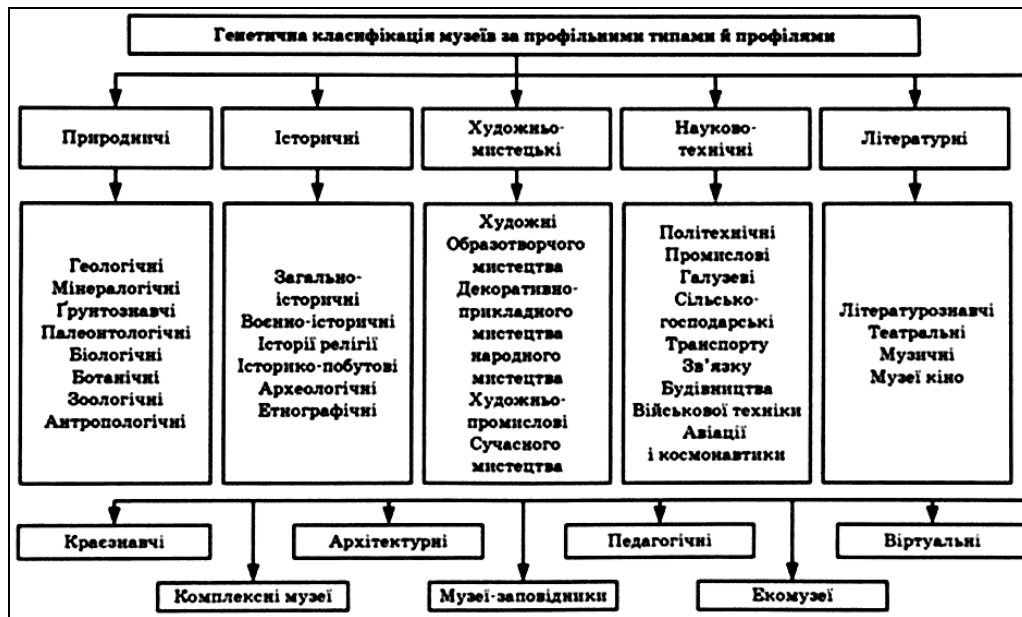

Рис. 1. Генетична класифікація музеїв за профільними типами й профілями [17]

Традиційні (класичні) музеї здебільшого віддзеркалюють вагомий історичний період, важливу для нації подію, етнокультурну категорію, розкривають культурні, мистецькі, релігійні, політичні складові соціуму, а нетрадиційні музейні проекти – окремий елемент, прояв субкультури. Під субкультурою розуміємо форму культури з відповідною системою символів і цінностей (норм, стандартів, установок, способів поведінки, ідеалів, переконань тощо), що відрізняють певну соціальну групу за стилем та ідентичністю від більшості членів суспільства.

Незвичайні музейні проекти (музеї, культурно-інформаційні системи), як і традиційні музеї, мають відповідати таким вимогам:

- бути конкурентоспроможними на ринку музейно-просвітницьких послуг і цікавими населенню;
- нести просвітницьку, розвиваючу, освітянську функцію;
- віддзеркалювати певний суспільно-історичний процес, явище, подію, елемент матеріального світу (культури, субкультури, мистецтва).

Кількість музеїв у світі (2017 р.) становить 55 тис. (з них лівова частка знаходиться в Європі та Північній Америці (лише в США їх 35 144), в Африці – 790, а Австралії – 1184). В цьому загалі дедалі збільшується питома вага незвичайних музеїв та музейних проектів. Результати проведеного нами опитування студентської молоді свідчать про достатньо високу популярність серед них таких нетрадиційних музейних проектів, як Хантерівський анатомічний музей (Велика Британія), музей волосся (Туреччина), сексу, сніжинок (Японія), людського тіла (Нідерланди), звуку (Одеса, Україна), українського весілля, підводний музей (Канкун, Мексика), ідей (Львів, Україна), контрабанди, мікробів,

кока-коли (США), сну, звуку, магії, поганого мистецтва, феномену писанки, музей розлучень (Хорватія), брехні (Німеччина), сміття (США), паразитів (Японія), марципанів (Угорщина), бананів (США), кави (Бразилія), мафії (Італія), горілки (Росія), цукру (Берлін, Німеччина), шпигунства (США), зовнішнього боргу Аргентини, футболу (Лондон, Велика Британія), материнства (Афіни, Греція), судової медицини (Таїланд) (у 2008 р. його визнали найжахливішим у світі), спотвореної їжі (США), мікроскопічної мініатюри, вогню, темряви, шоколаду (Кельн, Німеччина та Тростянець, Україна), іграшок, зроблених із сиру, зроблених із хліба (Київ), солі (Артемівськ, Україна), спагетті (Італія), перцю (Угорщина), картоплі (Брюссель), цукру (Берлін, Німеччина), бджоли (Росія), чортів (Каунас, Литва). В той же час ряд існуючих в Україні та світі музеїв схвалення у студентської молоді не викликають – йдеться про музеї тортур, спідньої білизни (Таїланд), туалетів, презервативів, шепоту (США), фалосів (Ісландія), секс-машин (Чехія), локшини, презервативів (Таїланд), смерті (США) та інші музеї, які рекламують занадто відверті аспекти людського буття. Суперечливу реакцію та неоднозначне трактування у молоді викликали музеї марихуани, сірників, непотрібних речей, каналізації, сала, сексуальних скульптур. Як свідчив аналіз анкет, молодь приваблюють незвичайні музейні проекти, що «відображають творчий потенціал людини», викликають позитивні емоції, несуть «певне культурне навантаження, спрямоване на просвітницьку та розважальну функцію».

Музейне будівництво в Україні має давню історію, а «музейне поле» держави представлено низкою як державних (96,9%), так і приватних (в Україні їх 67) закладів. Кожного року «національна музейна площа» відчуває певні трансформації, чинником яких є суспільно-політична ситуація – одні музеї ліквідуються, інші – виникають (рис. 2).

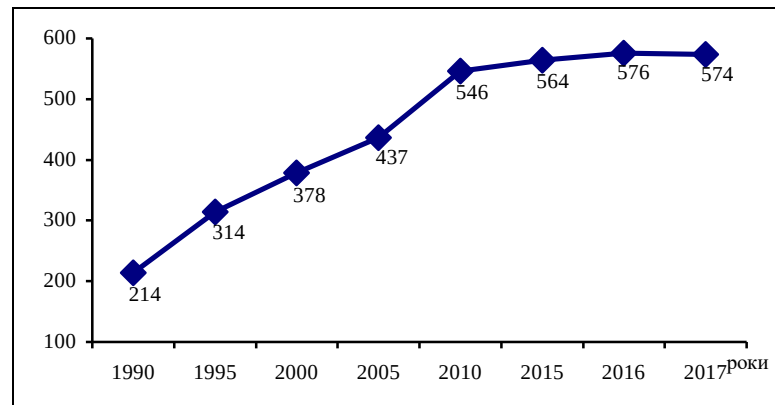

Рис. 2. Динаміка кількості музеїв України у 1990–2017 рр. (за даними [15])

Культурно-інформаційні системи, якими є музеї, користуються значним попитом у населення. Динаміка їх відвідування з 1990 р. по 2017 р. представлена на графіку (рис. 3).

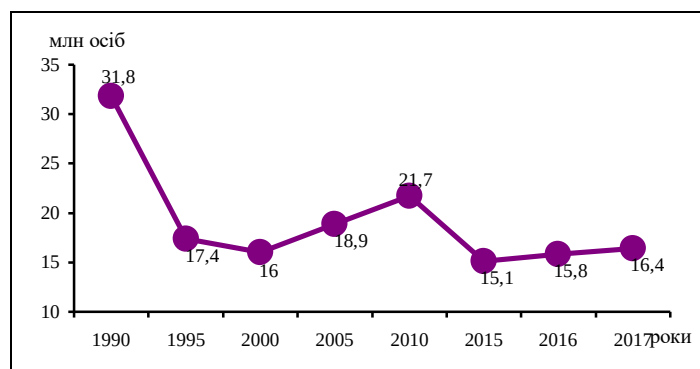

Рис. 3. Динаміка кількості відвідувачів музеїв України у 1990–2017 рр. (за даними [15])

Упродовж 2016 р. в Україні працювало 576 музеїв, в яких зберігається 11,6 млн експонатів основного фонду [16]. У видовій структурі переважають комплексні й історичні музеї (табл. 1).

Таблиця 1

*Видова структура музеїв України та показники їх діяльності
(станом на 01.01.2017) (за даними [16])*

<i>Види музеїв</i>	<i>Кількість музеїв</i>	<i>Кількість відвідувачів, тис. осіб</i>
природничий	3	127,3
історичний	190	6259,2
літературний	48	903,3
художній	37	1713,0
мистецький	31	1012,5
комплексний	229	4669,7
галузовий	8	151,3
інший	30	967,8
<i>Разом</i>	<i>576</i>	<i>15804,1</i>

Зазначимо, що як диверсифікація, так і частка незвичайних музеїв і музейних проєктів у музейній царині України збільшується (зараз сектор нетрадиційних музеїв становить 78 закладів або 13,5%). В столиці України функціонує кілька незвичайних музеїв, серед них: музей історії туалетів, сміття, сновидінь та ін.

Власний досвід і особисті враження одного з авторів публікації (О.О. Бейдика) стосовно відвідування незвичайних музеїв дозволив виділити 7 найкращих нетрадиційних проєктів на території України:

- музей дорогоцінного каміння в Хорошеві (колишній Володарськ-Волинський, Житомирська обл.);
- музей фарфору в Коростені (музей, як і фабрика, нині знищені, натомість аналогічний музей у Карлових Варах у Чехії – museum Moser щорічно приймає тисячі відвідувачів);
- музей домашньої ікони у м. Радомишлі (Житомирська обл.)
- музей кримінальної справи при Академії МВС України (м. Київ)
- анатомічний музей (Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ);
- «Скарбниця» та музей Грошей (м. Київ, Нацбанк).

Останній містив кілька експозицій: епоха бронзи (безмонетний період); VII–VI ст. до н. е. Розквіт цивілізації Північного Причорномор'я; початок нової ери; VII–X ст. Розквіт торгівлі з країнами Сходу; X–XI ст. Розквіт Київської Русі; XII–XIV ст.; середина XIV–XV ст.; XVI–XVII ст.; грошова реформа Петра I; 1769 р. Грошовий обіг у XVIII–XIX ст.; 1914 р. Грошова система за часів Першої Світової війни; гроші за часів УНР, Української Держави, Директорії; грошові реформи часів СРСР; гроші незалежної України; пам'ятні та ювілейні монети України. Крім цих музеїв, варто згадати експозицію «Світ на дотик» в с. Білозірка (Херсонська обл.), присвячену сліпоглухонімій вченій і письменниці Ользі Скороходовій (цю експозицію щорічно відвідують тисячі адаптивних туристів з України та зарубіжжя). Слід наголосити, що все більше музеїв створюють доступне середовище для відвідування як інклюзивних груп, так і суто адаптивних – з тими чи іншими фізичними або генетичними вадами.

Висновки та пропозиції:

- частка нетрадиційних музеїв, музейних проєктів та експозицій в «музейній площині» як України, так і зарубіжжя збільшується, в той же час в українському національному просторі відзначається фактичне зникнення із музейних залів донедавна унікальних експозицій таких музеїв, як музей Історії Києва, музей Тараса Шевченка на Чернечій (Тарасовій) горі в Каневі (Черкаська обл.), тривалий час немає доступу екскурсантів і туристів до Маріїнського палацу в Києві;
- висвітлені динаміка та тенденції розвитку музейної справи в Україні та світі, структура масиву публікацій, присвячених музейній проблематиці, виявлені пріоритети

студентської молоді щодо надзвичайних музеїв та топ-7 найбільш відомих нетрадиційних музейних проєктів України;

- виникнення незвичайних музейних проєктів можна розглядати як реакцію культурно-історичного простору на нові суспільні виклики, попит та потреби населення;
- відвідування незвичайних музеїв Києва має бути «вмонтовано» у відповідні екскурсійні програми, які пропонує місто вітчизняним та іноземним туристам, а держава повинна збільшити фінансування музейних установ і внести відповідні корективи в національний бюджет.

Список використаних джерел

1. Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. Екскурсоведство і музеєзнавство : навч. посіб. К. : Альтерпрес, 2007. 462 с.
2. Бейдик О. О., Мазуренко О. В., Трофимова С. Ю. Музеї як опорні, диверсифіковані та багатоаспектні ланки ресурсно-рекреаційного ланцюга // Туристичні ресурси України. К. : Федерація профспілок України, 1996. С. 50–56.
3. Бейдик О. О. Музейне краєзнавство: національний та європейський вимір // Наукові записки. Вип. Х. – Рівне, 2012. – С. 40–44.
4. Бондар М. М., Мезенцева Г. Г., Славін Л. М. Нариси музейної справи. – К. : Наукова думка, 1959.
5. Іоніна Н. О. 100 великих музеїв світу. – М. : Вече, 1999. – 512 с.
6. Константинова К. Незвичайна історія // Дзеркало тижня. 2007, № 44 (673).
7. Поп О. Мерія звільняє директора музею Києва // Газета по-українськи. 2007, № 195 (478).
8. Смаль І.В. Територіальна структура рекреаційної системи Чернігівської області України : дис. ... к. геогр. н.; Київський педагогічний ін-т ім. М.П. Драгоманова. К., 1993. 278 с.
9. Смаль І.В. Географія туризму та рекреація : словник-довідник. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2010. 208 с.
10. <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>
11. http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245062916
12. https://simple.wikipedia.org/wiki/List_of_most_visited_art_museums_in_the_world
13. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html
14. <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/featurearticlesbytitle/0CD49BFD994827D9CA2574520010A476?OpenDocument>.
15. Культура // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html.
16. Мережа та діяльність музеїв у 2016 році : експрес-випуск № 149/0/05.4вн-17 від 11.04.2017 // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2017/expr_u.html.
17. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство : навч. посіб. – К. : Знання, 2008. – 428 с.
18. Юрєнева Т. Ю. Музеєзнавство : підруч. - М. : Академічний Проєкт, 2006.

Список использованных источников

1. Бабарицкая В. К., Короткова А. Я., Малиновская О. Ю. Экскурсоведение и музееведение: учеб. пособ. К. : Альтерпрес, 2007. 462 с.
2. Бейдык А. А., Мазуренко Е. В., Трофимова С. Ю. Музеи как опорные, диверсифицированные и многоаспектные звенья ресурсно-рекреационной цепи // Туристические ресурсы Украины. К. : Федерация профсоюзов Украины, 1996. С. 50–56.
3. Бейдык А. А. Музейное краеведение: национальное и европейское измерение // Научные записки. Вып. Х. – Ровно, 2012. – С. 40–44.
4. Бондарь Н. Н., Мезенцева Г. Г., Славин Л. Н. Очерки музейного дела. – М. : Наукова думка, 1959.
5. Ионина Н. А. 100 великих музеев мира. – М. : Вече, 1999. – 512 с.
6. Константинова К. Необычная история // Зеркало недели. 2007, № 44 (673).
7. Поп А. Мэрия увольняет директора музея Киева // Газета по-украински. 2007, № 195 (478).
8. Смаль И.В. Территориальная структура рекреационной системы Черниговской области Украины : дис. ... к. геогр. н. ; Киевский педагогический институт им. М. Драгоманова. – К., 1993. – 278 с.
9. Смаль И.В. География туризма и рекреация : словарь-справочник. – Тернополь : Учебная книга-Богдан, 2010. – 208 с.
10. <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>
11. http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245062916
12. https://simple.wikipedia.org/wiki/List_of_most_visited_art_museums_in_the_world
13. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html

14. <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/featurearticlesbytitle/0CD49BFD994827D9CA2574520010A476?OpenDocument>.
15. Культура // Государственная служба статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html.
16. Сеть и деятельность музеев в 2016 году : экспресс-выпуск № 149/0/05.4вн-17 от 11.04.2017 // Государственная служба статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2017/expres_u.html.
17. Рутинський М. І., Стецюк О. В. Музееведение : учеб. пособ. – К. : Знання, 2008. – 428 с.
18. Юрєнева Т. Ю. Музееведение : учеб. – М. : Академический Проект, 2006.

References

1. Babaritska V. K., Korotkova A. Ya., Malinovskaya O. Yu. Excursion and museum studies: manual. K. : Alterpress, 2007. 462 p.
2. Beydik O. O, Mazurenko O. V, Trofimova S. Yu. Museums as reference, diversified and multidimensional links of the resource-recreational chain. – Ukraine's tourism resources. K. : Federation of Trade Unions of Ukraine, 1996. P. 50–56.
3. Beydik OO Museum History: National and European Dimension. – Scientific notes. Issue X. – Rivne, 2012. – P. 40–44.
4. Bondar M. M, Mezentseva G. G, Slavin L. M. Essays on Museum Affairs. – K. : Naukova dumka, 1959.
5. Ionina N. O. 100 Great Museums of the World. – M. : Veche, 1999. – 512 p.
6. Konstantinova K. An unusual story // Mirror of the Week. 2007, № 44 (673).
7. Pop O. City hall dismisses the director of the Kiev Museum // Newspaper in Ukrainian. 2007. № 195 (478).
8. Smal IV Territorial structure of the recreational system of Chernihiv region of Ukraine // Kyiv Pedagogical Institute. MP Drahomanov. – K., 1993. – 278 p.
9. Smal I. V. Tourism Geography and Recreation: Handbook. – Ternopil. Bogdan Educational Book, 2010. – 208 p.
10. <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>
11. http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245062916
12. https://simple.wikipedia.org/wiki/List_of_most_visited_art_museums_in_the_world
13. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html
14. <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/featurearticlesbytitle/0CD49BFD994827D9CA2574520010A476?OpenDocument>
15. Kultura // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupuy : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html.
16. Merezha ta diialnist muzeiv u 2016 rotsi : ekspres-vypusk № 149/0/05.4vn-17 vid 11.04.2017 // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupuy : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2017/expres_u.html.
17. Rutynskyi M. Y., Stetsiuk O. V. Muzeieznavstvo : navch. posib. – K. : Znannia, 2008. – 428 p.
18. YUreneva T. YU. Muzeeevedenie : ucheb. – M. : Akademicheskij Proekt, 2006.

Надійшла до редколегії 08.11.19

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.51.11-19>
УДК 332.1:911.372.32

Меліх Олена Олександрівна,
доктор економічних наук, доцент
Калмикова Ірина Семенівна,
кандидат технічних наук, доцент
Тришин Федір Анатолійович,
кандидат технічних наук, доцент
Меліх Тарас Григорійович,
кандидат економічних наук

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса,
Україна, e-mail: olenamelikh2@gmail.com
Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса,
Україна
Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса,
Україна
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Метою роботи є виявлення основних факторів розбіжності розміру та інтенсивності туристичних потоків в Україні по областях. Для цього пропонується використання економіко-математичних моделей та методів.

Методика. Розвиток туристичної галузі в будь-якій країні визначається такими факторами, як політична та соціальна стабільність у країні; національна політика й міжнародні відносини; кон'юнктура міжнародного туристичного ринку; ступінь державної підтримки туризму; стан матеріальної бази туризму; інвестиційна привабливість туристичної галузі; розумна цінова політика; інтеграція вітчизняного туризму у світовий туризм; демографічна й соціальна структури населення; безпека туристичних мандрівок; наявність висококваліфікованих кадрів; існування рекреаційних зон; катаклізми природного та техногенного характеру, які важко прогнозувати. Сутність туристичної індустрії зумовлює низький рівень надійності прогнозів, бо все залежить від великої кількості факторів. При цьому ймовірність загального ризику мультиплікативно залежить від вірогідностей кожного з них. Дослідження базується на інформаційному матеріалі, представленому у державних установах (Державна служба статистики України, обласні державні адміністрації та ін.). У процесі дослідження використовувалися статистичний, аналітичний, порівняльний методи (табличний, графічний). Основним методом в діагностиці інтенсивності потоків обрано кореляційно-регресійний.

Результати. Проведені дослідження надали змогу аналізувати сучасний стан та динаміку туристських потоків в Україні. Показана диференціація туристичних дестинацій областей. Надані рекомендації щодо усунення інтенсивності падіння тренду туристичних потоків в Україні. Зосереджена увага інвесторів туристичного бізнесу на своєчасності інвестування в трудовий потенціал галузі.

Науковою новизною є оптимістичний та песимістичний прогнози регіональних туристичних потоків. Запропоновано зв'язати через економіко-математичні моделі показників інтенсивності туристичних потоків за окремими видами пересування туристів. Виділено значущість розвитку одночасно усіх видів туристичної діяльності на регіональному рівні.

Практична значимість. Результати дослідження можуть бути використані в прогнозуванні робочих місць і об'єктів туристичного бізнесу, в плануванні туристичної діяльності, у навчальному процесі при підготовці фахівців з туризму. Особлива значущість дослідження в колі інвесторів туристичного бізнесу. Окрім напрямків інвестування, запропоновано підтримка кадрового потенціалу галузі. Найважливіші заходи, які вже необхідно впроваджувати у формування системи управління та концепції розвитку туристичної галузі України є: підвищення якості життя населення та мотивація до повернення молоді після отримання освіти у містах до сільської місцевості шляхом; створення нових робочих місць у сфері послуг (у готелях, туристичних локаціях та атракціях); відкриття літніх трудових таборів для шкільної і студентської молоді; створення закладів санаторно-курортного призначення; відновлення та удосконалення інженерних мереж та забезпечення розвитку інфраструктури шляхом, наприклад, створення мережі польових аеродромів для легкомоторної авіації тощо.

Ключові слова: туристичні потоки, тренд туристичних потоків, регіональна туристична дестинація.

УДК 332.1:911.372.32

Меліх Елена Александровна,
доктор экономических наук, доцент
Калмыкова Ирина Семеновна,
кандидат технических наук, доцент
Тришин Федор Анатольевич,
кандидат технических наук, доцент
Меліх Тарас Григорьевич,
кандидат экономических наук

Одесская национальная академия пищевых технологий, г. Одесса,
Украина, e-mail: olenamelikh2@gmail.com
Одесская национальная академия пищевых технологий, г. Одесса,
Украина
Одесская национальная академия пищевых технологий, г. Одесса,
Украина
Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днепро, Украина

ФАКТОРЫ РЕГИОНАЛЬНОЙ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Целью работы является выявление основных факторов расхождения размера и интенсивности туристических потоков в Украине по областям. Для этого предлагается использование экономико-математических моделей и методов.

Методика. Развитие туристической отрасли в любой стране определяется такими факторами, как политическая и социальная стабильность в стране; национальная политика и межнациональные отношения; конъюнктура международного туристического рынка; степень государственной поддержки туризма; состояние материальной базы туризма; инвестиционная привлекательность туристической отрасли; разумная ценовая политика; интеграция отечественного туризма в мировой туризм демографическая и социальная структуры населения; безопасность туристических путешествий; наличие высококвалифицированных кадров; существование рекреационных зон; катаклизмы природного и техногенного характера, которые трудно прогнозируемы. Сущность туристической индустрии вызывает низкий уровень надежности прогнозов, потому что все они зависят от большого количества факторов. При этом вероятность общего риска мультипликативно зависит от вероятностей каждого из них. Исследование базируется на информационном материале, представленном государственными учреждениями (Государственная служба статистики Украины, областные государственные администрации и др.). В процессе исследования использовались статистический, аналитический, сравнительный методы (табличный, графический). Основным методом в диагностике интенсивности потоков выбран корреляционно-регрессионный.

Результаты. Проведенные исследования дали возможность анализировать современное состояние и динамику туристических потоков в Украине. Показана дифференциация туристических дестинаций по областям. Даны рекомендации по устранению интенсивности падения тренда туристических потоков в Украину. Сосредоточено внимание инвесторов туристического бизнеса на своевременности инвестирования в трудовой потенциал отрасли.

Научной новизной является оптимистичный и пессимистичный прогнозы региональных туристических потоков. Предложено связать с использованием экономико-математических моделей показатели интенсивности туристических потоков по отдельным видам перемещения туристов. Выделена значимость развития одновременно всех видов туристических услуг на региональном рынке.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть использованы в прогнозировании рабочих мест и объектов туристического бизнеса, в планировании туристической деятельности, в учебном процессе при подготовке специалистов по туризму. Особенное значение имеет данное исследование в кругу инвесторов туристического бизнеса. Кроме направлений инвестирования, предложена поддержка кадрового потенциала отрасли. Важнейшими мероприятиями, которые уже необходимо внедрять в формирование системы управления и концепции развития туристической отрасли Украины являются: повышение качества жизни населения и мотивация к возвращению молодежи после получения образования в городах в сельскую местность путем; создания новых рабочих мест в сфере услуг (в гостиницах, туристических локациях и аттракциях) открытие летних трудовых лагерей для школьной и студенческой молодежи; создание учреждений санаторно-курортного назначения; восстановление и усовершенствование инженерных сетей и обеспечения развития инфраструктуры путем, например, создания сети полевых аэродромов для легкомоторной авиации и тому подобное.

Ключевые слова: туристические потоки, тренд туристических потоков, региональная туристическая дестинация.

UDC 332.1:911.372.32

Melikh Olena Oleksandrivna,
Doctor of Economics, Associate Professor
Kalmykova Iryna Semenivna,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Trishyn Fedir Anatolijovych,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Melikh Taras Grygorijovych,
PhD in Economics

Odessa National Academy of Food Technologies,
Odessa, Ukraine, e-mail: olenamelikh2@gmail.com
Odessa National Academy of Food Technologies,
Odessa, Ukraine
Odessa National Academy of Food Technologies,
Odessa, Ukraine
Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine

FACTORS OF REGIONAL DIFFERENTIATION OF THE TOURISM INDUSTRY

The aim. The purpose of the work is to identify the main factors of the divergence in the size and intensity of tourist flows in Ukraine by region. For this, the use of economic and mathematical models and methods is proposed.

Research methods. The development of the tourism industry in any country is determined by such factors as political and social stability in the country; national politics and interethnic relations; conjuncture of the international tourism market; degree of state support for tourism; the state of the material base of tourism; investment attractiveness of the tourism industry; reasonable pricing policy; integration of domestic tourism in world tourism; demographic and social structure of the population; travel safety; the presence of highly qualified personnel; the existence of recreational areas; cataclysms of natural and technogenic environment, which are difficult to predict. The nature of the tourism industry causes a low level of reliability of forecasts because they all depend on a large number of factors. Moreover, the probability of a common risk multiplicatively depends on the probabilities of each of them. The research is based on the information provided by state institutions (State Statistics Service of Ukraine, regional state administrations, etc.). In the process of research used statistical, analytical, comparative methods (tabular, graphical). The main method in the diagnosis of the intensity of the flow is selected correlation and regression.

The results. The conducted studies made it possible to analyze the current state and dynamics of tourist flows in Ukraine. The differentiation of tourist destinations of regions is shown. Provided recommendations for eliminating the intensity of falling trend of tourist flows in Ukraine. The focus of tourism business investors is on the timely investment in the labor potential of the industry.

Scientific innovation. The scientific novelty is an optimistic and pessimistic forecast of regional tourist flows. It is proposed to associate with the use of economic and mathematical models indicators of the intensity of tourist flows for certain types of tourist movements. The importance of developing simultaneously all types of tourism services in the regional market is highlighted.

Practical significance. The results of the study can be used in forecasting workplaces and objects of tourist business, in planning tourism activities, in the initial process of training tourism professionals. Of particular importance is this study among investors in the tourism business. In addition to investment areas, support is offered for the personnel potential of the industry. The most important activities that need to be implemented in the formation of the management system and concepts of development of the tourism industry of Ukraine are: improving the quality of life of the population and motivation for the return of young people after obtaining education in cities in rural areas through; creation of new jobs in the field of services (in hotels, tourist locations and attractions) opening summer labor camps for school and student youth; establishment of establishments of sanatorium-resort destination; restoration and improvement of engineering networks and development of infrastructure through, for example, the creation of a network of field aerodromes for light motor aviation and the like.

Key words: tourist flows, trend of tourist flows, regional tourist destination.

Постановка проблеми. Не зважаючи на значні резерви, вітчизняна туристична галузь демонструє незадовільний рівень участі у формуванні ВВП, нестабільну динаміку, відсутність бажання її операторів розуміти потреби і можливості сучасного вітчизняного туриста, а ринок туристичних послуг розвивається стихійно. Враховуючи її потенціал, ці та інші проблеми потребують якнайшвидшого вирішення, що і визначає актуальність теми дослідження. Метою дослідження є з'ясування кількісного характеру впливу головних факторів на функціонування туристичної галузі України та вишукування резервів її розвитку. На нашу думку, для досягнення даної мети, найбільш інформативним та значимим статистично буде використання кореляційно-регресійного аналізу.

Туристична галузь України має важливе соціально-економічне значення. Це пов'язано із вагомим потенціалом розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва, створення сотень тисяч нових робочих місць, формування стабільних джерел наповнення місцевих бюджетів, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, формування повноцінного внутрішнього продовольчого ринку, соціальної інфраструктури та ін. за рахунок ефективного функціонування даного сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економіка туристичної галузі є об'єктом досліджень багатьох закордонних та вітчизняних вчених. Зокрема це роботи Kim S. and Dombrosky J. (2016), Сінклейра М.Т. та Стеблера М., Дваєра Л., Форсіта П. та Папатеодороу А., Тюрнера Р., Антоненко І.Я., Мальської М.П., Марченко О.А. та інших. Не можна не погодитися з думками авторів про ефективне збільшення курортно-туристичного потенціалу територій завдяки єдиному інвестиційному проекту розвитку курортно-туристичної інфраструктури регіонів, що, своєю чергою, дасть можливість забезпечити залучення інвестицій у цю сферу. Як будь-який інший проект – туристичний також вимагає моніторинг діяльності усіх туристських об'єктів та суб'єктів. Актуальною проблемою управлінської діяльності у сфері туризму і курортів у регіональному розрізі

цей моніторинг та прозорість до сих пір залишається. Однак, не зважаючи на значну розробку теми, багато її аспектів залишаються не до кінця дослідженими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Багато вчених досить значну частину своїх наукових праць в аспекті розвитку регіонального туризму приділяють природно-географічним особливостям й кліматичним умовам, наявності природних ресурсів і можливості їх зручного відвідування (іноді використання); розвитку туристичної інфраструктури, транспортних мереж, рівню життя в суспільстві.

Але більшість з цих, дійсно значних факторів, більш-менш однакові по областях України в сумарному впливі на туризм. Наприклад, рекреаційні ресурси України сприятливі для організації відпочинку: це прибережні території півдня України, туристів приваблюють також морські купання, сонячні та повітряні ванни; територія Українських Карпат відома цілющими мінеральними водами. Але і відпочинок в названих територіях має більшу додану вартість та її ціну туристичного продукту. Найбільша кількість історико-культурних пам'яток, як складових туристично-екскурсійного потенціалу України, - є у Київській, Одеській, Львівській, Чернігівській областях. Гастрономічний потенціал більш розкрито і використовується на Закарпатті, у Львівській та Одеській областях. Так чому саме регіональний розвиток нерівномірний при рівних історичних, соціокультурних, різноманітних та по-особливому для туристів цікавих природних умовах? Це питання і було поставлено в основу даної статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Додаткової дослідницької уваги потребує вивчення питання трансформації підприємницького світогляду операторів ринку туристичних послуг, обґрунтування способів реалізації невикористаних резервів галузі, розробка комплексної програми розвитку туризму тощо. Але перший крок в цій справі – знаходження переваг та недоліків у розвитку туристських дестинацій по областях України.

Виклад основного матеріалу. Туристична галузь України переживає важкі часи. Причинами суттєвого скорочення туристичного потоку є російсько-український військовий конфлікт на Сході нашої країни та економічна криза 2013-2015 рр. На це вказує зменшення кількості іноземних туристів у 15 разів. Для внутрішніх туристів, поряд із військовим конфліктом, важливою причиною зменшення кількості подорожей є економічна криза. На це вказує зменшення кількості внутрішніх туристів у 2014 році проти попереднього року на 55 %. Натомість у 2015 році, після появи ознак відносної стабілізації політичного та економічного стану, їх кількість проти попереднього року зросла на 10,5 %. Проте уже зараз необхідно здійснювати активний пошук резервів зростання економіки туристичної галузі, яка спроможна формувати мультиплікативний ефект – один зайнятий у галузі туристичних послуг забезпечує роботою 4-6 зайнятих у суміжних галузях суспільного виробництва.

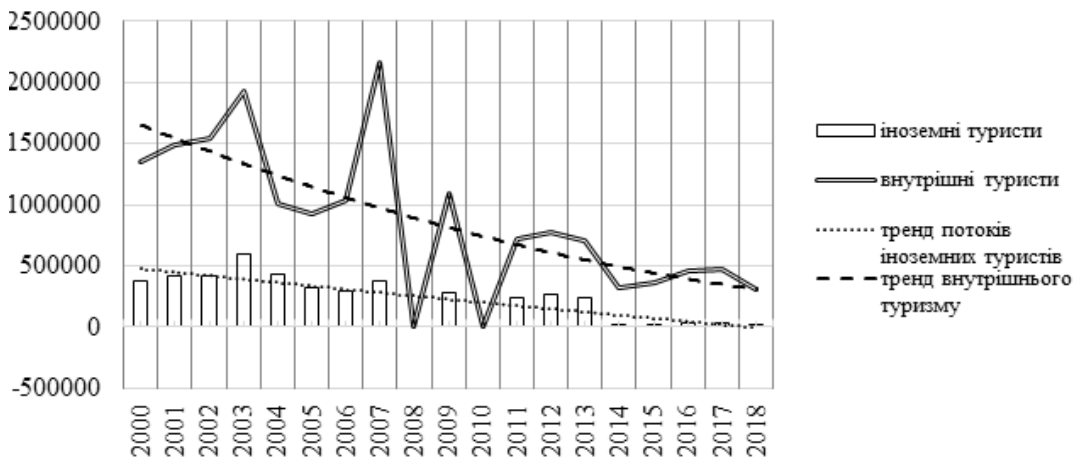

Рис. 1 Динаміка потоків іноземних та внутрішніх туристів, осіб
(складено авторами)

Поряд із здійсненням міжнародних порівнянь та вивченням практичного досвіду інших країн із розвинутою економікою туризму, пошук резервів зростання слід також шукати і на основі внутрішнього порівняльного аналізу – регіональної диференціації розвитку ринку туристичних послуг.

Результати такого аналізу є особливо цінними, виходячи із того, що оператори внутрішнього ринку туристичних послуг працюють в однакових політичних, економічних, культурних та інших умовах. Тому досвід успіху одних буде цілком прийнятним до практичного використання іншими. На нашу думку, для досягнення даної мети, найбільш інформативним та статистично-значимим буде використання кореляційно-регресійного аналізу, вихідні дані до якого наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для проведення кореляційного-регресійного аналізу впливу вибраних факторів впливу на розміри регіонального туристичного потоку (розраховано авторами)

Область	Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів), млн. грн.	Штатні працівники суб'єктів туристичної діяльності, які мають вищу або середню спеціальну освіту в галузі туризму, осіб	Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 км ² території	Щільність залізничних колій загального користування, км на тис. км ² території	Морський відпочинок, кількість курортних населених пунктів, одиниць	Лікувально-оздоровчий відпочинок, бази відпочинку, пансіонати, садиби, санаторії, одиниць	Інвестиції у тимчасове розмішування й організацію харчування, за 2012-2017 рр., млн грн.
Вінницька	8798,7	29	339	41	0	6	84,2
Волинська	9427,5	35	288	30	0	0	41,0
Дніпропетровська	19903,3	135	287	49	0	0	299,0
Донецька	19729,5	7	302	59	0	0	1077,8
Житомирська	1844,9	13	280	34	0	0	38,4
Закарпатська	5281,7	33	261	47	0	33	117,9
Запорізька	9043,3	85	251	36	4	0	409,8
Івано-Франківська	260757,2	113	296	36	0	9	203,4
Київська	6981,5	43	306	28	0	0	498,0
Кіровоградська	2665,7	14	252	36	0	0	31,9
Луганська	338,7	2	219	41	0	0	42,5
Львівська	177567,8	338	376	58	0	53	1056,0
Миколаївська	2703	29	195	29	3	0	126,1
Одеська	176891,8	277	342	31	21	0	806,9
Полтавська	2030,8	14	308	30	0	0	42,2
Рівненська	7067,4	20	252	29	0	0	43,6
Сумська	2906,6	33	282	30	0	0	24,4
Тернопільська	3747,2	17	361	41	0	0	25,5
Харківська	19495,7	170	299	48	0	0	366,1
Херсонська	25936,8	16	174	16	4	0	74,2
Хмельницька	4868,5	28	346	36	0	3	28,1
Черкаська	6084	35	284	28	0	0	44,8
Чернівецька	12035,1	68	355	51	0	3	79,6
Чернігівська	1304,5	23	227	27	0	0	56,1

Характеристика функціональної та факторних ознак:

Y – дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів), тис. грн.;

x₁ – штатні працівники суб'єктів туристичної діяльності, які мають вищу або середню спеціальну освіту в галузі туризму, осіб;

x_2 – щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1000 км² території регіону;

x_3 – щільність залізничних колій загального користування, км на тис. км² території регіону;

x_4 – морський відпочинок, кількість курортних населених пунктів, одиниць;

x_5 – лікувально-оздоровчий відпочинок (бази відпочинку, пансіонати, садиби, санаторії), одиниць;

x_6 – інвестиції у тимчасове розміщування й організацію харчування, наростаючим підсумком за 2012-2017 роки, млн грн.

Результати кореляційно-регресійного аналізу:

— коефіцієнт кореляції – 0,742, це означає, що рівень зв'язку – високий. Коефіцієнт детермінації – 0,55, це означає, що мінливість функціональної ознаки на 55 % визначається мінливістю вибраних факторних ознак;

— фактичний критерій Фішера дорівнює 3,469, табличний (критичний) критерій Фішера = 2,699. Це означає, що економетрична модель є статистично значимою;

— фактичний критерій Стюдента = 6,804, табличний (критичний) критерій Стюдента = 2,109. Це означає, що коефіцієнт регресії є статистично значимим;

— перевірка моделі на мультиколінеарність: кореляційна матриця R (табл. 2) не містить елементів, які більші, ніж 0,7 – це означає, що модель не мультиколінеарна;

— рівняння регресії:

$$Y = 15437,673 + 451,356 x_1 + 115,243 x_2 - 1512,349 x_3 + 873,649 x_4 + 964,259 x_5 + 22,855 x_6$$

Для формування остаточних висновків важливо встановити вагу кожного із факторів. Це зроблено за допомогою парних коефіцієнтів кореляції r_{yxi} та β -коефіцієнтів (β_{xi}) (табл. 3).

Таблиця 2

Кореляційна матриця

	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
x_1	1					
x_2	0,4618	1				
x_3	0,3758	0,5279	1			
x_4	0,4864	0,0555	-0,2281	1		
x_5	0,5468	0,3127	0,4916	-0,1141	1	
x_6	0,6725	0,3612	0,5269	0,3655	0,4090	1

Отже, виходячи із результатів кореляційно-регресійного аналізу, головним фактором впливу на відмінності у обсягах доходу від надання туристичних послуг є відмінності у якісному складі штатного персоналу суб'єктів туристичної діяльності – більша кількість працівників з вищою або середньою спеціальною освітою в галузі туризму забезпечує одержання вищого доходу від надання туристичних послуг. Вага даного фактору складає 40,7 %. На вагу решти факторів припадає 18,03 %.

Таблиця 3

Розкладання загальної варіації доходу від надання туристичних послуг на фактори (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів)

Фактор	r_{yxi}	β_{xi}	Коефіцієнт детермінації	Відсоток впливу
x_1	0,7159	0,5679	0,4066	40,66
x_2	0,3235	0,0878	0,0284	2,84
x_3	0,1562	-0,2334	-0,0364	-3,65
x_4	0,4094	0,0558	0,0228	2,29
x_5	0,4361	0,1754	0,0765	7,65
x_6	0,4899	0,1071	0,0524	5,25

Висновки. Результати економетричного моделювання дозволяють зробити два важливих висновки:

1) для успішного конкурентного позиціонування у вітчизняній туристичній галузі уже лише кількісного нагромадження капіталу у відповідних об'єктах недостатньо. Необхідно проводити якісні зміни у менеджменті, організації транспортного, побутового обслуговування туристів, їх дозвілля, розвитку ресторанного господарства тощо. Наразі, для таких змін практичного досвіду та інтуїції власників туристичного бізнесу уже також недостатньо. Необхідно залучати людей із відповідною освітою, організовувати курси підвищення кваліфікації, брати участь у тренінгах та закордонному стажуванні;

2) значна частина ринку туристичних послуг перебуває в тіні. На це вказує кілька фактів: є дуже сумнівним низький рівень зв'язку між інвестиціями у тимчасове розміщування й організацію харчування та доходами, отриманими від надання туристичних послуг. На нашу думку, мова йде про приховування реальних обсягів інвестицій та, що швидше за все, – про приховування реальних обсягів отриманого доходу; не виникає чіткого враження у низькому рівні зв'язку між кількістю морських курортних населених пунктів, лікувально-оздоровчих об'єктів відпочинку та доходами, отриманими від надання туристичних послуг. Наприклад, за непрямыми підрахунками, щорічно чорноморські курорти України відвідують понад 6 млн. внутрішніх та в'їзних туристів. Кожен турист за 1 тиждень відпочинку біля моря в режимі «економ» лише на проживання та харчування витрачає щонайменше 1200 грн. (проживання – 560 грн., харчування – 630 грн. за цінами 2016 р.). Тобто 6 млн. туристів витрачають не менше, ніж 7,2 млрд. грн.

Натомість, за даними Державної служби статистики, доходи усіх операторів ринку туристичних послуг Причорноморського регіону України в 2016 р. становили лише 214,6 млн грн., тобто у 33,5 рази менше. За даними тієї ж служби, у 2015 р. усіма операторами ринку туристичних послуг Причорноморського регіону було обслуговано в'їзних та внутрішніх туристів у кількості 31109 осіб, в тому числі: Запорізька область – 13725; Миколаївська область – 833; Одеська область – 12065; Херсонська область – 4486 особи.

З чого можна зробити висновок, що ринок туристичних послуг, принаймні в сегменті морських курортів, більш, ніж на 90 % перебуває в тіні. Ці висновки дозволяють групувати основні проблеми галузі: 1) поряд із здійсненням міжнародних порівнянь та вивченням практичного досвіду інших країн із розвинутою економікою туризму, пошук резервів зростання слід також шукати і на основі внутрішнього порівняльного аналізу – регіональної диференціації розвитку ринку туристичних послуг. Результати такого аналізу є цінними, виходячи із того, що оператори внутрішнього ринку туристичних послуг працюють в однакових політичних, економічних, культурних та інших умовах. Тому досвід успіху одних буде цілком прийнятним до практичного використання іншими; 2) виходячи із результатів аналізу, головним фактором впливу на відмінності у обсягах доходу від надання туристичних послуг є відмінності у якісному складі штатного персоналу суб'єктів туристичної діяльності – більша кількість працівників з вищою або середньою спеціальною освітою в галузі туризму забезпечує одержання вищого доходу від надання туристичних послуг. Вага даного фактору складає 40,7 %. 3) туристична галузь України у 2000-2018 роках демонструвала нестабільну динаміку із спадним трендом. Причинами цього є непрозорість підприємницької активності та загальна довготривала економічна криза; 4) тіньові відносини не лише суттєво ускладнюють економічний аналіз та формулювання обґрунтованих висновків і пропозицій, але й завдають суспільних збитків – місцеві бюджети недоотримують значну суму доходів, які могли б бути направлені не лише на соціальні потреби місцевих громад, але й на розвиток туристичної інфраструктури, природоохоронні проекти та ін., що в кінцевому підсумку сприяло б зростанню привабливості відповідних територій для в'їзних та внутрішніх туристів; 5) відсутність системності, стратегічності та концептуальності розвитку туристичної галузі областей чи регіонів.

Завершальний висновок є пріоритетним для усіх видів діяльності в нашій країні. Щодо туристичної сфери, формування системи управління та концепції розвитку здійснюватиметься шляхом впровадження та поєднання заходів за такими напрямками:

— підвищення якості життя населення та мотивація до повернення молоді, після отримання освіти у містах, до сільської місцевості шляхом: створення нових робочих місць у сфері послуг (у готелях, туристичних локаціях та атракціях); відкриття літніх трудових таборів для шкільної і студентської молоді; створення закладів санаторно-курортного призначення;

— відновлення та удосконалення інженерних мереж та забезпечення розвитку інфраструктури шляхом: створення мережі польових аеродромів для легкомоторної авіації; удосконалення і запровадження енергоефективних систем сонячної енергетики для потреб регіонів; створення мережі туристичних маршрутів за цільовою спрямованістю (збирання врожаю, відвідування традиційних свят, фестивалів, ярмарок, лікувальний, відвідування зон традиційних ремесл регіону); за видами пересування (гелікоптерами, квадроциклами та іншим автотранспортом); за кількістю та віковими ознаками туристів (сімейні, дитячі, молодіжні) шляхом: оптимізації сучасних природних та сформованих людиною атракцій для туристів різного віку; використання сучасних методів event-менеджменту; систематизації історико-культурної спадщини регіонів та розробки нових туристських локацій; залучення медіа та кінематографу до маркетингу дестинації і комплексного планування туристичної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Kim, Sungsoo and Dombrosky, James (2016) "Economic Impact of Small Scale Event to the Local Economy: Case of Canfield Fair," Journal of Tourism Insights: Vol. 7: Iss. 1, Article 7. Available at: <https://doi.org/10.9707/2328-0824.1057>
2. Sinclair, M. T., Stabler, M. (2002). The economics of tourism. Taylor & Francis e-Library. Retrieved from <http://lib.dtc.ac.th/ebook/Tourism/The%20Economics%20of%20Tourism.pdf> (in Eng.).
3. Dwyer, L., Forsyth, P., Papatheodorou, A. (2011). Economics of Tourism. Oxford: Goodfellow Publishers Limited (in Eng.).
4. Turner, R., Freiermuth, E. (2016). Travel & Tourism: Economic impact 2016 Ukraine. World Travel & Tourism Council. Retrieved from <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2016/ukraine2016.pdf> (in Eng.).
5. Antonenko, I., Melnyk, I (2015). Mechanism of Innovative Cruise Tourism Products Managing. Ekonomichnyi chasopys-XXI (Economic Annals-XXI), 1-2(2), 59-62. (in Ukr.)
6. Malska, M., Hryshchuk, A., Masyuk, Y. (2015). Implementation of international experience in strategic management of tourism development: opportunities and prospects for Ukraine. Ekonomichnyi chasopys-XXI (Economic Annals-XXI), 155(11-12, 78-81. (in Ukr.).
7. Туристичні потоки / Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях)
8. Туристичні потоки / Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Включно з одноденними відвідувачами (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України).
9. Туристичні потоки / Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (2000-2010 роки – за даними Міністерства інфраструктури України, починаючи з 2011 року – за даними Держстату)
10. Туристична діяльність в Україні у 2017 році // Державна служба статистики України. – 2017. [Електронний ресурс]. – <http://ukrstat.gov.ua>
11. Довідка щодо підготовки фахівців сфери туризму // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2017. [Електронний ресурс]. – <http://www.me.gov.ua>
12. Постанови КМУ "Про затвердження переліку автомобільних доріг загального користування державного значення" від 16 вересня 2015 р. N 712 // Ліга Закон. – 2018. [Електронний ресурс]. – http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP150712.html
13. Курортні ресурси України / Під ред. проф. М. В. Любоди. — К.: Укрпрофоздоровниця; Тамед, 1999
14. Лікування в санаторіях України // Дороговказ. – 2018. [Електронний ресурс]. – https://ua.dorogovkaz.com/sanatornoe_lechenie.php
15. Average expenditure per night (from 2012 onwards) // Eurostat. – 2018. [Електронний ресурс] / - <http://ec.europa.eu/eurostat>.

Список использованных источников

1. Kim, Sungsoo и Dombrosky, James (2016) «Экономическое влияние мелкокомасштабных мероприятий на местную экономику: пример Canfield Fair», журнал *Tourism Insights*: Vol. 7: выпуск 1, Статья 7. Доступно по адресу: <https://doi.org/10.9707/2328-0824.1057>.
2. Синклер, М. Т., Стаблер, М. (2002). Экономика туризма. Электронная библиотека Тейлора и Фрэнсиса. Получено с <http://lib.dtc.ac.th/ebook/Tourism/The%20Economics%20of%20Tourism.pdf> (на англ. яз.).
3. Дуайер Л., Форсайт П., Папатеодору А. (2011). Экономика туризма. Оксфорд: Goodfellow Publishers Limited (на англ. яз.).
4. Тернер Р., Фрейермут Э. (2016). Туризм и путешествия: Экономическое влияние 2016 Украина. Всемирный совет путешествий и туризма. Получено с <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2016/ukraine2016.pdf> (на англ.).
5. Антоненко И., Мельник І (2015). Механизм управления инновационными продуктами круизного туризма. *Экономический часопис-XXI (Экономические Анналы-XXI)*, 1-2 (2), 59-62. (на укр.).
6. Мальская М., Гришук А., Масюк Ю. (2015). Внедрение международного опыта в области стратегического управления развитием туризма: возможности и перспективы для Украины. *Экономичний часопис-XXI (Экономические летописи-XXI)*, 155 (11-12, 78-81. (на укр.).
7. Туристические потоки / Государственная служба статистики Украины. - [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua> (без учета временно оккупированной территории Автономной Республики Крым, Севастополя и временно оккупированных территорий в Донецкой и Луганской областях)
8. Туристические потоки / Государственная служба статистики Украины. - [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Включая однодневными посетителями (по данным Администрации Госпогранслужбы Украины).
9. Туристические потоки / Государственная служба статистики Украины. - [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua> (2000-2010 годы - по данным Министерства инфраструктуры Украины, начиная с 2011 года - по данным Госкомстата)
10. Туристическая деятельность в Украине в 2017 году // Государственная служба статистики Украины. - 2017. [Электронный ресурс]. - <http://ukrstat.gov.ua>
11. Справка по подготовке специалистов сферы туризма // Министерство экономического развития и торговли Украины. - 2017. [Электронный ресурс]. - <http://www.me.gov.ua>
12. Постановления КМУ "Об утверждении перечня автомобильных дорог общего пользования государственного значения" от 16 сентября 2015 N 712 // Лига Закон. - 2018. [Электронный ресурс]. - http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP150712.html
13. Курортные ресурсы Украины / Под ред. проф. М. В. Лободы. - М.: Укрпрофздравница; Тамед, 1999
14. Лечение в санаториях Украины // Указатель. - 2018. [Электронный ресурс]. - https://ua.dorogovkaz.com/sanatornoe_lechenie.php
15. Средние расходы за ночь (с 2012 года) // Евростат. - 2018. [Электронный ресурс] / - <http://ec.europa.eu/eurostat>.

References

1. Kim, Sungsoo and Dombrosky, James (2016) "Economic Impact of Small Scale Event to the Local Economy: Case of Canfield Fair," *Journal of Tourism Insights*: Vol. 7: Iss. 1, Article 7. Available at: <https://doi.org/10.9707/2328-0824.1057>
2. Sinclair, M. T., Stabler, M. (2002). The economics of tourism. Taylor & Francis e-Library. Retrieved from <http://lib.dtc.ac.th/ebook/Tourism/The%20Economics%20of%20Tourism.pdf> (in Eng.).
3. Dwyer, L., Forsyth, P., Papatheodorou, A. (2011). Economics of Tourism. Oxford: Goodfellow Publishers Limited (in Eng.).
4. Turner, R., Freiermuth, E. (2016). Travel & Tourism: Economic impact 2016 Ukraine. World Travel & Tourism Council. Retrieved from <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2016/ukraine2016.pdf> (in Eng.).
5. Antonenko, I., Melnyk, I (2015). Mechanism of Innovative Cruise Tourism Products Managing. *Ekonomichnyi chasopys-XXI (Economic Annals-XXI)*, 1-2(2), 59-62. (in Ukr.)
6. Malska, M., Hryshchuk, A., Masyuk, Y. (2015). Implementation of international experience in strategic management of tourism development: opportunities and prospects for Ukraine. *Ekonomichnyi chasopys-XXI (Economic Annals-XXI)*, 155(11-12, 78-81. (in Ukr.).
7. Tourist flows / State Statistics Service of Ukraine. - [Electronic resource] Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Excluding temporarily occupied territories of the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol and temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions)
8. Tourist flows / State Statistics Service of Ukraine. - [Electronic resource] Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Including one-day visitors (according to the State Border Guard Service of Ukraine).
9. Tourist flows / State Statistics Service of Ukraine. - [Electronic resource] Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua> (2000-2010 - according to the Ministry of Infrastructure of Ukraine, since 2011 - according to the State Statistics Committee)
10. Tourist activity in Ukraine in 2017 // State Statistics Service of Ukraine. - 2017. [Electronic resource]. - <http://ukrstat.gov.ua>
11. Certificate on the training of tourism professionals // Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. - 2017. [Electronic resource]. - [Http://www.me.gov.ua](http://www.me.gov.ua)
12. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the list of public roads of public importance" of September 16, 2015 N 712 // League Law. - 2018. [Electronic resource]. - http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP150712.html
13. Resort Resources of Ukraine / Ed. prof. MV Lobody. - K.: Ukrprofozdrowo-rovnia; Tamed, 1999
14. Treatment in sanatoriums of Ukraine // Dorogovkaz. - 2018. [Electronic resource]. - https://ua.dorogovkaz.com/sanatornoe_lechenie.php Average expenditure per night (from 2012 onwards) // Eurostat. - 2018. [Электронный ресурс] / - <http://ec.europa.eu/eurostat> Average expenditure per night (from 2012 onwards) // Eurostat. - 2018. [Электронный ресурс] / - <http://ec.europa.eu/eurostat>

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.51.20-28>
УДК 338.485:628.17](477)

Цепенда Михайло Володимирович,
кандидат географічних наук, доцент

Цепенда Микола Михайлович,
кандидат географічних наук, доцент
Цепенда Наталія Романівна

Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича, м. Чернівці, Україна,
e-mail: my.tsependa@chnu.edu.ua
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича, м. Чернівці, Україна, e-mail: kotsyk@ukr.net
Чернівецький кооперативний економіко-правовий коледж, м.
Чернівці, Україна, e-mail: nt89@ukr.net

СУТНІСТЬ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Мета дослідження – виокремити серед напрямів сучасного використання водних ресурсів туристично-рекреаційне водокористування; описати його специфіку та проблеми державного обліку.

Методика. У дослідженні використано загальнонаукові методи, зокрема аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, системний аналіз.

Результати. Описано роль та зростаюче значення водних ресурсів у розвитку туризму та рекреації; розкрито місце туристично-рекреаційного водокористування у водному господарстві; проаналізовано законодавчо-нормативні основи обліку туристично-рекреаційного водокористування в Україні; окреслено найбільш суттєві проблеми процесу об'єктивної оцінки обсягів використання водних ресурсів у галузі туризму та рекреації.

Наукова новизна. Запропоновано до наукового вжитку категорію "туристично-рекреаційне водокористування"; проаналізовано специфіку його обліку в Україні на засадах збалансованого розвитку та економії водних ресурсів.

Практична значимість. Оптимізація обліку туристично-рекреаційного водокористування дасть можливість раціоналізувати споживання водних ресурсів у сфері туристичної та рекреаційної діяльності.

Ключові слова: водні ресурси, туристично-рекреаційне водокористування, туристично-рекреаційне користування водними об'єктами, облік водокористування.

УДК 338.485:628.17](477)

Цепенда Михаил Владимирович,
кандидат географических наук, доцент

Цепенда Николай Михайлович,
кандидат географических наук, доцент
Цепенда Наталья Романовна

Черновицкий национальный университет имени Юрия
Федьковича, г. Черновцы, Украина,
e-mail: my.tsependa@chnu.edu.ua
Черновицкий национальный университет имени Юрия
Федьковича, г. Черновцы, Украина, e-mail: kotsyk@ukr.net
Черновицкий кооперативный экономико-правовой колледж,
г. Черновцы, Украина, e-mail: nt89@ukr.net

СУЩНОСТЬ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ, ОСОБЕННОСТИ И ПРОБЛЕМЫ ЕГО УЧЕТА В УКРАИНЕ

Цель исследования – выделить среди направлений современного использования водных ресурсов туристско-рекреационное водопользование; описать его специфику и проблемы государственного учета.

Методика. В исследовании использованы общенаучные методы, в частности анализ, синтез, сравнение, обобщение, системный анализ.

Результаты. Описаны роль и растущее значение водных ресурсов в развитии туризма и рекреации; раскрыто место туристско-рекреационного водопользования в водном хозяйстве; проанализированы законодательно-нормативные основы учета туристско-рекреационного водопользования в Украине; обозначены наиболее существенные проблемы процесса объективной оценки объемов использования водных ресурсов в сфере туризма и рекреации.

Научная новизна. Предложено в научный обиход категорию "туристско-рекреационное водопользование", проанализирована специфика его учета в Украине на основе сбалансированного развития и экономии водных ресурсов.

Практическая значимость. Оптимизация учета туристско-рекреационного водопользования позволит рационализировать потребление водных ресурсов в сфере туристической и рекреационной деятельности.

Ключевые слова: водные ресурсы, туристско-рекреационное водопользование, туристско-рекреационное пользование водными объектами, учет водопользования.

UDC 338.485:628.17](477)

Tsependa Mykhaylo Volodymyrovych,
PhD in Geography, Associate Professor
Tsependa Mykola Mykhailovych,
PhD in Geography, Associate Professor
Tsependa Natalia Romanivna

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi,
Ukraine, e-mail: my.tsependa@chnu.edu.ua
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi,
Ukraine, e-mail: kotsyk@ukr.net
Chernivtsi Cooperative Economic and Law College, Chernivtsi,
Ukraine, e-mail: nt89@ukr.net

THE ESSENCE OF TOURIST AND RECREATIONAL WATER USE, PECULIARITIES AND PROBLEMS OF ITS ACCOUNTING IN UKRAINE

The purpose of the study is to distinguish among the directions of modern use of water resources tourist and recreational water use; describe its specifics and problems of public accounting.

Methods. The research used general scientific methods, including analysis, synthesis, comparison, generalization, system analysis.

Results. The role and increasing importance of water resources in tourism and recreation development are described; the place of tourist and recreational water use in the water economy is revealed; legislative and regulatory bases of accounting of tourist and recreational water use in Ukraine are analyzed; the most significant problems of the process of objective estimation of volumes of use of water resources in the field of tourism and recreation are outlined.

Scientific novelty. The category "tourist and recreational water use" is proposed for scientific use; the specifics of its accounting in Ukraine on the basis of sustainable development and economy of water resources are analyzed.

Practical significance. Optimization of the accounting of tourist and recreational water use will make it possible to rationalize the consumption of water resources in the field of tourism and recreational activities.

Keywords: water resources, tourist and recreational water use, tourist and recreational use of water objects, accounting for water use.

Постановка проблеми. Водні ресурси відіграють важливу роль у розвитку туризму та рекреації. Традиційно використання цих ресурсів для туристично- рекреаційних потреб зводиться, в основному, до купання, рибальства і прийняття сонячних ванн на берегах водойм та водотоків, тобто без вилучення води.

Нині спостерігається збільшення обсягів водних ресурсів, що залучаються до сфери туризму та рекреації шляхом їхнього вилучення із водних об'єктів та підземних горизонтів. Ці ресурси – основа водопостачання закладів розміщення, рекреації, турбаз тощо, де вода використовується для санітарно-побутових потреб, приготування їжі, наповнення басейнів, поливу території тощо.

Масштаби відбору вод у багатьох популярних серед туристів DESTINATIONAХ перевищують природні можливості до відновлення водних ресурсів, особливо в аридних регіонах. До того ж, за обсягами використання води туризм та рекреація починають конкурувати із водомісткими галузями, стаючи в багатьох популярних туристичних регіонах домінуючими водоспоживачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на загострення водогосподарсько-екологічних проблем, водноресурсна проблематика останнім часом перманентно знаходиться у фокусі досліджень фахівців та науковців, що представляють різноманітні галузі та напрями, дотичні до водних ресурсів. Стрімкий розвиток сфери туризму та рекреації обумовлює посилення наукового інтересу до питань раціональної експлуатації та охорони водних ресурсів, які є, безперечно, основою туристично-рекреаційного природокористування.

Теоретичним і прикладним проблемам туристично-рекреаційного водокористування та окремим його аспектам присвячено праці ряду вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема, Андрєєвої І.В., Музиченко О.С., Лавринюк З.В., Ланцової І.В., Новицької С., Уварової Г.Ш., Фоменко Н.В., Gössling S., Hall M., Kline J.D., Peeters P. [1, 5-8, 10-14, 17] та багатьох інших.

Цілі дослідження: описати сутність поняття "туристично-рекреаційне водокористування"; виокремити туристично-рекреаційне водокористування як один із

важливих напрямів сучасного використання водних ресурсів; розкрити особливості та проблеми обліку використаної у рекреації та туризмі води.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень Водного кодексу України [2] водокористування – це використання вод (водних об'єктів) для задоволення потреб населення, промисловості, сільського господарства, транспорту та інших галузей господарства, включаючи право на забір води, скидання стічних вод та інші види використання вод (водних об'єктів).

У ст. 58-69 Водного кодексу розкрито основні цільові напрями водокористування, а саме: 1) задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення, шляхом централізованого або нецентралізованого водопостачання; 2) водокористування та користування водними об'єктами для лікувальних, курортних і оздоровчих цілей; 3) водокористування та користування водними об'єктами для потреб галузей економіки (сільського і лісового господарства, для промислових і гідроенергетичних потреб, для потреб водного транспорту, для потреб рибного і мисливського господарства, для протипожежних потреб тощо).

Очевидно, що туристично-рекреаційне водокористування за своєю специфікою певною мірою відноситься до кожного із зазначених напрямів.

У Водному кодексі України поняття "водокористування" та "користування водними об'єктами" тісно пов'язані. Однак специфіка туристичної та рекреаційної галузі вимагає уточнення цих понять.

Туризм та рекреація безумовно залежать від наявності доступних до використання запасів прісних вод і є галуззю, що споживає значні обсяги води. Туристам вода потрібна і для безпосереднього споживання, і для задоволення санітарно-побутових потреб. Свіжа вода також необхідна для поливу садів та озеленення території біля готелів і визначних місць; вода залучається у розвиток інфраструктури туризму, у виробництво продуктів харчування і палива тощо.

Перелічені вище напрями використання води у туристичній та рекреаційній галузях передбачають її вилучення із природного обігу на певний час з частковим або повним поверненням (а деколи, і без нього) зі зміненими характеристиками (хімічним складом, температурою тощо). На нашу думку, це і є власне туристично-рекреаційне водокористування або, іншими словами, використання водних ресурсів.

Як відомо, без води у різних агрегатних станах унеможлиблюється здійснення багатьох видів туризму та рекреації [13]. На поверхневих водних об'єктах, які сьогодні виступають основним джерелом водних ресурсів, здійснюються більшість відомих рекреаційних занять таких як плавання, вітрильний спорт, плавання на байдарках, каное, дайвінг тощо. До того ж більшість дестинацій завдячують своїй популярності серед туристів наявністю у межах їхніх ландшафтів поверхневих водних об'єктів [13, 14].

Навіть для тих видів туризму, що опосередковано залежать від наявності води (зимові види туризму, агротуризм, екотуризм тощо), зміни у доступності або якості водних ресурсів можуть мати суттєвий негативний вплив.

Експлуатація водних об'єктів для потреб туристів та рекреантів без вилучення водних ресурсів, опосередкована участь водних об'єктів у процесі рекреації та туризму, на нашу думку, повинна трактуватися, відповідно до термінології Водного кодексу, як туристично-рекреаційне користування водними об'єктами.

На нашу думку, принципова різниця між туристично-рекреаційним водокористуванням та туристично-рекреаційним користуванням водними об'єктами полягає у наявності (у першому) і відсутності (у другому) факту вилучення із навколишнього середовища певних обсягів водних ресурсів для задоволення потреб туристичних чи рекреаційних потреб.

За підрахунками [13] на сучасну туристичну індустрію припадає незначна частка (близько 1%) глобального обсягу водокористування. Для порівняння, частка сільського господарства у загальному споживанні води у світі доходить до 70%. Проте, туризм часто

є основним споживачем прісної води в тих районах, де вода є дефіцитним ресурсом, або там, де обмежені темпи поповнення водоносних горизонтів, і, відповідно, його внесок у споживання води може бути досить відчутним. Наприклад, у Барбадосі, на Кіпрі та Мальті на туристичну галузь припадає 7,3% національного водоспоживання, а в прибережних зонах Карибського моря або Середземномор'я туризм, як правило, є домінуючим сектором водокористування. Туризм та рекреація також можуть бути провідним напрямом споживання води на регіональному рівні.

Наведені вище значення стосуються як прямого водопостачання (забезпечення водою кухонь, пралень, санвузлів, басейнів, використання води на зрошення садів тощо), так і непрямого використання води для задоволення різних потреб туристів та рекреантів (функціонування гольф-клубів, саун чи санаторіїв тощо). За оцінками [13] обсяги споживання води коливаються в діапазоні 84-2000 літрів на одного туриста і до 3423 літрів на спальню за день.

На ступінь використання води у сфері туризму та рекреації впливають різні чинники, однак найбільш значущими є гідрологічні та гідрогеологічні умови дестинації та ступінь комфортності закладів розміщення і туристично-рекреаційних підприємств. Зокрема, готелі в регіонах недостатнього зволоження, швидше за все, матимуть зрошувані території та басейни – два найбільш значущих джерела попиту на воду у цьому секторі. До того ж, готелі підвищеної комфортності матимуть нижчий рівень використання води, ніж готелі в курортному стилі, а кемпінги, ймовірно, споживають значно менше води, ніж готелі п'ятизіркового типу [13]. Такі відмінності можуть мати велике значення для регіонального планування та управління водними ресурсами.

Хоча обсяги прямого водокористування є значними, непряме споживання води, пов'язане з туризмом, є ще більшим. Наприклад, на будівництво припадає приблизно 17% світового споживання води, в основному для виробництва цементу, а використання води у виробництві палива доходить до 18 літрів на 1 л бензину. Вода також використовується для термоелектричного охолодження, гідроенергетики, видобутку корисних копалин тощо. В той же час, для перекачування, транспортування, підготовки та опріснення води потрібна енергія, виробництво якої нині на більшості типів електростанцій неможливе без участі води. Таким чином, існують тісні взаємозв'язки між туризмом та іншими галузями економіки в частині використання водних ресурсів.

Значною є роль води у харчуванні туристів та рекреантів, оскільки для його забезпечення потрібні великі обсяги якісних водних ресурсів. Зокрема, при організації відпочинку доступність їжі та сприятливі умови харчування є важливою частиною образу "достатку" сучасного туризму. За таких умов значна кількість свіжих продуктів, що імпортуються з-за кордону з використанням різних засобів транспорту, в першу чергу, повітряного, можуть швидко псуватися та ставати відходами. Це призводить до великих непрямих невиправданих втрат води, оскільки як виробництво палива, так і виробництво продуктів харчування вимагають значних обсягів води. Наприклад, для організації харчування туристів необхідно до 5 м³ води на добу за одну особу, що за час 14-денної відпустки перевищує 70 м³! (табл. 1). Таким чином, туризм є домінуючою галуззю у загальному споживанні води у дестинаціях, однак його вплив на місцеві водні ресурси певної території залежить від кліматичних та гідрологічних чинників, сезонності тощо. Для визначення перспектив забезпечення потреб туризму та рекреації у воді постає необхідність оцінки потенціалу місцевих та регіональних водних ресурсів, обліку та аудиту використання вод. За результатами цих оцінок у розрізі основних напрямів туристично-рекреаційного водокористування можна розробити рекомендації для місцевих органів державної влади та приватних компаній, спрямовані на оптимізацію регіональних планів використання водних ресурсів. Незважаючи на те, що облік водних ресурсів та їхнього використання є важливою передумовою збалансованого управління ними, в даний час у багатьох країнах світу практично відсутні або недосконалі національні системи водного кадастру та обліку водокористування.

Пересічні показники туристичного водокористування [13, 14]

Напрям використання води	Літрів води на 1 одного туриста за добу
<i>Пряме використання</i>	
Санітарно-побутове (ванна, душ, туалет)	84-2000
Рекреаційні та туристичні заняття	10-30
<i>Непряме використання</i>	
Підтримка туристичної інфраструктури	дані відсутні
Паливо	750 (на 1000 км повітряним або сухопутним транспортом)
Біопаливо	2500 на 1 л палива
Їжа	2000-5000
ВСЬОГО	≈ 2000-7500

А там де вони існують оцінка кількісного та якісного впливу туризму на водні ресурси часто є складним завданням, оскільки, порівняно з іншими галузями економіки (сільськогосподарське водопостачання, житлово-комунальне водокористування тощо), відсутній статистичний облік регіонального та національного туристично-рекреаційного водокористування. Проблеми використання води туристами та рекреантами і забруднення ними водних ресурсів становлять особливий інтерес для ряду країн, зокрема в районах, відвідуваних значною кількістю туристів, які потерпають при цьому від дефіциту водних ресурсів. Туризм в Міжнародній стандартній галузевій класифікації всіх видів економічної діяльності (МСГК, Rev.4) як галузь економіки не визначається і розглядається як набір видів діяльності, що здійснюється різними закладами цілого ряду галузей [16]. Для виокремлення туризму та рекреації в самостійні галузі, важливу роль може зіграти розгляд господарюючих суб'єктів, що належать до сфер "розміщення", "громадське харчування", "спортивна діяльність і діяльність з організації дозвілля та розваг" (підрозділи 55, 56, 93 МСГК відповідно). Остання сфера включає підгрупи 9311 (експлуатація спортивних споруд) і 9329 (інша діяльність з організації дозвілля та розваг). Ці підгрупи охоплюють такі види діяльності, як експлуатація ігрових майданчиків і стадіонів, а також плавальних басейнів, полів для гольфу і гірськолижних схилів тощо. Експлуатація і технічне обслуговування об'єктів, необхідних для здійснення такого виду діяльності, можуть вимагати використання значних обсягів водних ресурсів [15].

Згідно статті 25 Водного кодексу України державний облік водокористування здійснюється з метою систематизації даних про забір та використання вод, скидання зворотних вод і забруднюючих речовин, наявність систем оборотного водопостачання і їх потужностей, а також діючих систем очищення стічних вод та їх ефективності [2].

Державний облік водокористування здійснюється шляхом подання водокористувачами звітів про використання води за формою № 2ТП-водгосп (річна) відповідно до Порядку ведення державного обліку водокористування [9]. Звіти подаються до Держводагентства за місцем здійснення водокористування. Однак, на жаль, в Україні не всі водокористувачі звітують про використання водних ресурсів. Під час державного обліку водокористування систематизуються дані про водокористувачів, які здійснюють діяльність, пов'язану із забором та/або використанням води, скиданням зворотних (стічних) вод та забруднюючих речовин, та:

- здійснюють забір води із поверхневих і підземних водних об'єктів в обсязі від 20 м³ на добу;
- забирають воду з водогінних мереж чи інших систем водопостачання в тому ж обсязі (пересічно впродовж календарного року) і передають зворотні (стічні) води до систем водовідведення;
- забирають воду для зрошення в обсязі від 20 м³ на добу (пересічно впродовж зрошувального періоду);
- мають сезонний режим роботи та забирають воду в обсязі від 20 м³ на добу (пересічно за період його роботи у межах календарного року);

- мають оборотні системи водопостачання загальною потужністю 1000 м³ на добу і більше незалежно від кількості забраної (отриманої) води;
- використовують воду для виробництва напоїв незалежно від кількості води;
- здійснюють скид (незалежно від об'єму) зворотних (стічних) вод безпосередньо у водні об'єкти та підземні горизонти;
- віднесені до галузі гідроенергетики;
- користуються водними об'єктами для рибогосподарських потреб (крім суден флоту рибної промисловості).

Туристично-рекреаційне водокористування в Україні, згідно ст. 48 Водного кодексу України, відноситься до спеціального [2], тобто передбачає забір води з водних об'єктів (в тому числі і підземних горизонтів) із застосуванням споруд чи технічних пристроїв; використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води і скидання забруднюючих речовин зі зворотними водами із застосуванням каналів.

Спеціальне водокористування здійснюється юридичними і фізичними особами насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських (у тому числі для цілей аквакультури) та інших державних і громадських потреб. В Україні спеціальне водокористування є платним та здійснюється на підставі дозволу. Однак, згідно ст. 23 Кодексу України про надра [4], землевласники та землекористувачі в межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів і гірничого відведення видобувати для своїх господарських і побутових потреб корисні копалини місцевого значення і торф загальною глибиною розробки до 2 м; підземні води для власних господарсько-побутових потреб; нецентралізованого та централізованого (крім виробництва фасованої питної води) господарсько-питного водопостачання за умови, що продуктивність водозаборів підземних вод не перевищує 300 м³ на добу, та використовувати надра для господарських і побутових потреб. Враховуючи, що підприємства туристичної індустрії та рекреаційної галузі під час здійснення господарської діяльності задовольняють не лише свої власні господарсько-питні потреби, але й надають послуги, пов'язані із задоволенням різноманітних потреб у воді на платній основі своїм клієнтам (наприклад, водопостачання та водовідведення номерного фонду, приготування їжі, наповнення водою басейнів тощо), виникає необхідність віднесення їх до групи таких, що здійснюють спеціальне водокористування.

Дана теза викликає дискусії у спеціалізованій юридичній літературі та детально розкрита, зокрема, у [3].

У ст. 48 Водного кодексу України вказано, які види діяльності не належать до спеціального водокористування [2]:

- пропуск води через гідровузли (крім гідроенергетичних);
- скид води з водних об'єктів відповідно до встановлених для них режимів роботи для підтримання екологічних витрат у річці та з метою запобігання виникненню гідродинамічних аварій;
- подача (перекачування) води водокористувачам у маловодні регіони;
- усунення шкідливої дії вод (підтоплення, засолення, заболочення);
- використання підземних вод для вилучення корисних компонентів;
- вилучення води з надр разом з видобуванням корисних копалин;
- виконання розчистки русел річок, каналів і дна водойм, будівельних, днопоглиблювальних і вибухових робіт;
- видобування корисних копалин (крім підземних вод) і водних рослин;
- прокладання трубопроводів і кабелів;
- проведення бурових, геологорозвідувальних робіт;

- забір та/або використання води в об'ємі до 5 кубічних метрів на добу, крім тієї, що використовується для виробництва (входить до складу) напоїв та фасованої питної води;
- інші роботи, які виконуються без забору води та скидання зворотних вод.

Джерела статистичної інформації про туристично-рекреаційне водокористування зазвичай забезпечують повне охоплення усіх водокористувачів. Однак при встановленні певних мінімальних порогових значень забору чи використання води, які не обліковуються і про які не треба звітувати або які не потребують отримання ліцензії, може скластися ситуація, коли багато господарюючих суб'єктів, що здійснюють водокористування, будуть свідомо здійснювати забір води на межі граничної норми, щодо якої вимагається дозвіл, і, як наслідок, не будуть включені у звіти. В Україні, зокрема, такі мінімальні порогові значення встановлені для визначення категорії спеціального водокористування на рівні 5 м³/добу і більше, а також для подачі звітів про водокористування – на рівні 20 м³/добу і більше. Очевидно, що цю прогалину варто юридично заповнити. До основних проблем обліку туристично-рекреаційного водокористування як в Україні, так і закордоном, можна віднести [15]:

1. Наявність великої кількості відомчих баз даних про водні ресурси та їхнє використання, що знаходяться під управлінням різних установ. Це ускладнює збирання даних, пов'язаних з водними ресурсами, особливо у випадку децентралізації функцій управління водними ресурсами і їх передачі регіональним водоохоронним органам чи органам місцевого самоврядування. Виникає ризик, що дані, отримані з таких установ, можуть бути суперечливими і непорівнюваними внаслідок відмінностей у термінах і визначеннях чи з інших причин. Наприклад, деякі установи можуть включати в свою звітність тільки інформацію про забір води з метою споживання і не враховувати забір води для цілей охолодження або виробництва гідроелектроенергії. Крім того, цілком звичайною практикою для державних органів є використання декількох ідентифікаторів для однієї і тієї ж одиниці, а також декількох систем звітності та комп'ютерних баз даних, що може зробити підбір і зіставлення даних вельми складним і затратним за часом заходом.

2. Ризик похибки обліку внаслідок умисного подання неправдивих відомостей.

Оскільки значна частина даних збирається в регуляторних цілях, у багатьох господарюючих суб'єктів можуть виникнути мотиви для спотворення своєї звітності (наприклад, для приховування порушень нормативно-правових актів, уникнення сплати збору за спеціальне водокористування тощо). Умисне подання неправдивої інформації може призвести до похибок, наприклад недооцінки обсягів забору води, скидання забруднюючих речовин чи скидів зворотних вод тощо.

3. Неможливість контролю або перевірки достовірності даних.

Адміністративні установи повинні здійснювати перевірку даних, що збираються, на предмет їх точності, особливо, якщо їх метою є забезпечення дотримання нормативно-правової бази. Однак методи такої перевірки точності даних можуть відрізнятися від статистичної перевірки, оскільки метою адміністративної перевірки є виявлення порушень норм і правил або збір платежів згідно виданих дозволів. Наприклад, перевіряється, що дані не перевищують певне порогове значення, і не перевіряється їх узгодженість за часом, в рамках звітних одиниць і між ними. Перевірка даних повинна гарантувати їх достовірність, що елементи даних належним чином класифіковані, в них використані правильні одиниці вимірювання, сумарні значення збігаються зі складовими частинами і дані узгоджені внутрішньо і з іншими наявними даними.

4. Можливі обмеження доступу до даних про туристично-рекреаційне водокористування.

Доступ до даних може бути обмежений відповідно до нормативно-правової бази. Зазвичай потрібно мати доступ до даних мікрорівня для перевірки їх якості і, при необхідності, для повторного агрегування. Для отримання доступу до даних мікрорівня

національні статистичні управління та інші організації, що здійснюють статистичний облік використання водних ресурсів, повинні надати адміністративним установам гарантії конфіденційності і безпеки даних.

Висновки. Туристично-рекреаційне водокористування – важливий сучасний напрям використання водних ресурсів, який за ступенем впливу на гідросферу у багатьох туристичних та рекреаційних центрах стає домінуючим. Зростаючі потоки туристів і рекреантів та намагання максимально задовольнити їхні потреби у воді призводять до різкого загострення водогосподарсько-екологічних проблем. За особливостями впливу на водні ресурси та їхні джерела варто розрізняти туристично-рекреаційне водокористування та користування водними об'єктами. Туристично-рекреаційне водокористування в Україні відноситься до спеціального при умові використання господарюючим суб'єктом більше 5 м³ води на добу. Державному обліку туристично-рекреаційного водокористування підлягає діяльність із залучення 20 м³ і більше води на добу. Значна кількість водокористувачів, що належать до галузі туризму та рекреації, можуть знаходитися "в тіні", уникаючи сплати зборів за спеціальне водокористування та не подаючи звітів про водокористування до державних спеціалізованих органів, користуючись недосконалістю системи обліку, що потребує подальшого законодавчого регулювання.

Список використаних джерел

1. Андреева И.В. Рекреационное водопользование: историография и стратегия изучения. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/rekreatsionnoe-vodopolzovanie-istoriografiya-i-strategiya-izucheniya>.
2. Водний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 1995. №24. ст. 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр/page3>.
3. Єфімов О. Необхідність сплати рентної плати за спецводокористування в готельному бізнесі. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/other/38054>.
4. Кодекс України про надра // Відомості Верховної Ради України, 1994, № 36, ст.340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр>.
5. Ланцова И.В. Рекреационное водопользование как фактор формирования качества вод // Вода: химия и экология. 2009. №2. С.1-6. URL: <https://rucont.ru/efd/541917>.
6. Менеджмент туристичної індустрії: підручник у 3-х частинах / Руденко В.П., Вацеба В.Я., Підгірна В.Н. та ін. Чернівці: Чернівець. Нац. Ун-т ім. Ю.Федьковича, 2019. 504 с.
7. Музиченко О.С., Лавринчук З.В. Екологічний стан та використання рекреаційних ресурсів озер Велимче та Сомине Волинської області // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Екологія. 2016. Вип. 15. С. 67-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhNU_2016_15_11.
8. Новицька С. Врахування оцінки якості води при використанні водних ресурсів Тернопільської області в рекреаційній галузі // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. 2017. № 1. С. 124-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2017_1_19.
9. Порядок ведення державного обліку водокористування: затв. наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 16.03.2015 №78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0382-15#n13>.
10. Уварова Г.Ш. Рекреаційне використання Десни // Географія та туризм. 2012. Вип. 22. С. 140-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_22_22.
11. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с. URL: http://tourlib.net/books_ukr/fomenko.htm.
12. Цепенда М.В., Цепенда М.М. Водноресурсний менеджмент : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. 240 с.
13. Gössling S., Peeters P., Hall M. (2012), Tourism and Water Use: Supply, Demand and Security – An International Review. Tourism Management 33.
14. Gössling, S. (2013), Tourism and water: Interrelationships and management. Global Water Forum. URL: <http://www.globalwaterforum.org/2013/07/16/tourism-and-water-interrelationships-and-management/>.
15. International Recommendations for Water Statistics. United Nations, New York (2012). URL: https://seea.un.org/sites/seea.un.org/files/irws_ru.pdf.
16. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Rev. 4 (2008). URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf.
17. Kline, Jeffrey D. (2001), Tourism and natural resource management: a general overview of research and issues. Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-506. Portland, OR: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station. 19 p. URL: https://www.fs.fed.us/pnw/pubs/pnw_gtr506.pdf.

Список использованных источников:

1. Андреева И.В. Рекреационное водопользование: историография и стратегия изучения. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/rekreatsionnoe-vodopolzovanie-istoriografiya-i-strategiya-izucheniya>.
2. Водный кодекс Украины // Ведомости Верховной Рады Украины, 1995 №24. ст. 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр/page3>.

3. Ефимов А. Необходимость уплаты рентной платы за спецводопользование в гостиничном бизнесе. URL: <https://news.dtkr.ua/taxation/other/38054>. Ланцова И.В. Рекреационное водопользование как фактор формирования качества вод // Вода: химия и экология. 2009. №2. С.1-6. URL: <https://rucont.ru/efd/541917>.
4. Кодекс Украины о недрах // Ведомости Верховной Рады Украины, 1994, № 36, ст.340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр>.
5. Ланцова И.В. Рекреационное водопользование как фактор формирования качества вод // Вода: химия и экология. 2009. №2. С.1-6. URL: <https://rucont.ru/efd/541917>.
6. Менеджмент туристической индустрии: учебник в 3-х частях / Руденко В.П., Ващеба В.Я., Пидгирна В.Н. и др. Черновцы: Черновиц. Нац. Ун-т им. Ю. Федьковича, 2019. 504 с.
7. Музыченко А.С., Лавринюк З.В. Экологическое состояние и использование рекреационных ресурсов озер Величье и Сомине Волынской области // Вестник Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. Серия: Экология. 2016. Вып. 15. С. 67-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhNU_2016_15_11.
8. Новицкая С. Учет оценки качества воды при использовании водных ресурсов Тернопольской области в рекреационной отрасли // Научные записки Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка. Серия: География. 2017. № 1. С. 124-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2017_1_19.
9. Порядок ведения государственного учета водопользования: утв. приказом Министерства экологии и природных ресурсов Украины 16.03.2015 №78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0382-15#n13>.
10. Уварова Г.Ш. Рекреационное использование Десны // География и туризм. 2012. Вып. 22. С. 140-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_22_22.
11. Фоменко Н.В. Рекреационные ресурсы и курортология. К.: Центр учебной литературы, 2007. 312 с. URL: http://tourlib.net/books_ukr/fomenko.htm.
12. Цепенда М.В., Цепенда М.М. Водноресурсный менеджмент: учеб. пособие. Черновцы Черновицкий нац. ун-т, 2016. 240 с.
13. Gössling S., Peeters P., Hall M. (2012), Tourism and Water Use: Supply, Demand and Security – An International Review. Tourism Management 33.
14. Gössling, S. (2013), Tourism and water: Interrelationships and management. Global Water Forum. URL: <http://www.globalwaterforum.org/2013/07/16/tourism-and-water-interrelationships-and-management/>.
15. International Recommendations for Water Statistics. United Nations, New York (2012). URL: https://seea.un.org/sites/seea.un.org/files/irws_ru.pdf.
16. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Rev. 4 (2008). URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf.
17. Kline, Jeffrey D. (2001), Tourism and natural resource management: a general overview of research and issues. Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-506. Portland, OR: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station. 19 p. URL: https://www.fs.fed.us/pnw/pubs/pnw_gtr506.pdf.

References:

1. Andreeva I.V. Rekreatsionnoe vodopol'zovanie: istoriografiya i strategiya izucheniya. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/rekreatsionnoe-vodopolzovanie-istoriografiya-i-strategiya-izucheniya>.
2. The Water Code of Ukraine // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1995. №24. cl.189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр/page3>.
3. Yefimov O. Neobkhdnist' splaty rentnoi platy za spetsvodokorystuvannia v hotelnomu biznesi. URL: <https://news.dtkr.ua/taxation/other/38054>.
4. The Code of Ukraine on Subsoil // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1994, № 36, cl.340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр>.
5. Lantsova I.V. Rekreatsionnoe vodopolzovanie kak faktor formirovaniya kachestva vod // Water: chemistry and ecology. 2009. №2. p.1-6. URL: <https://rucont.ru/efd/541917>.
6. Management of the tourism industry: pidruchnyk u 3-kh chastynakh / Rudenko V.P., Vatscha V.Ia., Pidhirna V.N. ta in. Chernivtsi: Chernivets. Nats. Un-t im. Yu.Fedkovycha, 2019. 504 p.
7. Muzychenko O.S., Lavryniuk Z.V. Ekologichnyi stan ta vykorystannia rekreatsiinykh resursiv ozer Velymche ta Somyne Volynskoi oblasti // Bulletin of the V.Karazin Kharkiv National University. Series: Ecology. 2016. Vyp. 15. p. 67-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhNU_2016_15_11.
8. Novytska S. Vrakhuivannia otsinky yakosti vody pry vykorystanni vodnykh resursiv Ternopilskoi oblasti v rekreatsii ni haluzi // Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Geography. 2017. № 1. p. 124-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2017_1_19.
9. The procedure of conducting state accounting of water use: zatv. nakazom Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy 16.03.2015 №78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0382-15#n13>.
10. Uvarova H.Sh. Rekreatsiine vykorystannia Desny // Geography and tourism. 2012. Vyp. 22. p. 140-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_22_22.
11. Fomenko N.V. Recreational resources and balneology. K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2007. 312 p. URL: http://tourlib.net/books_ukr/fomenko.htm.
12. Tsependa M.V., Tsependa M.M. Water Resources Management: navch. posibnyk. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2016. 240 c.
13. Gössling S., Peeters P., Hall M. (2012), Tourism and Water Use: Supply, Demand and Security – An International Review. Tourism Management 33.
14. Gössling, S. (2013), Tourism and water: Interrelationships and management. Global Water Forum. URL: <http://www.globalwaterforum.org/2013/07/16/tourism-and-water-interrelationships-and-management/>.
15. International Recommendations for Water Statistics. United Nations, New York (2012). URL: https://seea.un.org/sites/seea.un.org/files/irws_ru.pdf.
16. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Rev. 4 (2008). URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf.
- Kline, Jeffrey D. (2001), Tourism and natural resource management: a general overview of research and issues. Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-506. Portland, OR: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station. 19 p. URL: https://www.fs.fed.us/pnw/pubs/pnw_gtr506.pdf.

Долинська Олеся Олегівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна, e-mail: dolynskiy@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Метою дослідження є соціально-географічний аналіз можливостей розвитку регіонального туристичного комплексу Хмельницької області, вивчення суспільно-географічної сутності регіональних туристичних комплексів та функціонування туристично-регіонального комплексу Хмельницької області в контексті територіальної організації і комплексно-пропорційного розвитку Хмельницької області і господарства України.

Методика. У дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи географічної науки, зокрема: формальної логіки і систематизації, експедиційні, математико-статистичні, порівняльно-географічного аналізу, групування, класифікації, типізації, зонування та районування, картографії. Інформаційну базу дослідження становлять матеріали Державної служби статистики України та її Головного управління у Хмельницькій області зібрані та опрацьовані особисто автором під час камерального та експедиційного етапів, а також тези доповідей та наукові публікації у фахових виданнях. Окрему частину інформації взято з офіційних планів, стратегій та інших нормативно-правових документів Хмельницької області та її адміністративно-територіальних одиниць щодо розвитку туристичної діяльності.

Результати. Охарактеризовані і сформульовані просторові закономірності новітніх форм організації регіонального туристичного комплексу Хмельницької області; досліджено сучасні проблеми у розвитку туристичного комплексу Хмельницької області; виявлено та розкрито особливості сучасного стану розвитку туристичного комплексу Хмельницької області; теоретичні узагальнення проведеного дослідження регіонального туристичного комплексу напівпериферійного регіону України можуть бути використані при проведенні відповідних наукових досліджень інших подібних регіонів, управління регіональним туристичним комплексом в умовах суспільних трансформацій.

Наукова новизна. Отримали подальший розвиток: перспективні напрямки розвитку і вдосконалення регіонального туристичного комплексу Хмельницької області. *Удосконалено* підходи до суспільно-географічного вивчення регіонального туристичного комплексу. Проведено аналіз факторів *функціонування туристично-регіонального комплексу Хмельницької області*. На основі структурного аналізу проаналізовано компонентний, територіальний і управлінський аспекти функціональної структури туристично-регіонального комплексу Хмельницької області.

Практична значимість. Напрацювання дослідження можуть бути використані: для стратегічного планування економічного та соціального розвитку напівпериферійних регіонів України; при розробці заходів з активізації та вдосконалення регіональних туристичних комплексів; при визначенні пріоритетних напрямів розвитку новостворених об'єднаних територіальних громад; для проведення заходів із регіонального планування і прогнозування, у т.ч. іміджу та атрактивності нових туристичних об'єктів. Одержані наукові результати використовуються у освітньому процесі майбутніх фахівців за напрямом підготовки «туризм», з освітньою кваліфікацією «Туризмознавець, організатор екскурсійно-анімаційної діяльності» при викладанні дисциплін “Краєзнавство і туризм”, “Туристична робота”, “Рекреаційна географія”.

Ключові слова: туристично-регіональний комплекс, чинники розвитку туристичної діяльності, аналіз туристичного потенціалу Хмельницької області, ресурси туристичної діяльності.

УДК: 338.48(477.43):911.3

Долинская Олеся Олеговна

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка, г.
Київ, Украина, e-mail: dolynskiy@ukr.net

СОЦИАЛЬНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКО-РЕГИОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА ХМЕЛЬНИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Целью исследования является социально-географический анализ возможностей развития регионального туристского комплекса Хмельницкой области; изучение общественно-географической сущности региональных туристических комплексов и функционирования туристско-регионального комплекса Хмельницкой области в контексте территориальной организации и комплексно-пропорционального развития Хмельницкой области и хозяйства Украины.

Методика. В исследовании были использованы общенаучные и специальные методы географической науки, в частности: формальной логики и систематизации; математико-статистические; сравнительно-географического анализа; группировки, типизации, зонирования и районирования и

картографии. Информационную базу исследования составляют материалы Государственной службы статистики Украины и Главного управления в Хмельницкой области, а также тезисы докладов и научные публикации в научных изданиях. Отдельную часть информации взято с официальных планов, стратегий и других нормативно-правовых документов по развитию туристической деятельности Хмельницкой области и ее административно-территориальных единиц.

Результаты. Охарактеризованы и сформулированы пространственные закономерности новейших форм организации регионального туристического комплекса Хмельницкой области; исследованы современные проблемы развития туристического комплекса Хмельницкой области; выявлены и раскрыты особенности современного состояния развития туристического комплекса Хмельницкой области. Теоретические обобщения проведенного исследования регионального туристического комплекса полупериферийного региона Украины могут быть использованы при проведении соответствующих научных исследований других подобных регионов, управления региональным туристским комплексом в условиях общественных трансформаций.

Научная новизна. Получили дальнейшее развитие: перспективные направления развития регионального туристического комплекса Хмельницкой области. Усовершенствованы подходы к общественно-географическому изучению регионального туристического комплекса. Проведен анализ факторов функционирования туристско-регионального комплекса Хмельницкой области. На основе структурного анализа проанализированы компонентный, территориальный и управленческий аспекты функциональной структуры туристско-регионального комплекса Хмельницкой области.

Практическая значимость. Нарботки исследования могут быть использованы: для стратегического планирования экономического и социального развития периферийных регионов Украины; при разработке мероприятий по активизации и совершенствования региональных туристических комплексов; при определении приоритетных направлений развития вновь объединенных территориальных общин; для проведения мероприятий по региональному планированию и прогнозированию, в т. ч. имиджа и аттрактивности новых туристических объектов. Полученные научные результаты используются в образовательном процессе будущих специалистов по направлению подготовки «туризм», с образовательной квалификацией «Туризовед, организатор экскурсионно-анимационной деятельности» при преподавании дисциплин «Краеведение и туризм», «Туристическая работа», «Рекреационная география».

Ключевые слова: туристический региональный комплекс, факторы развития туристической деятельности, анализ туристического потенциала Хмельницкой области, ресурсы туристической деятельности.

UDC: 338.48(477.43):911.3

Dolynska Olesya Olehivna

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
e-mail: dolynskiy@ukr.net

SOCIO-GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF FUNCTIONING TOURIST-REGIONAL COMPLEX IN KHMELNYTSKYI REGION

The aim of the study is a socio-geographical analysis of the development opportunities of the Khmelnytsky region regional tourist complex; study of social and geographical essence of regional tourist complexes and functioning of Khmelnytsky region tourist-regional complex in the context of Khmelnytsky region territorial organization and complex-proportional development and Ukrainian economy.

Methods. The study uses general scientific and special methods of geographical science, namely: formal logic and systematization; mathematical and statistical; comparative geographical analysis; grouping, typing and zoning, cartography. The information base of the research consists of materials of the State statistics service of Ukraine and the Main Department in Khmelnytsky region, as well as abstracts and scientific publications in professional publications. A part of the information is taken from the official plans, strategies and other regulatory documents for the Khmelnytsky region tourism activities development and its administrative-territorial units.

Results. The spatial regularities of the Khmelnytsky regional tourist complex are characterized and formulated. Modern problems of development of tourist complex of Khmelnytsky region are investigated; features of a modern state of development of tourist complex of Khmelnytsky region are revealed and disclosed. Theoretical generalizations of the regional tourist complex research of the semi-peripheral region of Ukraine can be used in carrying out the corresponding scientific researches of other similar regions, management of the regional tourist complex in the conditions of social transformations.

Scientific novelty. Promising directions of the Khmelnytsky region regional tourist complex development received further development. The socio-geographical study approaches of the regional tourist complex have been improved. The factors analysis of Khmelnytsky tourist-regional complex functioning is carried out. The component, territorial and administrative aspects of the functional structure of the tourist-regional complex of Khmelnytsky region are analyzed on the basis of the structural analysis.

Practical significance. The results of the research can be used: for strategic planning of economic and social regional development of semi-peripheral Ukrainian regions; in the development of measures to enhance and

improve regional tourist complexes; in determining the priorities for the development of newly United territorial communities; for regional planning and forecasting activities, including the image and attractiveness of new tourist facilities. The obtained scientific results are used in the educational process of future specialists in the field of training "Tourism", with the educational qualification "Tourist expert, organizer of excursion and animation activities" in the teaching of disciplines "Local history and tourism", "Tourist work", "Recreational geography".

Keywords: tourist regional complex, factors of tourist activity development, analysis of Khmelnytsky region tourist potential, resources and tourism activities.

Introduction. The domestic tourism industry is an extremely important sector in the socio-economic life of the country. Its status and interest of the state in the further development of the industry is constantly increasing, the influence of tourism on almost all spheres of human life and activity is increasing. The current and future development of the tourism industry requires more active support from the government in terms of information and promotion of tourism, as well as infrastructure. It is necessary to explore new markets, to ensure cooperation in both public and private spheres. Formulate the country's economic policy in order to maximize the promotion of the tourism sector [7].

Background. The issues of the regional tourist complex development from the standpoint of economic and social geography are considered in the scientific works of O. O. Beidyka, I. H. Habuniia, Ye. A. Kotliarova, O. O. Liubitsevoi, V. I. Matsoly, V. I. Novykovoi, Ya. B. Oliinyka, O. V. Stetsiuka and other scholars.

From the positions of economic and social geography Khmelnytskyi region was studied in detail by T. H. Hilberh, I. Ye. Zhurba, T. V. Nych [1; 3]. From the position of economic science the tourist activity in Khmelnytsky region was studied by S. E. Bazhenova, O. V. Humeniuk, O. Yu. Tanasiichuk and others.

Aim and tasks. The purpose of the article is to analyze the functioning of tourist-regional complex in Khmelnytsky region in the context of economic and geographical location, natural resource potential, historical and cultural resources.

Results. The socio-geographical factors of development the tourist potential of Khmelnytskyi region include: economic and geographical location, natural resource potential, historical and cultural resources. The article explores each of them in more detail.

The tourism potential of the Khmelnytskyi region represents the following components: picturesque nature (river Dnister, Tovtry, forests and lakes of the North of the region); mineral waters (Naftusya, Myrhorodska, radon); historical and architectural monuments (Kamianets-Podilskyi, Medzhybizh, Samchyky); sanatorium network, where you can improve your health and be treated [2].

In the Khmelnytskyi region there are 269 territories and objects of natural reserve fund: 39 reserves, including 15 of national importance, 198 nature monuments, 4 of them are of national importance, Kamianets-Podilskyi Botanical garden, 7 protected tracts, 24 parks-monuments of landscape art, including 8 of national importance, one UNESCO landmark – Struve arc, 3 of the 4 objects in Ukraine are located in Khmelnytsky region. In General, the number of potential objects for tourism in the region is among the five most tourist-attractive regions [10].

Economic and geographical location. Khmelnytskyi region belongs to small regions of Ukraine and occupies 19th place among them (20.6 thousand sq. Km or 3.4% of the country's land). The population of the region of January 1, 2016 amounted to 1.4 million people. The center of the region is the city of Khmelnytskyi.

Khmelnytskyi Region borders on Ternopilskyi, Rivnenskyi, Zhytomirskyi, Vinnytskyi and Chernivetskyi regions. They have, for the most part, agro-industrial development without significant industrial and fuel-resource potential. This neighbourhood contributes to the expansion of ties with these regions, including recreation and tourism. Khmelnytskyi region is divided into 20 administrative districts, different in size, population, number of settlements, socio-economic development, etc. The area of the average size district is 1,03 thousand square km. [10].

The transit potential of the region is rather limited, since the traffic flows of the West-East are mainly north of the region, the existing traffic flows Ivano-Frankivsk to Kyiv, Ternopil to Kyiv and Chernivtsi-Kyiv, which pass through the Khmelnytskyi region, are not too large, since the main transitions through the western border of Ukraine are concentrated in the Lviv and Volyn regions. The area crosses important motorways M-12, P-05 and others, as well as the railways used for interstate connections: Moscow – Prague, Moscow – Sofia, Moscow – Bucharest, Kyiv – Legnica, Kiev – Budapest – Ljubljana – Trieste, etc.

However, the analysis shows that in the placement of the million-strong cities, which serve as regional capitals on the territory of Ukraine, the south-western direction is free. Between the largest cities here Kyiv and Lviv are more than 530 km. On the contrary, from Khmelnytsky to Kyiv it is 318 km, to Lviv 240 km, to Ternopil 118 km, to Rivne 189 km, to Chernivtsi 187 km, to 120 km to Vinnytsia. Such placement of Khmelnytskyi makes it possible to turn the city into a regional center of the Southwest region. The extraction of the region from north to south creates additional problems with the accessibility of the southern and northern regions to the regional center, since the district centers of Slavuta, Shepetivka, Izyaslav, Polonne, Kamianets-Podilskyi and Nova Ushytisia are located more than 100 km from the regional center. At the same time, the extracted area of the north-south allows having several natural and climatic zones on the territory of the region and reduces the risks of the total influence of weather factors on agriculture throughout the region [5].

Khmelnytskyi region has an intra-domicile location. The largest rivers are the Dniester, Southern Bug, Sluch, Zbruch, Smotrych. Thus, analyzing the socio-geographical position of the Khmelnytsky region in the context of its influence on the development of the territorial-recreational complex, it should be noted that it is a favourable factor in the long-term development of the region as a whole and recreation and tourism in particular [4].

Natural resource potential. According to I. Zhurba, in order to obtain a greater comparability of economic and territorial productivity (density) indicators of natural resource potential of different Khmelnytskyi regions, it is necessary to use the estimate in UAH equivalent. Provision in areas is insignificant, changing. Accommodation is uneven, so the differentiation of levels of security is significant. Some districts have a low level of population security, fluctuating within the range of 7.3 – 27.6 UAH, and in separate areas and above. The poorest districts in this aspect are Khmelnytskyi, Novoushytskyi, Bilohirskyi districts. The highest figure is for Kamianets-Podilskyi and Derazhnyanskyi, and the minimum level is for Izyaslavskyi, Starokostiantynivskyi districts. When comparing the population's security with the mineral resources of the Khmelnytsky region, it is clearly seen that in the Kamianets-Podilskyi, Derazhnyansky regions the indicators are three times higher than those of Vinkovetskyi, Teofipolskyi, Yarmolynetskyi and eight times of Bilohirskyi, Volochyskyi, Horodotskyi and Shepetivskyi districts [3].

The highest estimation of water resources is in Volochyskyi, Slavutskyi, Shepetivskyi districts, somewhat lower indicators are in Horodotskyi, Kamianets-Podilskyi, Letychivskyi, Polonskyi and the lowest is in Yarmolynetskyi, Chemerovetskyi, Vinkovetskyi districts.

The maximum absolute value of water availability is observed in Bilohirsk and Izyaslav districts. Here, the highest level of availability of water potential per capita; however, the indicators in the assessment of its individual territories are rather variegated. The absolute minimum is in Khmelnytsky district (32.7 UAH). In other areas, there are no such large differences. The main reason is the extremely high impact of the use of the transit flow of the Dniester. The highest estimation of land resources is characteristic of Kamianets-Podilskyi, Starokostiantynivskyi and Khmelnytskyi regions, which is much lower for Volochyskyi, Dunaevetskyi, Izyaslavskyi, Novoushytskyi and the minimum indicators are in Polonskyi, Vinkovetskyi and Starosynavskyi districts [2].

Not the most universal and valuable wealth in our region is the land. The highest level of population provision is characterized by the Starosynavskyi, Teofipolskyi, Bilohirskyi, Yarmolynetskyi districts, much smaller is in Vinkovetskyi, Krasylivskyi, Volochyskyi,

Horodotskyi, Dunaevetskyi and even smaller is Polonskyi, Slavutskyi, Kamianets-Podilskyi, Shepetivskyi, Khmelnytskyi districts.

Analyzing the provision of population with land potential in selected areas allocated Starosyniavskyi and Teofipolskyi. Forests are widespread in the region unevenly, and, accordingly, the provision of their population is also uneven. The greatest potential of these resources is in Letychivskyi, Kamianets-Podilskyi, and the smallest is in Starosyniavskyi, Bilohirskyi districts. A more detailed study of the availability of forest potential gives an opportunity to make a comparative assessment of individual territories. In particular, the rating for Bilohirskyi district is 11% of the region's average, Vinkovetskyi – 187.1%, Volochyskyi – 43.6%, Slavutskyi – 177%, Khmelnytskyi – 26.6%, and Chemerovetskyi – 88.7% [6].

There is rarely an area where the provision of security is less than 400 UAH, and only in Starosyniavskyi, Teofipolskyi, Khmelnytskyi and Shepetivskyi – less than 90 UAH / person. Maximum indices for recreational resources are typical for Kamianets-Podilskyi, Horodok, Dunaevetskyi, and the minimum for Vinkovetskyi and Starosyniavskyi districts.

It can be observed that land resources are of paramount importance in most areas. Almost everywhere, their share is about 70% and more than the total value of the natural resource potential of the territory, and in some regions it reaches 96.3% and even 97.7% (Volochyskyi, Starosyniavskyi, etc.). Only within the two administrative districts (Kamianets-Podilskyi and Chemerovetskyi) the proportion of land resources is relatively low – less than 50 %.

The presence of highly efficient arable land requires further concentration of agricultural production and deepening its further specialization. Many lands are occupied by gardens, according to the potential assessment this is the third resource of the region (10.5%) [1; 6; 9].

Mineral resources are the fourth important component of the region's natural wealth (1.3%). They are the richest in Kamianets-Podilskyi, Dunaevetskyi districts. Absolute size and structure of the mineral-raw potential of the named areas testifies to the real preconditions for the wide development of the building materials industry and a number of related industries. At the same time, Bilohirskyi and Izyaslavskyi districts practically do not have their own mineral-raw material base [9].

Historical and cultural resources. In the Khmelnytskyi area there are 269 territories and objects of the nature reserve fund, including 8 monuments of garden art. The area is located in the Podilski Tovtry National Nature Park. The natural attraction is the Smotrych Canyon in the valley of the Smotrych River.

Natural recreational resources of Khmelnytskyi region include favourable climatic conditions, scenic landscapes, significant forest forests, as well as mineral water springs near Sataniv (low-mineralized water), in Polonskyi district (radon). Sataniv is located in the valley of the Zbruch River, on the slopes of Tovtry, is a well-known balneological resort. There are 27 hotels in the region [6; 9].

There are 3 reserves in the region (the Kamianets National Historic and Architectural Reserve, the State Historical and Cultural Reserve in Kamianets-Podilskyi, the State Historical and Cultural Reserve “Samchyky”) and 9 museums with 3 departments. Among them is Medzhybizh regional historical and ethnographic museum-fortress, the memorial museum of A. Akhmatova. The total number of archaeological, historical, architectural, urban planning and monumental art monuments in the Khmelnytskyi region is 2015 units.

Much of the historical and cultural heritage is concentrated in the city of Kamianets-Podilskyi, the historic capital of Podillya. The Kamianets-Podilsky City Museum, which contains more than 100 monuments, arose at the turn of the XI-XII centuries. In the early 1370s, pp. it was the Podillya center as part of the Lithuanian state under the authority of the Koriyatovychi princes. Since 1374 the city was granted the Magdeburg Law, which attracted many settlers from the Russian, Polish, and Armenian lands. In the XIV century in the city there were 3 separate communities – Russian, Armenian, and Polish, each of which enjoyed the right to self-government. In 1670 the Ukrainian magistrate was united with the Polish, which practically meant the elimination of the independence of the Ukrainian community.

The most interesting sightseeing of Kamianets-Podilskyi includes city fortifications, which have old and new castles, Castle Bridge, city gate and Armenian bastion. The old castle is located on an elongated rocky cape.

In the coastal zone of the Smotrych River canyon, there are defence and hydrotechnical systems of the Lower Polish and Russian Gates, which allowed blocking the approaches to the city gates as a result of the flooding of the canyon with water [2; 4].

On the left bank of the Dniester is the village Zhvanets. It's convenient location at the crossing of the Dniester led to the development of the town, which, since 1646, owned the Magdeburg Law. In the XVI century in front of the Khotyn fortress, which belonged to the Moldavian master, a fortification was built, later it was converted into a castle. One of the ancient settlements of Podillya is Zinkiv, which was first mentioned in 1404 in the XV century a castle was built here. The town received Magdeburg Law (1458). Zinkiv is known since the XV century with its pottery industry. The ruins of the local fortress of XII-XIV centuries came to us and the Trinity Cathedral, as well as the landed estates of the XIX century in the style of classicism.

There are several monuments in the city of Letychiv. Among them, the St. Michael's Church (XVII century, rebuilt in 1836). In the first half of the XV century (according to other data – in the XVI century) the castle was erected here. Not far from it was built the church of the Blessed Virgin Mary (known from 1546), around which in the XVII century there was a Dominican monastery [10].

The manor complex in the Empire style in the middle of a landscape English park containing a palace, an old gate with a group of buildings, household premises, are located in. It was founded in the first half of the eighteenth century, at the beginning of the XIX century. The manor has been transformed into a holistic architectural ensemble by a new owner. The palace was built in 1814. There was a sophisticated interior decoration. The church of the XVIII century was preserved in Samchyky. In the village of Medzhybizh there are several historical and architectural monuments. Among them there are the church (1586) and the ruins of the Trinity Cathedral (1632). The construction of the city castle began in the ancient period. In the XIII century during the struggle of Danylo Halytskyi with the Tatars the castle was destroyed. At the end of the XIV century, new fortifications were built that expanded during XV-XVIII centuries. In the XVI century new two-story palace was built in the south-eastern part of the fortress. On its territory, the church, as well as the eastern, northern, northwest and round towers, was preserved. In Medzhybizh is the largest shrine of the Hasidim – the burial of the founder of this religious movement, Baal-Shem-Tovat (Besht) [1; 6].

The remains of the city gates (in the place of the ancient southern entrance to the city), the castle (XV-XVI centuries, 1724), the complex of the buildings of the Trinity Monastery (XVI-XVIII centuries), the synagogue (1532), were preserved in the village of Sataniv.

In the village Strikiv is the Pokrovskyi church-fortress (XIV-XV centuries), which does not have analogues in Ukraine in terms of its architectural and planning solution. The ruins of the castle (XIV century) were also preserved, which, together with the church, was part of a single defensive complex.

In Izyaslav (historical Volyn region) there are complex of buildings of the Bernardine monastery (beginning of the XVII century), the ruins of the castle (1539), the church of St. John the Baptist (1559, 1756) [9].

There are 56 agro-settlements in the Khmelnytsky region. Most of them are in Kamianets-Podilskyi, Novoushytskyi, Chemerovetskyi and Shepetivskyi districts. A cluster of rural tourism “Oberih” is organized on the territory of Shepetivskyi region, which provides services to tourists from different regions of Ukraine and other countries. Cluster of rural green tourism “Oberih” works in the village Hrytsiv and coordinates the work of local tourist entrepreneurs, interacts with local authorities and public organizations, provides tourist services, conducts training and seminars, provides consultations, conducts marketing of rural tourism development, creates information infrastructure to meet the needs of vacationers [8].

In the Novoushytskyi district there are 20 individuals who provide tourist services work in the field of green tourism. In addition, examples of recreation centers are “Batkivska khata” and recreation center of Krasylivskyi aggregate plant “Cordy”. 31 private residences are welcoming hospitably to a healthy and meaningful rural holiday in Kamianets-Podilskyi district [8].

Conclusion. In the light of the national and cultural Ukrainian revival, the development of recreation and tourism is of particularly important today. The recreational industry, which has developed as an independent component of the economic system, is becoming increasingly important for the development of the economy and is rapidly integrating into the world tourism industry. It brings together a complex of industries and divisions whose functions are to meet the diverse and complex demand for recreation and entertainment. At the same time, it is an important item of revenues to the country's budget, including foreign currency. The unique complex of historical, cultural, natural monuments and significant recreational opportunities of Ukraine attract tourists. Historical and cultural heritage, geographical and climatic conditions provide favourable conditions for tourism development in Khmelnytskyi.

The tourism potential of the Khmelnytskyi region is determined primarily by the cultural and historical heritage, which is largely unique. The region's tourism and recreational resources comprise more than 270 territories and objects of the nature reserve fund including the national importance. Developed tourist and resort infrastructure has huge potential for development. On the territory of Khmelnytskyi region there are examples of resort areas “Sataniv” and “Makiv”, hotels, sanatoriums, recreation camps, health camps for children and young people, campsites, motels and more.

The most effective in the regional tourist business are tourism industry associated clusters, which are formed according to the existing infrastructure and involved tourist and recreational resources.

Список використаних джерел

1. Гільберг Т.Г., Шоробура І.М., Долинська О.О. Хмельниччина: Туристичний потенціал: наук. вид. Хмельницький: Видавець ФОП Цюпак А.А., 2013. 178 с.
2. Долинська О. О. Бальнеологічні ресурси Хмельницької області. *Географія та туризм*: Наук. зб. / Ред. Кол.: Любіцева О.О. (гол. ред.) та ін. – К. Альфа-ППК, 2016. – Вип. 37. – С. 110-119.
3. Журба І. Є. Стан використання рекреаційних ресурсів Хмельницької області в умовах трансформації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. Екон. науки. – 2015. – № 2, Т. 1. – С. 251-256.
4. Ковтуник І. І. Бальнеологічні курорти Хмельницької області як база для розвитку економіки регіону. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. [Електронний ресурс]. URL: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view/1515> (дата звернення: 5.10.2019).
5. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр. [Електронний ресурс]. URL: http://www.adm-km.gov.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf (дата звернення: 1.10.2019).
6. Туристичні ресурси і розробка туру Хмельницькою областю [Електронний ресурс]. – URL: <http://tourism-book.com/books/book-42/chapter-1451/> (дата звернення: 10.10.2019).
7. Філоненко І. М. Територіально-рекреаційний комплекс Чернігівської області (суспільно-географічне дослідження) : дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02. Київ, 2004. 262 с.
8. Хмельницька обласна державна адміністрація (офіційне інтернет-представництво). Туристична та санаторно-курортна галузь області [Електронний ресурс]. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=1562 (дата звернення: 11.10.2019).
9. Шоробура І.М., Гільберг Т.Г., Долинська О.О. Рідний край – Хмельниччина (Посібник для учнів загальноосвітніх навчальних закладів Хмельницької області). Хмельницький: Видавець ФОП Заколотний М.І., 2016. 281 с.
10. Dolynska O. Resource and Recreational Potential of Khmelnytskyi Region. *The Advanced Science Journal*. Volume. 2016. [Issue 03 \(2016\)](#). DOI:10.15550/asj.2016.03. P. 83-89.

Список использованных источников

1. Гильберг Т. Г., Шоробура И. М., Долинская О. О. Хмельниччина: туристический потенциал: науч. изд. Хмельницкий: издатель ФЛП Цюпак А. А., 2013. 178 с.
2. Долинская О. О. Бальнеологические ресурсы Хмельницкой области. *География и туризм*: Наук. зб. / Ред. Кол.: Любіцева О. О. (глав. ред.) и др. – К. Альфа-Пик, 2016 – Вип 37. – С. 110-119.

3. Журба І. Є. Состояние использования рекреационных ресурсов Хмельницкой области в условиях трансформации экономики. *Вестник Хмельницкого национального университета. Экон. науки.* – 2015. – № 2, Т. 1. – С. 251-256.
4. Ковтунук І. І. Бальнеологические курорты Хмельницкой области как база для развития экономики региона. *Электронное научное профессиональное издание "эффективная экономика"*. [Электронный ресурс]. URL: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view/1515> (дата обращения: 5.10.2019).
5. Стратегия регионального развития Хмельницкой области на 2011-2020 гг. [Электронный ресурс]. URL: http://www.adm-km.gov.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf (дата обращения: 1.10.2019).
6. Туристические ресурсы и разработка тура по Хмельницкой области [Электронный ресурс]. – URL: <http://tourism-book.com/books/book-42/chapter-1451/> (дата обращения: 10.10.2019).
7. Филоненко І. М. Территориально-рекреационный комплекс Черниговской области (общественно-географическое исследование) : дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02. Киев, 2004. 262 с.
8. Хмельницька обласна державна адміністрація (офіційне інтернет-представництво). Туристическа і санаторно-курортна отрасль області [Електронний ресурс]. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=1562 (дата звернення: 11.10.2019).
9. Шоробура І. М., Гильберг Т. Г., Долинская О. О. Родной край – Хмельниччина (пособие для учащихся в общеобразовательных учебных заведениях Хмельницкой области). Хмельницкий: издатель ФЛП Заколотный М. І., 2016. 281 с.
10. Dolynska O. Resource and Recreational Potential of Khmelnytskyi Region. *The Advanced Science Journal*. Volume. 2016. Issue 03 (2016). DOI:10.15550/asj.2016.03. P. 83-89.

References

1. Hilberh T.H., Shorobura I.M., Dolynska O.O. Khmelnychchyna: Turystychnyi potentsial: nauk. vyd. Khmelnytskyi: Vydavets FOP Tsiupak A.A., 2013. 178 s.
2. Dolynska O. O. Balneolohichni resursy Khmelnytskoi oblasti. *Heohrafiia ta turyzm: Nauk. zb. / Red. Kol.: Liubitseva O.O. (hol. red.) ta in.* – K. Alfa-PIK, 2016. – Vyp 37. – S. 110-119.
3. Zhurba I. Ye. Stan vykorystannia rekreatsiinykh resursiv Khmelnytskoi oblasti v umovakh transformatsii ekonomiky. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetutu. Ekon. nauky.* – 2015. – # 2, t. 1. – S. 251-256.
4. Kovtunyk I. I. Balneolohichni kurorty Khmelnytskoi oblasti yak baza dlia rozvytku ekonomiky rehionu. *Elektronne naukovе fakhove vydannia «Efektyvna ekonomika»*. [Elektronnyi resurs]. URL: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view/1515> (data zvernennia: 5.10.2019).
5. Stratehiia rehionalnoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti na 2011-2020 rr. [Elektronnyi resurs]. URL: http://www.adm-km.gov.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf (data zvernennia: 1.10.2019).
6. Turystychni resursy i rozrobka turu Khmelnytskoiu oblasti [Elektronnyi resurs]. – URL: <http://tourism-book.com/books/book-42/chapter-1451/> (data zvernennia: 10.10.2019).
7. Filonenko I. M. Terytorialno-rekreatsiinyi kompleks Chernihivskoi oblasti (suspilno-heohrafichne doslidzhennia) : dys. ... kand. heohr. nauk: 11.00.02. Kyiv, 2004. 262 s.
8. Khmelnytska oblasna derzhavna administratsiia (ofitsiine internet-predstavnytstvo). Turystychna ta sanatorno-kurortna haluz oblasti [Elektronnyi resurs]. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=1562 (data zvernennia: 11.10.2019).
9. Shorobura I.M., Hilberh T.H., Dolynska O.O. Ridnyi krai – Khmelnychchyna (Posibnyk dlia uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Khmelnytskoi oblasti). Khmelnytskyi: Vydavets FOP Zakolodnyi M.I., 2016. 281 s.
10. Dolynska O. Resource and Recreational Potential of Khmelnytskyi Region. *The Advanced Science Journal*. Volume. 2016. Issue 03 (2016). DOI:10.15550/asj.2016.03. P. 83-89.

Надійшла до редколегії 06.11.19

Гілета Лобов Андріївна,
кандидат географічних наук

Природничий коледж Львівського національного університету імені
Івана Франка, м. Львів, Україна, e-mail: kikka88@ukr.net

ВПЛИВ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СТАН ЗЕЛЕНИХ ЗОН ЛЬВІВСЬКОЇ УРБООКОСИСТЕМИ

Мета. Описати дослідження впливу туристично-рекреаційної діяльності жителів та гостей міста Львова (чисельність яких постійно зростає) на екологічний стан зелених зон, які виконують ряд важливих функцій, зокрема соціально-екологічну, що полягає в забезпеченні мешканців міста максимально сприятливими умовами навколишнього середовища.

Методика. Проаналізовано зелену зону, що виділяється в межах Львівської урбоєкосистеми. Це система територій із зеленими насадженнями на незабудованих відкритих просторах в межах міста або приміської зони, що мають екологічне, економіко-господарське, рекреаційне та естетичне значення, туристично-рекреаційне використання якої має значний негативний вплив.

Результати. Туристично-рекреаційна діяльність мешканців Львівської урбоєкосистеми в межах зелених зон проявляється у прогулянках, в тому числі і з домашніми улюбленцями, переважно самовільно протоптаними стежками, у організації пікніків, зазвичай із розпалюванням вогнищ, спортивних ігор та місць для приймання сонячних ванн та ін., однак дещо відрізняється залежно від типу зеленої зони та її приналежності до об'єктів природно-заповідного фонду. Відповідно зелені зони Львівської урбоєкосистеми зазнають таких видів екологічного впливу як витоптування трав'яного покриву, що надалі призводить до ущільнення ґрунту, спресовування підстилки, загибелі рослин, що зійшли; збір окремих рослин (зазвичай квітів), що зменшує можливість самовідновлення рослин; механічне пошкодження зелених насаджень – зламана гілка, зарубка чи насічка на стовбурі спричиняють зараження дерев хворобами та шкідниками; засмічення території; вигорання верхніх шарів ґрунту через самовільне облаштування вогнищ та ін.

Наукова новизна. Описано екологічні наслідки впливу туристично-рекреаційної діяльності, які досить масштабні в локальному відношенні.

Практична значимість. Зазначено, що в межах зелених зон Львівської урбоєкосистеми на законодавчому рівні забороняється пошкодження і знищення дерев, трав'яного покриву і обладнання, розглядання багаття, організація стихійних місць відпочинку, проїзд і стоянку автомобільного транспорту, вигул тварин. Але для зменшення негативного впливу туристично-рекреаційної діяльності на стан зелених зон урбоєкосистеми Львова необхідно також запровадити функціонування системи управління зеленими зонами міста, тобто створити зацікавлену адміністрацію. Налагоджені дії останньої сприяють перш за все проведенню демаркації території зелених зон, а також зменшенню негативних проявів рекреаційного використання зелених зон.

Ключові слова: зелена зона, туристично-рекреаційна діяльність, екологічний вплив

УДК 504.054

Гілета Лобов Андреевна,
кандидат географических наук

Естественный колледж Львовского национального университета имени
Ивана Франко, г. Львов, Украина, e-mail: kikka88@ukr.net

ВЛИЯНИЕ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА СОСТОЯНИЕ ЗЕЛЕННЫХ ЗОН ЛЬВОВСКОЙ УРБООКОСИСТЕМИ

Цель. Описать исследования влияния туристско-рекреационной деятельности жителей и гостей города Львова (численность которых постоянно растет) на экологическое состояние зеленых зон, которые выполняют ряд важных функций, в частности социально-экологическую, заключающийся в обеспечении жителей города максимально благоприятными условиями окружающей среды.

Методика. Проанализировано зеленую зону, которая выделяется в пределах Львовской урбоєкосистеми. Это система территорий с зелеными насаждениями на незастроенных открытых пространствах в пределах города или пригородной зоны, имеющие экологическое, экономическое, хозяйственное, рекреационное и эстетическое значение, туристско-рекреационное использование которой имеет значительное негативное влияние.

Результаты. Туристско-рекреационная деятельность жителей Львовской урбоєкосистеми в пределах зеленых зон проявляется в прогулках, в том числе и с домашними любимцами, преимущественно самовольно протоптанным дорожкам, в организации пикников, обычно с разжиганием костров, спортивных игр и мест для приема солнечных ванн и др., но несколько отличается в зависимости от типа зеленой зоны и ее принадлежности к объектам природно-заповедного фонда. Зеленые зоны Львовской урбоєкосистеми испытывают таких видов экологического воздействия как вытаптывания травы, в дальнейшем приводит к уплотнению почвы, пресования подстилки, гибели растений, сошли; сбор отдельных растений (обычно

цветов), что уменьшает возможность самовосстановления растений; механическое повреждение зеленых насаждений - сломанная ветка, зарубка или насечка на стволе вызывают заражение деревьев болезнями и вредителями; засорения территории; выгорания верхних слоев почвы из-за самовольного обустройства очагов и др.

Научная новизна. Описаны экологические последствия воздействия туристско-рекреационной деятельности, масштабные в локальном отношении.

Практическая значимость. Отмечено, что для уменьшения негативного влияния туристско-рекреационной деятельности на состояние зеленых зон урбоекосистемы Львова необходимо ввести функционирования системы управления зелеными зонами города, то есть создать заинтересованную администрацию. Налаженные действия последней способствуют прежде всего проведению демаркации территории зеленых зон, а также уменьшению негативных проявлений рекреационного использования зеленых зон.

Ключевые слова: зеленая зона, туристско-рекреационная деятельность, экологическое воздействие

UDC 504.054

Hileta Liubov Andriyivna,
Candidate of Geographical Sciences

Natural College of Lviv Ivan Franco University, Lviv,
Ukraine, e-mail: kikka88@ukr.net.

THE INFLUENCE OF TOURIST AND RECREATION ACTIVITIES ON STATE OF GREEN ZONES OF THE LVIV URBAN ECOSYSTEM

The aim of the study. Research the tourism and recreational activities of residents and visitors of the city of Lviv regarding the ecological state of green zones which perform a number of important functions, including social and environmental, which is to ensure that the residents of the city have the most favorable environmental conditions.

Method. It is analyzed that within the Lviv urban ecosystem a green zone is allocated, that is, a system of territories with green plantations in unoccupied open spaces within a city or suburban area which have ecological, economic, recreational and aesthetic importance. The tourist and recreational use of the green zone has a significant negative impact on its condition.

Results. The tourist and recreational activity of the residents of the Lviv urban ecosystem within the green zones is shown in walks, with pets included, mostly on unauthorized trampled trails, in organizing picnics, usually with the burning of fires, sports games and sunbathing and other, however, it is somewhat different depending on the type of green area and its affiliation with the nature reserve. Accordingly, the green areas of the Lviv urban ecosystem are exposed to such environmental effects as trampling of grass, which in turn leads to compaction of soil, compaction of the layer beneath, death of descending plants; collection of individual plants (usually flowers), which reduces the possibility of their self-renewal; mechanical damage to the green planting - a broken branch, kerf or notch on the trunk which cause infection of the trees with diseases and pests; contamination of the territory; burning of the upper layers of soil through unauthorized arrangement of fires, etc.

Scientific novelty. Here is described the ecological consequences of the impact of tourist and recreational activities, which are quite large in local terms.

Practical importance. It is stated that within the limits of the greenzones of the Lviv urban ecosystem, it is forbidden to damage and destroy trees, grass cover and equipment, consider a camp fire, arrange unauthorized rest places, passage and parking of transport, walk animals. But in order to reduce the negative impact of tourism and recreational activity on the state of the green zones of the urban ecosystem of Lviv, it is also necessary to introduce a system of management of the green zones of the city, which is, to create an interested administration. The well-established actions of the administration contribute primarily to the demarcation of the territory of the green areas, as well as to reduce the negative demonstration of recreational use of green areas.

Key words: green zone, tourist and recreational activity, ecological development

Постановка проблеми. Сучасним великим урбоекосистемам, які постають у вигляді моделі міста, притаманне збільшення чисельності та щільності населення. При цьому часто нівелюється питання збільшення зелених зон міста, які виконують ряд функцій, важливу з яких є рекреаційна, що забезпечує містян простором для відпочинку та, певною мірою, оздоровлення.

Однак, рекреаційне використання зелених зон у великих містах часто має негативний вплив на їх екологічний стан, зважаючи на його масштаби та, часто, відсутність екологічної культури мешканців та гостей міста. Таким чином, зелені зони, які виконують важливі екологічні функції в межах урбоекосистем зазнають деградації. Тому вивчення впливу рекреаційної діяльності на стан зелених зон міста відзначається особливою актуальністю і дасть змогу оптимізувати ці негативні наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічний вплив рекреаційної та туристичної діяльності на стан екосистем залишається достатньо мало вивченим питанням, незважаючи на певні напрацювання в цій галузі. Зокрема, тематику екологічних проблем, пов'язаних з рекреаційним використанням природних територій вивчає М.І. Рожко [5]. Окремо слід відзначити праці М.М. Назарука, що стосуються вивчення зелених зон малих міст Львівської області [3] та аналіз екологічного стану зеленої зони міста Львова, який здійснювала Собечко О. [6], однак, з точки зору впливу на стан зелених насаджень антропогенних факторів, зокрема, кислотних дощів.

Постановка завдання. Основною метою є дослідження впливу туристично-рекреаційної діяльності жителів та гостей міста Львова (чисельність яких постійно зростає) на екологічний стан зелених зон, які виконують ряд важливих функцій, зокрема соціально-екологічну, що полягає в забезпеченні мешканців міста максимально сприятливими умовами навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Урбоекосистема, яка постає у вигляді моделі міста, виконує ряд функцій. Серед них чільне місце займає демографічно-поселенська, що полягає у здатності “міста” забезпечити його жителів простором для життєдіяльності. Урбоекосистема міста Львова, яке розташоване в центральній частині Львівської області, площею 182 км², є найбільшим містом Західної України, адміністративним центром Львівської області, забезпечує простором для життєдіяльності понад 700 000 осіб [7], число яких постійно зростає.

Функціонування міст, в тому числі і Львова, також повинно забезпечувати його мешканців рекреаційно-туристичною функцією, яка полягає у забезпеченні жителів місцями для відпочинку поряд з тим не порушуючи соціально-екологічну функцію, що полягає у сприятливих для життя та відпочинку умовах навколишнього середовища.

Відповідно, в межах Львівської урбоекосистеми виділяється зелена зона, тобто система територій із зеленими насадженнями на незабудованих відкритих просторах в межах міста або приміської зони, що мають екологічне, економіко-господарське, рекреаційне та естетичне значення.

Основою зеленої зони є деревні насадження – стабілізатори життєвого середовища, які збагачують атмосферне повітря киснем, поглинають вуглекислий газ, виділяють леткі речовини – фітонциди, активно впливають на формування мікроклімату: збільшують вологість повітря, захищають від вітру і сонячної радіації. Дерева, кущі і квіткові рослини займають важливе місце також і в архітектурно-художній виразності міста і є невіддільним компонентом сучасного містобудування. Вдале поєднання різних рослин дозволяє значно зменшити шкідливі санітарні фактори урбанізації.

Формують зелену зону міста лісопаркові та паркові масиви, природоохоронні території, сільськогосподарські угіддя та зелені елементи міст задля формування найбільш цілісного гігієнічного і комфортабельного простору для життя і діяльності людини.

Лісопарк або буферний парк – лісовий масив з елементами паркового благоустрою для масового відпочинку населення. Основними лісопарковими масивами Львівської урбоекосистеми є «Погулянка» (100,33 га), «Зубра» (90,3394 га), «Білогорща» (189,2284 га), Винниківський (2 799 га), Замарстинівський (31 га) та лісопарк «Кортумова Гора» (21,4 га), що розташований на схилах однойменної гори, яка є геологічною пам'яткою природи місцевого значення.

Розташовані лісопарки Львова переважно на околицях міста або у його старих районах. Вони характеризуються значними площами та переважанням в їх межах природних насаджень, переважно дуба, сосни, бука та ін.

Парк – самостійний архітектурно-організаційний комплекс площею понад 2 га, який виконує санітарно-гігієнічні функції та призначений для короточасного відпочинку населення. Залежно від характеру і призначення парки поділяються на парки культури і відпочинку, районні, спортивні, дитячі, дендрологічні, історичні, національні,

меморіальні, етнографічні парки-музеї, виставкові, зоологічні, аеро-фітотерапії та інші категорії.

Паркові масиви Львова розташовані переважно у нових районах міста та були закладені в середині минулого століття. Їм характерна невелика площа. У парках Львівської урбоекосистеми переважають клени, каштани, тополі, дуби, липи, в'язи, осокори. Також є екзотичні породи: дуб червоний, тюльпанове дерево, гінкго, магнолія, тис ягідний та ін.

В межах Львова нараховуємо сім паркових масивів: «Боднарівка» (5,8 га), «Горіховий гай» (40 га), «Левандівський» (9,3 га), «Студентський» (6 га), «Піщані озера» (5,8 га), «Скнилівський» (36 га), «Святоюрський» та парк імені Папи Римського Іоанна Павла II (1,38 га).

До зелених елементів міста Львова відносяться численні сквери. Загалом, сквер – це озеленена ділянка громадського користування для відпочинку на території населеного пункту, яка відіграє і декоративну роль.

В кожному з районів міста налічується різна кількість скверів, так у Галицькому районі – 36 скверів; в Залізничному – 5 скверів; до Личаківського адміністративного району міста належать 14 скверів; в Сихівському районі міста розташовано 3 сквери; в Франківському районі міста розташовано 5 скверів; до Шевченківського району міста Львова належать 8 скверів.

На території Львівської урбоекосистеми також функціонує понад тридцять об'єктів природо-заповідного фонду: ботанічні та геологічні пам'ятки природи, ботанічні сади, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та регіональний ландшафтний парк.

З них три об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення:

1. ботанічний сад Львівського національного лісотехнічного університету (10,8 га);
 2. ботанічний сад Львівського національного університету імені Івана Франка (16,5 га);
 3. пам'ятка садово-паркового мистецтва «Стрийський парк» (52 га);
- та шість об'єктів природно-заповідного фонду мають місцеве значення. В їх складі:
1. регіональний ландшафтний парк «Знесіння» (312 га);
 2. старий ботанічний сад Львівського національного університету імені Івана Франка (2 га);
 3. ботанічний сад Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (1,5 га);
 4. два парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва: імені Івана Франка (10,6 га) та Снопківський (35,66 га);
 5. дендропарк імені Бенедикта Дибовського (0,644 га) [1].

Загалом, площа природно-заповідного фонду на території міста становить близько 16% від міської зеленої зони та 4% від загальної площі міста.

Сади і парки Львова створювались впродовж кількох століть. Найвдаліший період у їх формуванні – XIX ст. Причиною збереження куточків природи є складний рельєф місцевості та львів'яни. Сучасну систему озеленення можна назвати кільцево-радіальною. Зелені клини, сформовані із паркових насаджень утворюють екологічні коридори. Кожна з зелених зон міста виконує різні туристично-рекреаційні функції, залежно від типу зеленої зони та її розмірів.

Для прикладу в лісопаркових масивах урбоекосистеми Львова, які розташовані переважно на околицях і мають значні розміри туристично-рекреаційна діяльність мешканців полягає у прогулянках, зокрема і з домашніми улюбленцями, переважно самовільно протоптаними стежками, а також у організації пікніків, зазвичай із розпалюванням вогнищ, спортивних ігор та місць для приймання сонячних ванн.

В паркових масивах, які розташовані зазвичай в середині житлових мікрорайонів та мають менші, порівняно з лісопарковими масивами, розміри переважають ті ж самі види туристично-рекреаційної діяльності, проте вони мають дещо менший характер прояву. Для прогулянок тут вже обирають як заощені, так і самовільно облаштовані стежки.

Туристично-рекреаційна діяльність в парках також доповнена засобами для розваг, зокрема дітей. Тут облаштовують дитячі ігрові майданчики, лазанки, батуту та інше.

В скверах, що відрізняються ще меншою площею туристично-рекреаційна діяльність населення передбачає прогулянки вимощеними стежками, відпочинок на облаштованих місцях для сидіння, а також розваги для дітей на ігрових майданчиках.

Основною метою об'єктів природно-заповідного фону, в тому числі й урбоєкосистеми Львова, є збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів. Поряд з тим, це, також, забезпечення умов для організованого відпочинку населення, яке регламентується Положенням про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. В межах заповідних екосистем можуть здійснюватися такі основні види діяльності як:

- відпочинок (загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний, короткостроковий відпочинок (від 5-10 годин до 1-2 днів; розбиття наметів і розкладання вогнищ у спеціально обладнаних та відведених для цього місцях);
- екскурсійна діяльність (екскурсії маркованими екологічними стежками, а також на виставки, в музеї, засновниками яких є установи ПЗФ, інші суб'єкти рекреаційної діяльності);
- туристична діяльність (науково-пізнавальний пішохідний туризм, орнітологічний, етнографічний, лижний, зокрема гірськолижний, велосипедний, кінний, водний, спелеотуризм, парашутизм, дельтапланеризм, балунінг;
- оздоровлення – використання рекреантами природних лікувальних ресурсів ПЗФ з метою відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини;
- любительське і спортивне рибальство.

Туристично-рекреаційна діяльність організовується відповідно до функціонального зонування та проектів організації території регіональних ландшафтних парків, охорони, відтворення та рекреаційного використання їхніх природних комплексів і об'єктів проектів утримання та реконструкції парків-пам'яток садово-паркового мистецтва [4].

В межах об'єктів природно-заповідного фонду у місті Львові здійснюють різні види туристично-рекреаційної діяльності, які є або організованими завдяки дирекції заповідних екосистем, або ж самовільними.

Найменш інтенсивного туристично-рекреаційного навантаження зазнають ботанічні сади Львівського національного університету імені Івана Франка загальнодержавного значення, Національного лісотехнічного університету України загальнодержавного значення, Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького місцевого значення та старий ботанічний сад Львівського національного університету імені Івана Франка.

Для прикладу, працівники ботанічного саду Львівського національного університету імені Івана Франка періодично проводять дні відкритих дверей, куди запрошують усіх охочих, а також здійснюють організовані екскурсії для львів'ян та гостей міста. Території інших ботанічних садів зазвичай огорожені і не зазнають прямого антропогенного впливу.

Більш інтенсивного туристично-рекреаційного використання зазнає екосистема Регіонального ландшафтного парку «Знесіння», який розташований поблизу центральної частини міста. Завдяки старанням працівників тут здійснюють більш різноманітні види рекреаційної діяльності: облаштовували туристичні пішохідні маршрути, домівку врятованих тварин, елементи інфраструктури, зокрема дитячі майданчики, колиби для відвідувачів та численні смітники, проводять заходи для дозвілля мешканців різного віку.

Досить «хаотично» з туристично-рекреаційною метою використовують парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. В них передбачені лише короткі прогулянки для жителів міста по заощених стежках та облаштовані лавки для короткотривалого відпочинку. Однак, попри передбачені види туристично-рекреаційної діяльності, зелені

зони та об'єкти природно-заповідного фонду Львівської урбоекосистеми зазнають таких видів екологічного впливу:

- витоптування трав'яного покриву, що надалі призводить до ущільнення ґрунту, спресовування підстилки, загибелі рослин, що зійшли;
- збір окремих рослин (зазвичай квітів), що зменшує можливість самовідновлення рослин;
- механічне пошкодження зелених насаджень – зламана гілка, зарубка чи насічка на стовбурі спричиняють зараження дерев хворобами та шкідниками;
- засмічення території;
- вигорання верхніх шарів ґрунту через самовільне облаштування вогнищ та ін.

Такий вплив на перший погляд не значний, проте екологічні наслідки його досить масштабні в локальному відношенні. При витоптуванні зменшується повітромісткість ґрунту. Об'ємна вага його в незайманих місцях становить 0,55-0,88 г/см³, на стежках і дорогах збільшується до 1,61-1,63 г/см³ [2]. Внаслідок ущільнення ґрунту, особливо глинистого чи суглинистого, в нього погано проникає волога, збільшується глибина його промерзання, утруднюється постачання кореневої системи рослин киснем, погіршуються інші необхідні для росту рослин умови, у коренів зменшується кількість всмоктувальних закінчень, що погіршує доступ води у крони дерев. Це в свою чергу призводить до наступних наслідків, зокрема зростає поверхневий стік води, з'являється ерозія ґрунту, яка призводить до утворення ярів. Істотно погіршуються умови існування ґрунтових мікроорганізмів, зменшується чисельність мезофауни.

Під впливом інтенсивної туристично-рекреаційної діяльності поступово зменшується кількість листя на деревах, укорочується хвоя, знижується приріст по діаметру та у висоту, з'являється суховершинність. Частина дерев всихає, довговічність деревостану зменшується, порушується його ярусність, змінюється породний склад, а отже, затримується природне відновлення рослин [2].

При облаштуванні вогнищ на траві збіднюється ґрунт. Мінеральні речовини, які містяться в попелі, досить легко вимиваються поверхневими та ґрунтовими водами і лише незначна їх частина засвоюється рослинами. Збіднюється також видовий склад рослинності і тваринного світу. Скрізь, де пройшли підпали, зникає різнотрав'я, натомість територія заростає бур'янами. Під час пожеж гине багато комах, їх личинки, лялечки, а також сонечка, туруни, дощові черв'яки та інші дрібні тварини, які беруть участь у процесі утворення ґрунту.

Засмічення, що виникає в межах природно-заповідних територій після їх рекреаційного використання містянами на численними туристами погіршує не лише естетичний вигляд заповідних екосистем, а й також впливає і їх на санітарно-гігієнічний стан.

Зважаючи на те, що перелік та інтенсивність видів впливу туристично-рекреаційної діяльності на стан зелених зон відрізняється, в їх межах на законодавчому рівні забороняються певні види діяльності, зокрема пошкодження та знищення дерев і трав'яного покриву, розпалювання вогнищ, організація стихійних місць відпочинку, торгівлі, проїзд і стоянку автомобільного транспорту, вигул тварин. За порушення цих вимог передбачена адміністративна відповідальність, однак прояви цього впливу постійно присутні й, також, зростають в межах зелених зон Львівської урбоекосистеми.

Для зменшення негативного впливу туристично-рекреаційної діяльності на стан зелених зон урбоекосистеми Львова необхідно також запровадити функціонування системи управління зеленими зонами міста, тобто створити зацікавлену адміністрацію. Налагоджені дії останньої, на нашу думку, сприятимуть перш за все проведенню демаркації території зелених зон, а також зменшенню таких негативних проявів рекреаційного використання зелених зон, як засмічення території, розведення самовільних вогнищ, а також зменшенню кількості витоптаних територій через облаштування стежок і маршрутів.

Висновки. Урбоєкосистема міста Львова має чітко виражену зелену зону, яку формують лісопаркові («Погулянка», «Зубра», «Білогорща», Винниківський, Замарстинівський, «Кортумова гора») та паркові масиви («Боднарівка», «Горіховий гай», «Левандівський», «Студентський», «Піщані озера», «Скнилівський», «Святоюрський» та парк імені Папи Римського Іоанна Павла II), природоохоронні території (ботанічні сади Львівського національного лісотехнічного університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Стрийський парк», парк імені Івана Франка, «Снопківський парк», регіональний ландшафтний парк «Знесіння», дендропарк імені Бенедикта Дибовського) та зелені елементи міст задля формування найбільш цілісного гігієнічного і комфортабельного простору для життя і діяльності людини. Вона охоплює усі райони міста та забезпечує львів'ян та гостей міста рекреаційно-туристичною функцією. Туристично-рекреаційна діяльність мешканців Львівської урбоєкосистеми в межах зелених зон проявляється у прогулянках, в тому числі і з домашніми улюбленцями, переважно самовільно протоптаними стежками, у організації пікніків, зазвичай із розпалюванням вогнищ, спортивних ігор та місць для приймання сонячних ванн та ін., однак дещо відрізняється залежно від типу зеленої зони та її приналежності до об'єктів природно-заповідного фонду. Відповідно зелені зони Львівської урбоєкосистеми зазнають таких видів екологічного впливу як витоптування трав'яного покриву, що надалі призводить до ущільнення ґрунту, спресовування підстилки, загибелі рослин, що зійшли; збір окремих рослин (зазвичай квітів), що зменшує можливість самовідновлення рослин; механічне пошкодження зелених насаджень – зламана гілка, зарубка чи насічка на стовбурі спричиняють зараження дерев хворобами та шкідниками; засмічення території; вигорання верхніх шарів ґрунту через самовільне облаштування вогнищ та ін.

Для зменшення негативного впливу туристично-рекреаційної діяльності на стан зелених зон урбоєкосистеми Львова законодавчо встановлені заборонені види діяльності в їх межах, які, на нашу думку, необхідно підсилити шляхом впровадження функціонування системи управління зеленими зонами в межах Львівської урбоєкосистеми.

Список використаних джерел

1. Львів: природа навколо нас / М. М. Назарук, А. М. Галушка, Н. В. Партика, Ю. В. Зінько, Б. В. Сенчина; ред.: М. М. Назарук. - Львів : Коло, 2016. С. 138-140.
2. Мальська М. П., Худо В. В, М 21 Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. моє. К.: Центр учбової літератури, 2007. - 424 с.
3. Назарук М. Зелені зони малих та середніх міст Львівської області: сучасний стан та проблеми функціонування // *Фізична географія та геоморфологія*. - 2013. - Вип. 1. - С. 54-62.
4. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України [Електронний ресурс] // Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 №300. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>
5. Рожко І. М. Екологічні проблеми рекреаційного використання Чорногірського масиву Українських Карпат // Наукові дослідження на об'єктах природно-заповідного фонду Карпат та стан збереження природних екосистем в контексті сталого розвитку. – Яремче, 2005. – С. 157–161.
6. Собечко О. Зелена зона міста Львова та її екологічний стан. [Електронний ресурс]: Вісник Львівського університету Серія географічна. URL:http://geograf.lnu.edu.ua/Publik/Period/vism/37/24_Sobechko.pdf (дата звернення 03.09.2019)
7. Статистичний збірник "Чисельність наявного населення України" на 1 січня 2019 року. - Київ. 89 с.

Список использованных источников

1. Львов природа вокруг нас / М. М. Назарук, А. М. Глушко, Н. В. Партыка, Ю. В. Зинько, Б. В. Сенчина; ред.: Н. Н. Назарук. - Львов: Круг, 2016. С. 138-140.
2. Мальская М. П., Худо В. В, М 21 Туристический бизнес: теория и практика. Учеб. моє. К.: Центр учебной литературы, 2007. - 424 с.
3. Назарук М. Зеленые зоны малых и средних городов Львовской области: современное состояние и проблемы функционирования // *Физическая география и геоморфология*. - 2013. - Вип. 1. - С. 54-62.

4. Положение о рекреационной деятельности в пределах территорий и объектов природно-заповедного фонда Украины [Электронный ресурс] // Приказ Министерства охраны окружающей природной среды Украины от 22.06.2009 №300. Режим доступа: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>
5. Рожко И. М. Экологические проблемы рекреационного использования Черногорского массива Украинских Карпат // Научные исследования на объектах природно-заповедного фонда Карпат и состояние сохранности природных экосистем в контексте устойчивого развития. - Яремче, 2005. - С. 157-161.
6. Собечко А. Зеленая зона города Львова и его экологическое состояние. [Электронный Ресурс]: Вестник Львовского университета Серия географична.URL: http://geograf.lnu.edu.ua/Publik/Period/visn/37/24_Sobechko.pdf (дата обращения 03.09.2019)
7. Статистический сборник "Численность населения Украины" на 1 января 2019 года. - Киев. 89 с.

References

1. Lviv: nature around us / MM Nazaruk, AM Galushko, NV Partika, Yu. V. Zinko, BV Senchina; Edited by: M. Nazaruk. - Lviv: Kolo, 2016. P. 138-140.
2. Malska MP, Khudo VV, M 21 Tourist business: theory and practice. Educ. my. K .: Center for Educational Literature, 2007. - 424 p.
3. Nazaruk M. Green areas of small and medium-sized cities of Lviv region: current state and problems of functioning // Physical geography and geomorphology. - 2013. - Vip. 1, pp. 54-62.
4. Regulations on recreational activities within the territories and objects of the Nature Reserve Fund of Ukraine [Electronic resource] // Order of the Ministry of Environmental Protection of Ukraine of June 22, 2009 No. 300. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>
5. Rozhko IM Ecological problems of recreational use of the Chornohir massif of the Ukrainian Carpathians // Scientific research on the objects of the Carpathian nature reserve fund and the state of conservation of natural ecosystems in the context of sustainable development. - Yaremche, 2005. - P. 157-161.
6. Sobechko O. Green zone of Lviv city and its ecological status. [Electronic resource]: Bulletin of the University of Lviv Geographic Series.URL: http://geograf.lnu.edu.ua/Publik/Period/visn/37/24_Sobechko.pdf (accessed 03/09/2019)
7. Statistical collection "Population of Ukraine's population" as of January 1, 2019. - Kiev. 89 p.

Надійшла до редколегії 25.10.19

Чернишова Таїсія Миколаївна,
кандидат біологічних наук, ст. викладач

Житомирський національний агроекологічний університет,
м. Житомир, Україна, e-mail: taisiya_1983@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРОТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ АГРОСАДИБИ «ПОЛІСЬКА ХАТА»)

У статті на прикладі діяльності культурно-мистецького центру «Поліська хата» було проаналізовано особливості формування та структурно-функціональні характеристики туристичного продукту сільського туризму у Житомирському регіоні, а також проведено аналіз економічної діяльності агросадиби «Поліська хата» за три останні роки з врахуванням усіх видів діяльності.

Мета. Аналіз економічної діяльності агросадиби «Поліська хата» та особливостей формування і структурно-функціональних характеристик туристичного продукту сільського туризму регіону.

Методика. Для досягнення мети використовувалися комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: методи системного та статистичного аналізу, узагальнення та систематизації. У процесі дослідження використано літературні джерела з питань сільського туризму в Житомирській області та у країні, Інтернет-ресурси.

Результати. Проаналізувавши діяльність агросадиби «Поліська хата» за три роки можна зробити такі висновки, що: активність відпочиваючих припадає квітень – липень, з найбільшою кількістю туристів у травні; найбільш затребуваними послугами є: обід, майстер класи, розваги, придбання сувенірів, проведення квестів; найвищий дохід зафіксований у травні 2016-2018 років та жовтні 2018 року. Результати дослідження свідчать про те, щоб привабити сучасного туриста та розширити цільову аудиторію потрібно постійно працювати над розширенням асортименту надання послуг. Тому на сучасному етапі при створенні і формуванні якісного та прибуткового туристичного продукту у сільському туризмі в регіоні потрібно врахувати різні інтереси та вподобання туристів, різну вікову та цільову аудиторію, а також постійно працювати над розширенням асортименту надання послуг.

Наукова новизна. Вперше проаналізована діяльність культурно-мистецького центру «Поліська хата» та проведено статистичний аналіз її економічної діяльності і особливостей створення туристичного продукту.

Практична значимість одержаних результатів полягає в тому, що пропозиції щодо розвитку та створення туристичного продукту в сільському туризмі, можуть бути використані на регіональному рівні для удосконалення територіальної організації туристичного комплексу.

Ключові слова: сільський туризм, туристичний продукт, агросадиба, економічна діяльність.

УДК 379:85

Чернышова Таисия Николаевна,
кандидат биологических наук

Житомирський національний агроэкологический университет, м.
Житомир, Украина, e-mail: taisiya_1983@ukr.net

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ АГРОТУРИСТИЧЕСКОГО ПРОДУКТА ЖИТОМИРСКОГО РЕГИОНА (НА ПРИМЕРЕ АГРОУСАДЬБЫ «ПОЛЕССКИЙ ДОМ»)

В статье на примере агроусадьбы «Полесский дом» были проанализированы особенности формирования и структурно-функциональные характеристики туристического продукта сельского туризма в Житомирском регионе, а также проведен анализ экономической деятельности агроусадьбы «Полесский дом» за три последних года с учетом всех видов деятельности.

Цель. Анализ экономической деятельности агроусадьбы «Полесский дом» и особенностей формирования и структурно-функциональных характеристик туристического продукта сельского туризма региона.

Методика. Для достижения цели использовался комплекс взаимодополняющих методов исследования: методы системного и статистического анализа, обобщения и систематизации. В процессе исследования использованы литературные источники по вопросам сельского туризма в Житомирской области и в стране, Интернет-ресурсы.

Результаты. Проанализировав деятельность агроусадьбы «Полесский дом» за три года можно сделать следующие выводы, что: активность отдыхающих приходится апрель - июль, с наибольшим количеством туристов в мае; наиболее востребованными услугами являются: обед, мастер-классы, развлечения, покупки сувениров, проведение квестов; высокий доход зафиксирован в мае 2016-2018 годов и октябре 2018 года. Результаты исследования свидетельствуют о том, чтобы привлечь современного туриста и расширить целевую аудиторию нужно постоянно работать над расширением ассортимента предоставляемых услуг. Поэтому, на современном этапе, при создании и формировании качественного и прибыльного туристического продукта в сельском туризме в регионе необходимо учитывать различные

интересы и предпочтения туристов, разную возрастную и целевую аудиторию, а также постоянно работать над расширением ассортимента предоставляемых услуг.

Научная новизна. Впервые проанализирована работа агроусадьбы «Полесский дом» и проведен статистический анализ ее экономической деятельности, особенностей создания туристического продукта.

Практическая значимость исследования заключается в том, что предложения по развитию и созданию туристического продукта в сельском туризме, могут быть использованы на региональном уровне для совершенствования территориальной организации туристического комплекса.

Ключевые слова: сельский туризм, туристический продукт, агроусадьба, экономическая деятельность.

UDC 379:85

Chernyshova Taisiya Nikolaevna,
Candidate of Biological Sciences

National Argoecological University, Zhytomyr, Ukraine,
e-mail: taisiya_1983@ukr.net

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF AGRO-TOURIST PRODUCT OF THE ZHYTOMIR WORLD (ON THE EXAMPLE OF AGRICULTURAL HOUSE "POLESSKY DOM")

In the article on the example of activity of cultural and art center the "Polesye house" forming features and structural-functional descriptions of tourist product of rural tourism were analysed in the Zhytomyr region, and also the analysis of economic activity of агроусадьбы is conducted the "Polesye house" for three last years taking into account all types of activity.

Goal. Analysis of economic activities at the agriturismo "Polesye house " and specific features of formation and structural-functional characteristics of the tourist product of rural tourism in the region.

Method. For this purpose we used a range of complementary research methods: methods are systematic and statistical analysis, generalization and systematization. In the process of research used literary sources for rural tourism in Zhytomyr region and in the country, and Internet resources.

Results. Analyzing the activities of the "Polesye house " farm for three years, we can conclude that: holidaymakers are active in April - July, with the largest number of tourists in May; the most popular services are: lunch, master classes, entertainment, souvenir shopping, quests; the highest revenue was recorded in May 2016-2018 and October 2018.

The results of the study indicate that, in order to attract the modern tourist and to increase the target audience you need to constantly work on expanding the range of services. Therefore, at the present stage in the creation and establishment of a quality and profitable tourist product in rural tourism in the region must take into account different interests and preferences of tourists of different age and target audience and constantly work on expanding the range of services.

Scientific novelty. For the first time analyzed the activities of the cultural arts center, "Polesye house " and performed a statistical analysis of its economic activities and peculiarities of the tourist product.

Practical significance of the obtained results lies in the fact that proposals for the development and creation of tourist product in rural tourism, can be used at the regional level for improvement of territorial organization of the tourist complex.

Key words: rural tourism, tourist product, property, economic activity.

Вступ. Пріоритетність розвитку сільського туризму як в Україні, так і Житомирському регіоні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села та його занепаду. Адже за роки незалежності України в сільській місцевості спостерігається зменшення населення, зростання безробіття, масовий виїзд молоді у міста.

Адже сільський туризм може виступати важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету громади, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо) як окремо кожного регіону так і країни в цілому.

Постановка проблеми. Житомирщина – це поліський край із гарними можливостями для розвитку сільського зеленого туризму. Проте, не зважаючи на наявні передумови, регіон значно відстає у розвитку цього виду туризму від інших з областей України. Однією із причин є відсутність системних досліджень можливостей для розвитку такого виду туризму та аналізу діяльності зелених садиб на Житомирщині. Тому ця тема є досить актуальною для детального вивчення. Для дослідження було обрано одну з найперспективніших агроусадьб - культурно-мистецький центр «Поліська хата».

Аналіз останніх публікацій. Протягом останніх десятиліть багатьма вітчизняними вченими проведено цілий ряд досліджень у сфері сільського туризму і розроблені практичні рекомендації для сільського туризму. Серед науковців, що займаються дослідженнями з даної проблеми, можна відзначити О. Бейдика, В. Васильєва, П. Горішевського, С. Гуткевича, В. Зінька, М. Кострицю, М. Рутинського, М. Товта, М. Шмагельську, С. Щербака та інших [1, 5, 6, 8, 10, 14, 15, 16].

Також щодо питань сільського туризму як перспективному напрямку розвитку підприємництва на селі, присвячено ряд праць вітчизняних учених: В. Бирковича, О. Березіна, М. Габи, О. Довгаля, М. Маліка, С. Тищенко [2, 3, 4, 7, 11, 12, 13].

Як зазначають М. Рутинський та Ю. Зінько, розвиток масової практики організації сільського туризму випереджає його теоретичне осмислення й нормативне трактування. Так, на сьогодні певні суперечки існують навіть щодо офіційного змістовного тлумачення поняття «сільський туризм» [10]. Природний туризм, м'який туризм, зелений туризм, біологічний туризм, екологічний туризм, екологічно відповідальний туризм, і інші терміни часто використовуються в літературі.

Метою даної статті є на прикладі діяльності культурно-мистецького центру «Поліська хата», проаналізувати особливості формування та структурно-функціональних характеристик туристичного продукту сільського туризму регіону.

Виклад матеріалу дослідження. Житомирщина є регіоном на Поліссі, якому притаманне збереження культурних звичаїв та традицій через пропагування сільського зеленого туризму.

У с. Городському Коростишівського району є агросадиба – культурно-мистецький центр «Поліська хата», яка є добре відомою за межами області і розташована за 100 км від Києва та 50 км від Житомира.

Основні види послуг, які надаються такі: екскурсії для дітей, молоді, дорослих; піші та велосипедні погулянки; поїздки на возі та саях; театралізовані народні свята та вечорниці у автентичному оформленні; майстер-класи з різних видів декоративно-прикладного мистецтва: писанкарство, вишивка, розпис по склу, художня обробка шкіри, декоративний розпис, витинанка тощо; пленери для художників, учнів та студентів художніх навчальних закладів; організація святкових дійств, родинних свят, корпоративів, пікніків; ночівля в хатині для подружжя або компанія з 4-х - 6-ти осіб; для відпочиваючих є всі можливості для збирання лісових ягід, грибів, лікарських трав та рибальства в р. Тетерів; зоокуточок (ручні тварини – баранчики, кролики, свинки та кіт Вінсент Ван-Гог).

Основні масові заходи, які проводяться на території агросадиби є різноманітними. Зокрема в культурно-мистецькому центрі «Поліська хата» було започатковано етно-фестиваль «Житичі», який вже проходить кілька років поспіль.

Аналіз економічних аспектів діяльності культурно-мистецького центру «Поліська хата». Було проаналізовано економічні аспекти діяльності культурно-мистецького центру «Поліська хата» за три роки, починаючи з 2016. Як видно з рис. 1. спостерігається сезонна активність відпочиваючих. Найменша їх кількість становить у прохолодну пору року. Зокрема у зимові місяці та березень, жовтень, листопад. Така активність пов'язана перш за все з кліматичними умовами регіону та літнім сезоном відпусток. За три роки найбільша кількість відпочиваючих припадає на травень і становить в середньому 979 чоловік у місяць. Ще відносно висока активність туристів у червні та липні і становить в середньому 389 чоловік. У липні велика кількість відпочивальників пов'язана з проходження етно-фестивалю «Житичі». Далі чисельність туристів зменшується різко у 2016 році, а 2017-2018рр. збільшується у жовтні. Збільшення кількості відпочиваючих у вересні-жовтні 2018р. пов'язано з розширення спектра послуг, зокрема введення такої розваги, як квест. Щодо загального доходу від послуг, які надає культурно-мистецький центр «Поліська хата», то найбільший рівень доходів припадає на травень місяць (рис. 2). Як видно з діаграми потік туристів починає збільшуватися з квітня з різкими збільшення у травні. Така картина є логічною, оскільки у травні найбільший наплив відпочиваючих у

садибі, і відповідно кількість послуг наданих збільшується. За 2018р дохід становив 59980грн, порівняно з іншими роками, де сума доходів становила 9500грн.

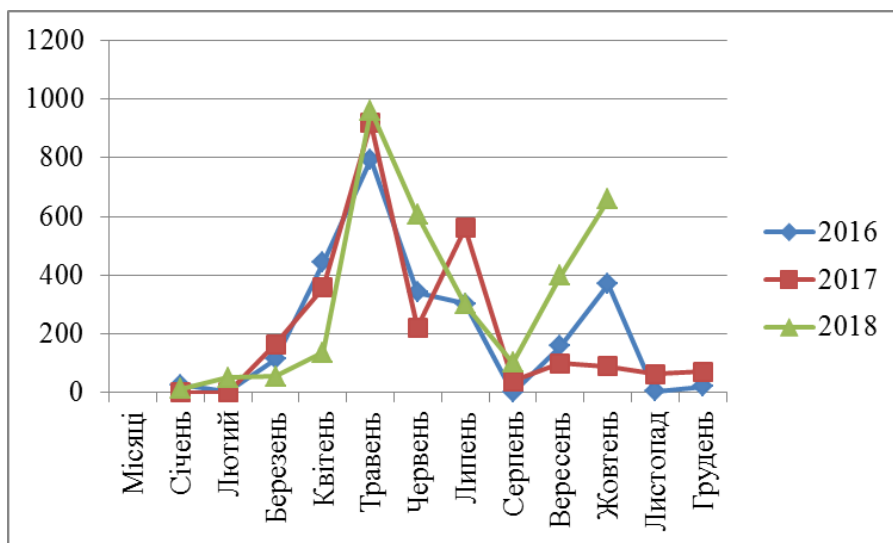

Рис. 1. Динаміка чисельності туристів за 2016-2018рр. у агросадибі «Поліська хата»

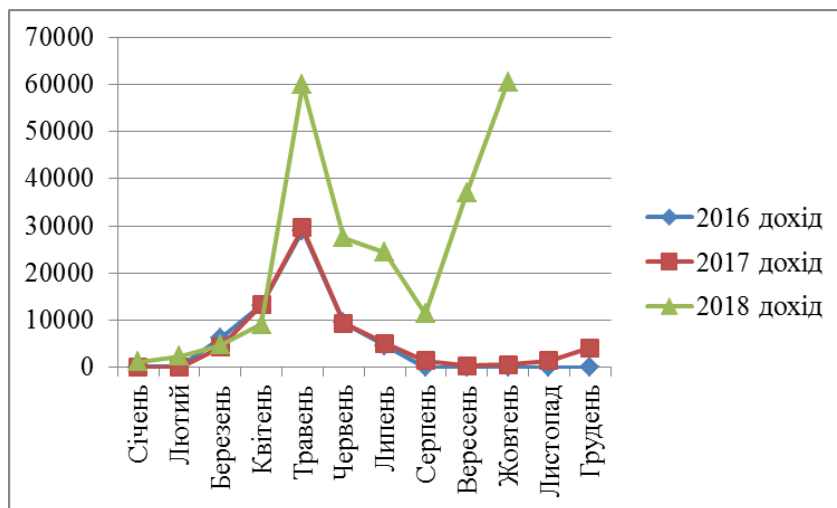

Рис. 2. Дохід за 2016-2018рр. у агросадибі «Поліська хата»

Взагалі якщо порівнювати доходи за кожний місяць за останній рік, то видно, що вони різко збільшилися у порівнянні з доходами за 2016-2017рр. Така ситуація, на мою думку, має кілька пояснень. По перше сільський зелений туризм набуває все більшої популярності серед населення різних вікових груп, зокрема і школярів. По друге господарі садиби прикладають багато зусиль для просування на туристичному ринку свого турпродукту. Це і участь у різних міських святах, особиста реклама, розширення асортименту послуг, проведення на території садиби фестивалів та різних свят (хрестини, родини, весілля, дня народження, випусків). Також вплинув фактор зростання цін на послуги, які надає агросадиба.

На рис. 3. зображено асортимент послуг, який був наданий протягом 2016 р. Як видно найбільше відпочиваючі замовляли таку послугу, як обід (вона становить 29% від загальної кількості наданих послуг). На другому місці проведення різних майстер класів, що становить відповідно 21%. Третє місце займають одночасно три послуги: придбання сувенірів – 18%, катання на конях – 15% та розваги – 16%. Решта послуг, такі як проживання, сніданок, обід, музики були епізодичними.

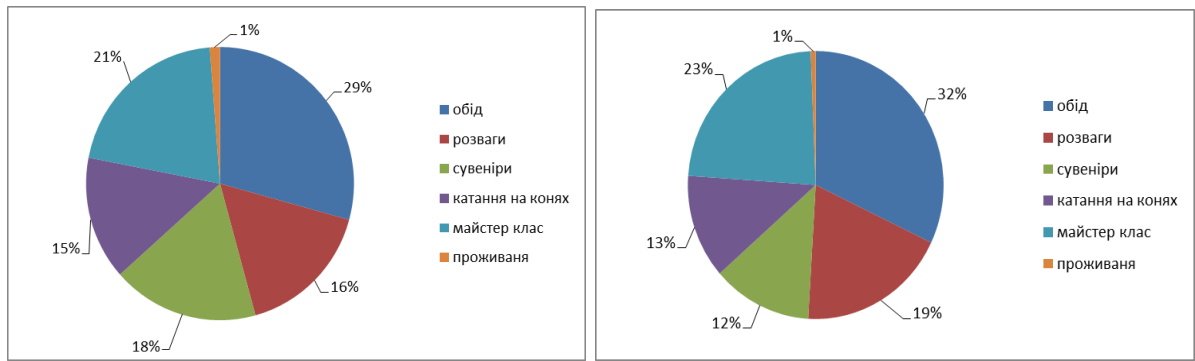

Рис. 3. Розподіл надання послуг за 2016-2017 роки у агросадибі «Поліська хата»

У 2017 р. можна спостерігати аналогічну картину розподілу надання послуг (рис. 3). Коливання процентного числа незначне. Так такі послуги, як обіді розваги стали замовляти лише на три відсотки більше, ніж у минулому році, а майстер класів та – на два відсотки. А такі послуги, як придбання сувенірів та катання на конях стали замовляти на два та шість відсотків відповідно менше.

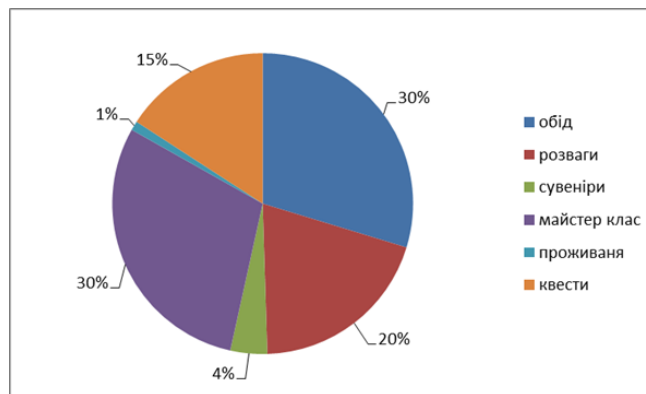

Рис. 4. Розподіл надання послуг за 2018 рік у агросадибі «Поліська хата»

Що стосується надання послуг у 2018 р. (рис. 4), то тут картина суттєво змінилася, я зв'язку з розширення асортименту послуг господарями садиби і введення такої цікавої розваги, як квести на різну тематику. Проведення квестів дало можливість залучити ширшу аудиторію для відвідування агросадоби, зокрема школярів, які надзвичайно люблять такого роду розваги. Проведення квестів у надання послуг за десять місяців 2018 року становить 15%. А це великий відсоток, якщо враховувати, що квести господарі садиби почали проводити лише з вересня 2018 року. Тобто за вересень-жовтень це послуга, яка найбільше користувалися попитом. Також обід і майстер класи займають провідне місце у наданні послуг, їх процентне число становить 30%.

Висновки і перспективи дослідження. Проаналізувавши діяльність культурно-мистецького центру «Поліська хата» за три роки можна зробити такі висновки, що: активність відпочиваючих припадає на квітень – липень, з найбільшою кількістю туристів у травні; найбільш затребуваними послугами є: обід, майстер класи, розваги, придбання сувенірів, проведення квестів; розширення асортименту послуг, а саме розроблення квестів, дало можливість розширити цільову аудиторію, збільшити кількість відпочиваючих та збільшити дохід у осінньо-зимовий період; найвищий дохід зафіксований у травні 2016-2018рр. та жовтні 2018р. Так з результатів дослідження випливає: щоб привабити сучасного туриста та розширити цільову аудиторію потрібно постійно працювати над розширенням асортименту надання послуг. Адже сучасному вимогливому туристу вже потрібно не лише проживання у сільській місцевості, а цікаво проведений час з зануренням в історію побуту українців, їх обрядів та звичаїв, яких вони

дотримувалися протягом століть. Тому на сучасному етапі при створенні і формуванні якісного та прибуткового туристичного продукту у сільському зеленому туризмі в регіоні потрібно врахувати різні інтереси та вподобання туристів, різну вікову та цільову аудиторію, а також постійно працювати над розширенням асортименту надання послуг.

Список використаних джерел

1. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2009. 400с.
2. Березін О. М. Мале підприємництво та зелений туризм: перспективи розвитку / О.М. Березін // Вісник ДІТБ. 2007. № 11. С. 93-96.
3. Биркович В. Сільський зелений туризм - пріоритет розвитку туристичної галузі України // Стратегічні пріоритети. - 2008. - №1(6). - С.138-143.
4. Габа М. І. Сільський зелений туризм – перспективний вид туризму для реформування економіки тукраїни // Екологічні проблеми Інтелект XXIN №2. 2016. С 88-94.
5. Гуткевич С. О. Привабливість Українських Карпат: сільський зелений туризм / С. О. Гуткевич, М. І. Габа, М. Д. Коринько. – К.: НУХТ, 2016.
6. Горішевський П. В., Васильєв В. П., Ю. В. Зінько Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: Підручник. Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003. 158с.
7. Довгаль О. В. Сільський туризм як перспективний напрям підприємництва у соціально-економічному механізмі розвитку села // Бізнес-Інформ. - 2013. - №4. - С.316-320.
8. Костриця М. М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика : монографія / М.М. Костриця. - Житомир: ЖДТУ, 2006. – 196с.
9. Малік М. Й. Сільський агарний туризм як чинник розвитку сільських територій України / М. Й. Малік, Л.В. Забуранна // Економіка АПК: [міжнар. наук.-виробн. журнал]. -2012. - №5. - С.110-115.
10. Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм. К.: Знання, 2006. 271с.
11. Тищенко С.В. Становлення сільського зеленого туризму на теренах Житомирщини. Наукові записки СумДПУ імені А. С. Макаренка. Географічні науки : збірник наукових праць. Суми, 2018. . Вип. 9. С. 176–183.
12. Тищенко С.В. Сільський зелений туризм в контексті розвитку нетрадиційної форми господарювання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки. № 8. – С. 293 – 301.
13. Тищенко С.В. Перспективи розвитку сільського туризму на Житомирщині // Туризм та курорти: досвід Ізраїлю для України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К.: Альфа-ПІК, 201. С.84-87.
14. Товтп М. Правове регулювання та стандарти сільського туризму. Досвід окремих країн, проблеми законодавства України // Відпочинок в українському селі. Порадник організатору відпочинку та власнику садиби. 2003. Вип. 5. Туризм сільський зелений. № 1. С. 9 – 15.
15. Шмагельська М.О. Фактори розвитку сучасного сільського зеленого туризму / Шмагельська М.О. // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – №176. – С.95-97.
16. Щербак С. Д. Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму на Українському Поліссі. Туризм сільський зелений. 2007. № 4. 30с.

References

1. Beydyk O. O. Rekreatsinyi resursy Ukrainy: navch. posib. Kyiv: Al'terpres, 2009. 400s.
2. Berezin O. M. Male pidpryyemnytstvo ta zelenyy turyzm: perspektyvy rozvytku / O.M. Berezin // Visnyk DITB.— 2007.— № 11.— S. 93-96.
3. Byrkovych V. Sil's'kyy zelenyy turyzm - priorytet rozvytku turystrychnoyi haluzi Ukrainy // Stratehichni priorytety. - 2008. - №1(6). - S.138-143.
4. Haba M. I. sil's'kyy zelenyy turyzm – perspektyvnyy vyd turyzmu dlya reformuvannya ekonomiky tukrayiny // Ekolohichni problemy Intelekt KhKhIN #2. 2016. S 88-94.
5. Horishevskyy P. V., Vasyly'yev V. P., Yu. V. Zin'ko Sil's'kyy zelenyy turyzm: orhanizatsiya hostynnosti na seli: Pidruchnyk. Ivano-Frankivs'k: Misto-N, 2003. 158s.
6. Hutkevych S. O. Pryvablyvist' Ukrayins'kykh Karpat: sil's'kyy zelenyy turyzm / S. O. Hutkevych, M. I. Haba, M. D. Korin'ko. – K.: NUKhT, 2016.
7. Dovhal' O. V. Sil's'kyy turyzm yak perspektyvnyy napryam pidpryyemnystva u sotsial'no-ekonomichnomu mekhanizmi rozvytku sela // Biznes-Inform. 2013. №4. S.316-320.
8. Kostrytsya M. M. Sil's'kyy turyzm: teoriya, metodolohiya, praktyka : monohrafiya / M.M. Kostrytsya. - Zhytomyr: ZhDTU, 2006. – 196s.
9. Malik M. Y. Sil's'kyy aharnyy turyzm yak chynnyk rozvytku sil's'kykh terytoriy Ukrainy / M. Y. Malik, L.V. Zaburanna // Ekonomika APK: [mizhnar. nauk.-vyrobn. zhurnal]. 2012. №5. S.110-115.
10. Rutynskyy M. Y., Zin'ko Yu. V. Sil's'kyy turyzm. K.: Znannya, 2006. 271s.
11. Tyshchenko S.V. Stanovlennya sil's'koho zelenoho turyzmu na terenakh Zhytomyrshchyny. Naukovi zapysky SumDPU imeni A. S. Makarenka. Neohrafichni nauky : zbirnyk naukovykh prats'. Sumy, 2018. Vyp. 9. S. 176–183.
12. Tyshchenko S.V. Sil's'kyy zelenyy turyzm v konteksti rozvytku netradytsiynoyi formy hospodaryuvannya. Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnogo universytetu. Seriya Neohrafichni nauky. 2018. № 8. – S. 293 – 301.
13. Tyshchenko S.V. Perspektyvy rozvytku sil's'koho turyzmu na Zhytomyrshchyny // Turyzm ta kurorty: dosvid Izrayilyu dlya Ukrainy: Materialy mizhnarodnoyi nauково-praktychnoyi konferentsiyi. K.: Al'fa-PIK, 2018. S.84-87.
14. Tovtp M. Pravove rehulyuvannya ta standarty sil's'koho turyzmu. Dosvid okremykh krayin, problemy zakonodavstva Ukrainy // Vidpochynok v ukraiyins'komu seli. Poradnyk orhanizatoru vidpochynku ta vlasnyku sadyby. 2003. Vyp. 5. Turyzm sil's'kyy zelenyy. № 1. S. 9 – 15.
15. Shmahel's'ka M.O. Faktory rozvytku suchasnoho sil's'koho zelenoho turyzmu / Shmahel's'ka M.O. // Kul'tura narodov Prychernomor'ya. 2009. №176. Ts.95-97.
16. Shcherbak S. D. Rozvytok sil's'koho zelenoho ta ekolohichnoho turyzmu na Ukrayins'komu Polissi. Turyzm sil's'kyy zelenyy. 2007. № 4. 30s.

Надійшла до редколегії 30.09.19

II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.51.51-59>

УДК 528

Кравець Тарас Мирославович,
кандидат географічних наук
Щерба Андрій Анатолійович,
кандидат технічних наук

Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного, м. Львів, Україна, e-mail: taras-kravets@ukr.net
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного, м. Львів, Україна

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ARC GIS ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ КОМАНДИРОМ ПІДРОЗДІЛУ

Метою статті є представлення результатів моделювання геоінформаційних технологій у військових підрозділах на прикладі програмного забезпечення ArcGIS та обґрунтування переваг використання цього програмного забезпечення у порівнянні з паперовою картою. Теоретичне обґрунтування практичних досліджень програмного забезпечення.

Методика. Дослідження проведено на основі аналізу наявних літературних джерел по даній тематиці та практичного застосування програми ArcGIS, порівняння переваг використання й побудову на їх основі власних рекомендацій. Опрацьовано наявні статистичні матеріали щодо виконання нормативів з програмним забезпеченням і без нього, на основі яких побудовано висновки.

Результати. Досліджено теоретичні, методичні та практичні проблеми використання ArcGIS у військах. Проаналізовано тенденції та перспективи розвитку цих процесів у військовій сфері. Співставлено й проведено ґрунтовний аналіз трансформації використання ArcGIS у військах. Представлені шляхи застосування геоінформаційних технологій у військових підрозділах, на прикладі програмного забезпечення ArcGIS. Обґрунтовані провідні завдання, вирішення яких полегшує програмне забезпечення. Проведено експериментальні дослідження виконання одних і тих самих операцій з геоінформаційними системами і без них.

Наукова новизна. Необхідність цього дослідження викликана тим, що хоч програмне забезпечення ArcGIS перебуває на озброєнні багатьох країн НАТО й впроваджується в ЗС України, визначено, що тільки цю програму повинні використовувати в ЗС України для цифрових карт, та безпосередніх досліджень, які б визначали переваги даного продукту і аналізували особливості застосування немає. Основний акцент дослідження здійснено на особливості застосування ArcGIS. Визначено складові ArcGIS, проведено їх аналіз та перспективи у військовій сфері.

Практичне значення. На основі моделювання впровадження геоінформаційних технологій у практичну складову підготовки та ведення бойових дій, розроблено рекомендації до використання командирам підрозділів тактичного рівня. Виокремлено часові переваги використання ArcGIS на кожній ділянці роботи. Встановлено напрямки у яких найбільш доцільне застосування геоінформаційних технологій. Результати дослідження розроблені для командирів підрозділів, які з їх допомогою можуть краще виконувати поставлені бойові завдання. Виокремлено географічні особливості, на які потрібно звернути найбільшу увагу при використанні програмного забезпечення для військової сфери.

Ключові слова: геоінформаційні системи, геоінформаційні системи військового призначення, цифрова карта, електронна карта.

УДК 528

Кравець Тарас Мирославович,
кандидат географических наук,
Щерба Андрей Анатольевич,
кандидат технических наук

Национальной академии сухопутных войск имени гетмана Петра
Сагайдачного, г. Львов, Украина, e-mail: taras-kravets@ukr.net
Национальной академии сухопутных войск имени гетмана Петра
Сагайдачного, г. Львов, Украина

ПРЕИМУЩЕСТВА ПРИМЕНЕНИЯ ГЕОИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ARC GIS ДЛЯ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ КОМАНДИРОМ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ

Целью статьи является представление результатов моделирования геоинформационных технологий в военных подразделениях на примере программного обеспечения ArcGIS и обоснование преимуществ использования этого программного обеспечения по сравнению с бумажной картой. Теоретическое обоснование практических исследований программного обеспечения.

Методика. Исследование проведено на основе анализа имеющихся литературных источников по данной тематике и практического применения программы ArcGIS, сравнение преимуществ использования и

построение на их основе собственных рекомендаций. Обработано имеющиеся статистические материалы по выполнению нормативов по программным обеспечением и без него, на основе которых построено выводы.

Результаты. Исследованы теоретические, методические и практические проблемы использования ArcGIS в войсках. Проанализированы тенденции и перспективы развития этих процессов в военной сфере. Сопоставлены и проведен обстоятельный анализ трансформации использования ArcGIS в войсках. Представлены пути применения геоинформационных технологий в военных подразделениях, на примере программного обеспечения ArcGIS. Обоснованные ведущие задачи, решение которых облегчает программное обеспечение. Проведены экспериментальные исследования выполнения одних и тех же операций с геоинформационными системами и без них.

Научная новизна. Необходимость этого исследования вызвана тем, что хоть программное обеспечение ArcGIS состоит на вооружении многих стран НАТО и внедряется в ВС Украины, определено, что только эту программу должны использовать в ВС Украины для цифровых карт, и непосредственных исследований, определяющих преимущества данного продукта и анализировали особенности применения нет. Основной акцент исследования осуществлено особенности применения ArcGIS. Определены составляющие ArcGIS, проведено их анализ и перспективы в военной сфере.

Практическое значение. На основе моделирования внедрения геоинформационных технологий в практическую составляющую подготовки и ведения боевых действий, разработаны рекомендации к использованию командирам подразделений тактического уровня. Выделены временные преимущества использования ArcGIS на каждом участке работы. Установлено направления в которых наиболее целесообразно применение геоинформационных технологий. Результаты исследования разработаны для командиров подразделений, с их помощью могут лучше выполнять поставленные боевые задачи. Выделены географические особенности, на которые нужно обратить наибольшее внимание при использовании программного обеспечения для военной сферы.

Ключевые слова: геоинформационные системы, геоинформационные системы военного назначения, цифровая карта, электронная карта.

UDC 528

Kravets Taras Myroslavovych,
candidate of geographical sciences
Shcherba Andrii Anatoliyovych,
candidate of geographical sciences

National Academy of the Army named after Hetman Sahaidachny, Lviv,
Ukraine, e-mail: taras-kravets@ukr.net
National Academy of the Army named after Hetman Sahaidachny, Lviv,
Ukraine

ADVANTAGES OF USING THE ARC GIS GEOINFORMATION SYSTEM FOR DECISION BY THE UNIT COMMANDER

The purpose of the article is to present the results of modeling of geoinformation technologies in military units using the example of ArcGIS software and to substantiate the advantages of using this software in comparison with a paper map. Theoretical substantiation of practical software studies.

Method. The study was based on an analysis of available literature on the subject and the practical application of ArcGIS, comparing the benefits of using and building on their own recommendations. The available statistical materials on compliance with the standards with and without the software, based on which the conclusions are drawn, have been analyzed.

Results. The theoretical, methodical and practical problems of using ArcGIS in the military are investigated. The tendencies and prospects of development of these processes in the military sphere are analyzed. A thorough analysis of the transformation of ArcGIS use in the military has been compared and conducted. Ways of using geoinformation technologies in military units are presented, using the example of ArcGIS software. The leading tasks, which are facilitated by the software, are justified. Experimental studies of the same operations with and without geoinformation systems have been carried out.

Scientific novelty. The need for this research is due to the fact that, although ArcGIS software is hosted by many NATO countries and implemented in the Armed Forces of Ukraine, it is determined that this program should only be used in the Armed Forces of Ukraine for digital maps and direct research to determine the benefits of this product and analyze no particular application. The main focus of the study is on the features of ArcGIS. The components of ArcGIS have been identified, their analysis and prospects in the military field conducted.

Practical meaning. On the basis of modeling of introduction of geoinformation technologies in practical component of preparation and conduct of hostilities, recommendations for use to commanders of units of tactical level are developed. The time advantages of using ArcGIS in each area of work are highlighted. The directions in which the most expedient application of geoinformation technologies are determined are established. The results of

the study are designed for unit commanders who can better perform their assigned combat tasks. The geographical features that should be given the most attention when using military software are highlighted.

Keywords: geoinformation systems, military geoinformation systems, digital map, electronic map.

Постановка проблеми. Трансформація сучасного українського війська, як і сучасного суспільства в цілому, полягає у впровадженні й розвитку інформаційних технологій. Провідною складовою більшості технологій є засоби обробки цифрової інформації про місцевість у взаємозв'язку з атрибутивними даними про супротивника й свої війська. Необхідність аналізу географічної інформації за допомогою карти виникає у командирів підрозділів збройних сил України різного рангу. Особливістю цієї інформації є те, що з часом частина географічних даних втрачає актуальність й тільки автоматизована система може гарантувати її оновлення. Сучасні геоінформаційні системи (ГІС) – це автоматизована система, що має велику кількість графічних і тематичних баз даних, поєднана з моделями і розрахунковими функціями для маніпулювання ними, перетворення в просторову картографічну інформацію та прийняття на її основі різноманітних рішень, здійснення контролю [1]. Сьогодні ГІС у військах має можливість широкого використання, зокрема для інформаційного забезпечення бойових дій, уточнення топографічних карт, визначення розташування військ загалом і кожного військовослужбовця окремо й ін. [2]. Перевагою використання ГІС є користування картографічною інформацією в режимі реального часу, детальне і точне оновлення топографічної основи, отримання і накладання аерофото- і космічних знімків об'єктів місцевості з мінімальною затримкою у часі. Саме ГІС є засобом, який допоможе збройним силам йти у ногу з часом і виконувати поставлені завдання на належному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні широко опрацьовані сучасні тенденції використання та подання геопросторової інформації. Зокрема визначено, що вони полягають у застосуванні геопросторових даних для проведення розрахунків у різних галузях науки і техніки [3 – 5] та як складових систем підтримки прийняття рішень чи інтелектуальних систем [6 – 8]; відображення даних безпосередньо реалізується у цифровому вигляді з використанням стандартних чи спеціалізованих програмних засобів [5]. Також значною мірою опрацьований напрямок розробки класифікацій ГІС. Запроваджено різні класифікації, кожна з яких певною мірою охоплює існуюче розуміння в певну кількість одиниць класів з використанням однієї або декількох ознак. Класифікації ГІС сформовані за такими різними ознаками [9]. Питання використання ГІС і як їх запровадження дозволить вирішити ряд важливих завдань в секторі безпеки та оборони держави, зокрема полегшення роботи і економії часу командиром підрозділу не є розроблене і потребує доопрацювання.

Таким чином, дослідження практичного застосування ГІС із залученням інших джерел інформації і наскільки це дозволить підвищити ефективність та зменшити час прийняття рішень командиром; заощадить моральні та матеріальні ресурси є надзвичайно актуальним.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день основним носієм інформації про місцевість у військах залишається топографічна карта. Вона є необхідним і обов'язковим атрибутом роботи будь-якого командира або офіцера. Командири всіх ланок не можуть обходитися без карт різних масштабів при плануванні бойових дій. Проте, в результаті зростання розмірів й динамічності операцій, появи нових видів і засобів озброєння значно поширилася й номенклатура носіїв топогеодезичної та тактичної інформації. Принципово змінюються методи збору інформації, форми їхнього надання та відображення. При цьому основними критеріями продовжують залишатися точність і вірогідність інформаційних даних. У сучасних збройних силах стає очевидним, що геоінформаційне забезпечення – це топографічне й топогеодезичне забезпечення нового часу. Воно включає аерокосмічну, оптико-електронну розвідку, супутниковий зв'язок, цифрову комп'ютерну технологію й класичні методи геодезії та картографії.

Перш за все користь ГІС у сфері військового призначення починається на етапі оцінки обстановки та оцінки операцій. Наприклад, розроблені моделі забезпечать урахування рельєфу місцевості та інших найбільш суттєвих факторів зенітного ракетного прикриття об'єктів і військ в рамках геоінформаційної системи для побудови системи бойових порядків відповідно до умов очікуваної динаміки процесу підготовки та ведення бойових дій. Це дозволить на основі урахування розширеної кількості значущих факторів підвищити достовірність прогнозу очікуваних результатів бойових дій військових частин ЗРВ та оперативно формувати дані для обґрунтування замислу бойових дій, а також визначати доцільний варіант системи зенітного ракетного прикриття відповідно до стану підрозділів та умов бойових дій. Поряд з тим що не розроблена система використання програмного забезпечення, виникає питання і у самій термінології. Зокрема до 2017 року не було визначено для збройних сил, що таке геоінформаційна система. Коли ж було визначено, згідно військового стандарту, що геоінформаційна система (ГІС) – система апаратно-програмних засобів і алгоритмічних процедур, що створена для цифрової підтримки, поповнення, управління, маніпулювання, аналізу, математико-картографічного моделювання і образного відображення географічно-координованих (визначених) даних, [12], то виникли відмінності даного визначення з тим яке надали розробники ГІС-продуктів

Геоінформаційна система (ГІС) – це критична частина інфраструктури інформаційних технологій для оборони та розвідки. Вона об'єднує дані з розвідки, спостереження та розвідки, а також дозволяє створювати базу даних, що знаходяться в просторі, (бази даних геоданих) кілька мереж. Просторовий контекст та відносини між ними датчики та інші об'єкти і дії бойового простору в рамках цих геоданих, забезпечуючи інтегровану платформу для військових плановиків, аналітиків розвідки та осіб, що приймають рішення зрозуміти загальні операційні та тактичні ситуації [11].

Поряд з розбіжностями існує значна кількість самих програмних продуктів, тобто самих ГІС. До кінця 2016 року не було визначено для збройних сил якою програмою користуватись, виникав дисбаланс, так як різні підрозділи користувались різним програмним забезпеченням. Вирішенням питання став наказом Генерального Штабу ЗС України від 17.09.2016р. №354 затверджено “Інструкцію з використання топографічних, спеціальних, цифрових (електронних) карт в Збройних Силах України”. Дана інструкція призначена для надання упорядкованих даних щодо особливостей роботи з цифровими (електронними) картами, роз'яснення порядку забезпечення топографічними картами військових частин (підрозділів) в районах проведення антитерористичної операції та покращення забезпечення топографічними, спеціальними, цифровими (електронними) картами органів управління, військових частин та підрозділів Збройних Сил України. Призначення цифрових карт і основні вимоги до них, структура подання інформації на цифрових картах, програмне забезпечення, яке використовується в Збройних Силах України, для роботи з цифровими та електронними картами (основним програмним продуктом для застосування в Збройних Силах України визначено геоінформаційний продукт ArcGIS компанії ESRI (США)). Тобто використовувати для збройних сил зобов'язали одне програмне забезпечення. Програма ArcGIS компанії ESRI складається з декількох модулів. Ми виокремили три модулі які несуть найбільше переваг при використанні у межах збройних сил: ArcMap, ArcScene, ArcMilitary. Визначимо які саме ці переваги для командирів підрозділів кожен з цих модулів.

ArcMap – дає можливість створювати електронні карти і маніпулювати ними – їх можна переглядати й аналізувати, створювати карти на основі інтегрування даних, які зберігаються в різних форматах, включаючи шейп-файли (shapefiles), покриття (coverages), таблиці, САБівські креслення, наземні і космічні знімки (images) та трикутні нерегулярні мережі (triangulated irregular networks - TINs), подавати просторові дані у вигляді карт із використанням широкого спектра картографічних можливостей, аналізувати просторові дані з метою знаходження об'єктів або встановлення зв'язків між

ними, складати графіки і звіти, що відображують результати виконаних досліджень. (Рис.1.)

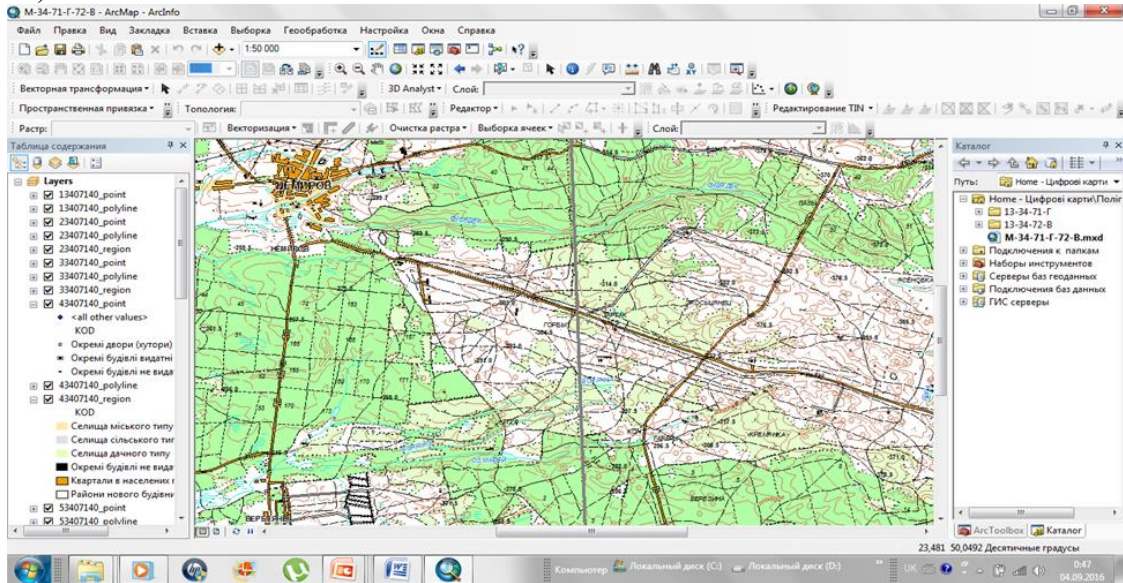

Рис. 1. Цифрова карта місцевості

Цифрова карта місцевості допомагає командирі підрозділу скоротити час на визначення таких даних:

- 1) Навігації – для керування польотами авіації; у наземній, морській (надводній та підводній) навігації – для роботи з даними систем глобального позиціонування, тобто визначення місцезнаходження будь-якого об'єкта у реальному режимі часу;
- 2) Вивчення та оцінка місцевості – для вивчення загального характеру місцевості, та вплив на дії свого підрозділу і противника; густоту та напрямок доріг у смузі дій противника, а також наявність дорожніх споруд; детальне уявлення про її тактичні властивості місцевості.

Для вивчення та оцінки місцевості першочергово необхідно розібратись з декількома моментами. Перш за все, визначити систему координат, яка буде використана у цьому проекті. В залежності від поставленої задачі виокремити геопросторові тематичні покриття, які будуть нам необхідні для подальшого редагування й аналізу, також вибирати способи відображення тематичних покриттів у легенді.

Важливими чинниками для її вибору є: системи координат наявних вихідних даних, співмірності результатів з метою уникнення втрат якості даних при трансформації картографічних даних; передбачуваної точності отримуваних даних; умов технічного завдання. Для вивчення місцевості за топографічними елементами доцільно відображати елементи, що вивчають, у поєднанні з найбільш взаємозв'язаними топологічними елементами населені пункти, рельєф, окремі споруди, дорожня мережа.

- 3) Топографічному аналізу місцевості - для топографічного моделювання місцевості, аналізу можливості подолання водних перешкод, визначення прямої видимості і полів невидимості

Провівши порівняння виконання нормативів по паперовій топографічній карті, згідно витягу зі збірника нормативів з бойової підготовки сухопутних військ (для механізованих, танкових, розвідувальних підрозділів) та виконання цих самих нормативів у програмному забезпеченні ArcGIS по цифровій карті (Таблиця 1), зауважимо що кожен з досліджуваних нормативів на паперовій карті виконується в розрахунку від 1 до 40 хвилин, на цифровій карті найменший часовий відрізок складає 5 секунд, найбільший - 1 хвилину. Наприклад, визначення полів невидимості на паперовій карті складає 30-40 хв, на цифровій у програмному забезпеченні ArcGIS до 20 секунд. Нанесення 10 тактичних умовних знаків на паперовій карті займає 5 хвилин, на цифровій - до 30 секунд.

Загалом, проаналізувавши таблицю, можемо зробити висновок, що використання ArcMap в десятки разів пришвидшує роботу командира підрозділу. Враховуючи досвід АТО, де кожна додаткова секунда може змінити хід бою, на основі використання ArcGIS і зокрема її складової ArcMap, вона є не тільки доцільним а й необхідним, так як зекономлені хвилини зможуть зберегти життя і здоров'я військовослужбовців.

Таблиця 1

Порівняння вивчення місцевості за допомогою паперової карти і цифрової у програмному забезпеченні ArcGIS

№ п. п.	Назва операції	Час виконання за допомогою паперової карти	Час виконання за допомогою цифрової карти у програмному забезпеченні ArcGIS	Примітки
1.	Визначення координат (X, Y)	1хв. 50 с.–2хв.30с	До 5 секунд	В ArcGIS є можливість переходити від однієї системи координат до іншої
2.	Будування профілів місцевості	5 хв –8 хв	До 5 секунд	
3.	Виміри відстаней	45 с–1 хв	До 5 секунд	Виміри відстаней і площ проводяться автоматично з точністю до 1 м.
4.	Перенесення цілей за відомими координатами на карту	3 хв 30–5 хв	До 20 секунд	
5.	Нанесення елементів бойового порядку на карту зі слів	10 позначок нанесені правильно протягом 5хв	До 30 секунд	Наявна база геоданих, в якій містяться всі тактичні умовні знаки
6.	Підготовка на карті маршруту руху	17 хв–22 хв	До 1 хвилини	
7.	Визначення по карті висот, взаємної видимості точок та крутизни скатів	8 хв–11 хв	До 30 секунд	
8	Переніс цілей із знімка на карту	14 хв–18 хв	До 1 хвилини	Є можливість накладати знімок на карту і цілі переносяться автоматично
9	Визначення полів невидимості	30 хв–40 хв	До 20 секунд	Будуються автоматично

Застосування ArcScene командиром підрозділу АР – є додатком 3D візуалізації, який дозволяє переглядати ГІС дані в тривимірному зображенні та поєднувати безліч шарів даних в 3D середовищі. Для розміщення просторових об'єктів 3D, додаток використовує дані про висоту об'єкта, отримані з його геометрії, атрибути об'єкта, властивості шару або задану 3D поверхню. Кожен шар 3D зображення може оброблятися окремо від інших. Дані, що мають різну просторову прив'язку, будуть перепроєктуватись, або відображатись з використанням тільки відносних координат. ArcScene повністю інтегрований в середовищі геообробки, що дає можливість використовувати численні аналітичні інструменти і функції. Можливість одержання 3-D-моделі висвітлена на рисунку 2. Тут показана одержана 3-D-модель з накладеним на неї супутниковим знімком.

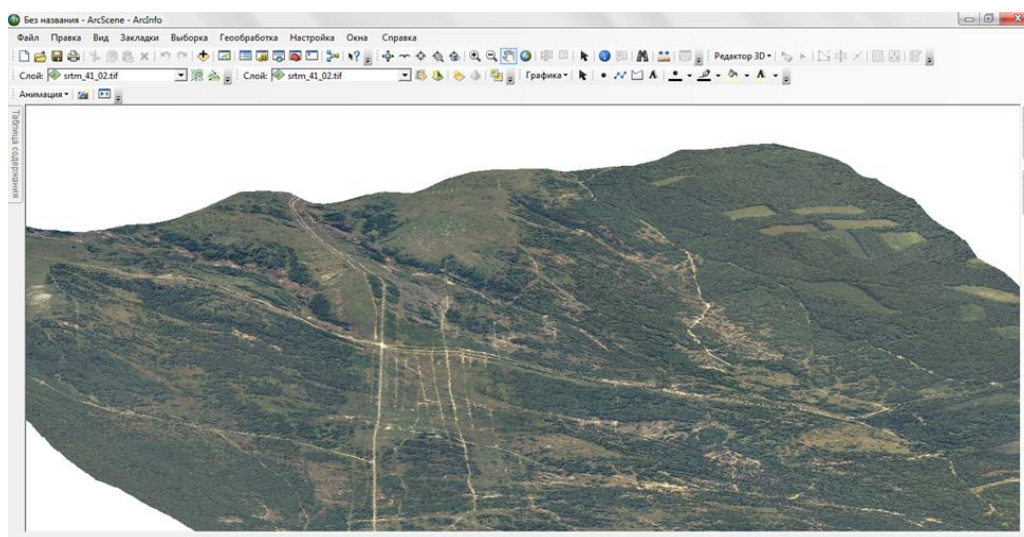

Рис. 2. 3D-модель рельєфу

Вражаючий ефект відкривається за допомогою функції “обльоту” поверхні – кнопка Fly. Таким чином командир підрозділу, наприклад артилерійської розвідки, буде зручніше визначитись з обиранням місця позиції. Він буде бачити повну картинку місцевості, яка зображатиметься в 3-D форматі. Використовуючи ряд додаткових функцій командир підрозділу покращить своє розуміння вивчення місцевості, зокрема: функція «центрувати відносно цілі» дозволяє вести спостереження у 3-D форматі; від центрувавши зображення відносно цілі, функція «приблизити до цілі» дозволяє миттєво приблизити тривимірне зображення цілі; функція «помістити спостерігача» дозволяє обрати точку розміщення спостерігача на карті, приближує його до обраної позиції і показує у тривимірному форматі що він бачить з цієї позиції (що закриває йому огляд), також ми можемо просуватись по тривимірному зображенні обираючи позицію з потрібним оглядом.

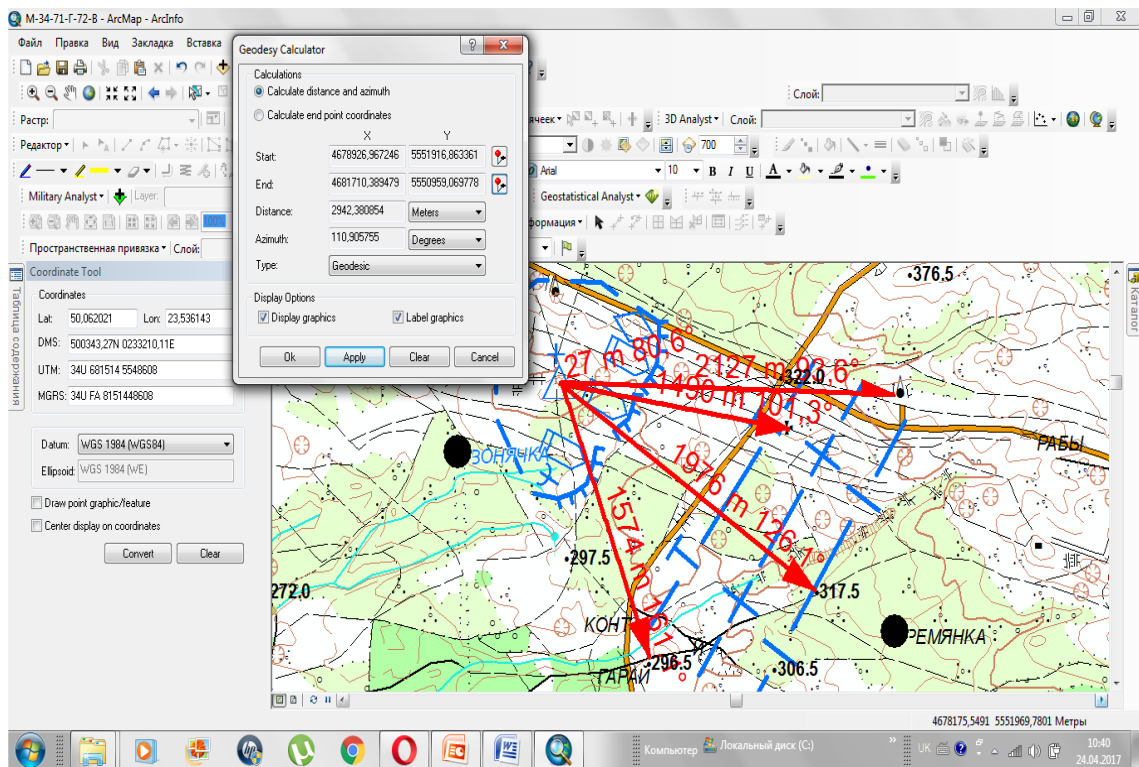

Рис. 3. Визначення напрямку та відстані між будь-якими точками карти і вмонтований геодезичний калькулятор

Застосування Military Tools for ArcGIS командиром підрозділу, дає можливість: командувати і контролювати дії своїх підрозділів та противника; управляти полем бою; збирати інформацію; планувати завдання; планувати і реагувати на неочікувані обставини бою або оборони, на геопросторовий аналіз захисту та розвідки; обробляти ортофотоплани; створювати військові символи та додавати їх на карту; зберігати військові символи в якості подальшого їхнього використання; розробляти робочу карту командира; миттєво перетворювати координати, визначати напрямки та відстані між будь-якими точками карти; створювати шари з тактичною обстановкою, використовуючи класифікатори тактичних умовних знаків; автоматично виконувати геодезичні обчислення. Значною перевагою є можливість перетворення координат зокрема перетворення декількох форматів координат в одному діалоговому вікні (рис. 3.), можливість використання координат в інших додатках, налаштування формату експорту перетворених координат.

Висновки. Використання аерофото- та космічного знімання – це один із основних способів підвищення ефективності діяльності військ. Проведені дослідження, з одного

боку, і практика життя та діяльності Збройних Сил в різних умовах оперативно-стратегічної обстановки, з іншого боку, переконливо показують, що сьогодні без новітніх засобів розвідки нормальне функціонування збройних сил в мирний час вкрай ускладнено, а при веденні бойових дій практично неможливе. Завдання полягає в тому, щоб довести до керівництва інформацію про неможливість існування сучасної армії без новітніх засобів розвідки таких як лінійка ГІС-продуктів від американської компанії ESRI "ArcGIS". За аналізом роботи і використання ArcGIS в АТО, якщо перевести роботу командирів підрозділів, наприклад, артилерійської розвідки на основі часових показників, отримаємо такі результати: 1. розгортання засобів АР скорочується в 4 - 5 разів - з 14 хвилин до 3 хвилин; 2. час на ураження незапланованої цілі у 3 рази - з 3 хвилин до 1 хвилини; 3. час на відкриття контр батарейного вогню в 10 раз - з 5 хвилин до 30 секунд. На сучасному етапі розвитку Збройних Сил України під час проведення АТО розроблено декілька систем управління та прийняття рішень, в основному в артилерійських частинах та підрозділах. Система "ArcGIS" розроблена з використанням геопросторової інформації, новітніх телекомунікаційних технологій, засобів зв'язку та сучасного обладнання. Ця система може бути використана в різних видах військ ЗСУ.

Автоматизована система сьогодні може привести до істотного підвищення ефективності управління військами і застосування зброї. Користуючись досвідом військових дій в зоні АТО на сході України, в напрямі впровадження автоматизованих систем управління військами зроблені важливі кроки та не достатні для повноцінної експлуатації.

Список використаних джерел

1. Андрианов В.Ю. Инфраструктура пространственных данных // ArcReview. 2006/ № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dataplus.ru/Arcrev/Number_37/1_SDI.html.
2. Саенко И.Б. Новые информационные и сетевые технологии в системах управления военного назначения. – 2010 г. СПб.
3. Вагущенко Л. Л. Навигационно-информационные системы / Л. Л. Вагущенко. – Одеса : Фенікс, 2004. – С. 127.
4. Василенко О. В. Геоінформаційні системи керування для завдань навігаційного забезпечення військ / О. В. Василенко, Д. П. Кучеров, О. О. Зацарицин // Геоінформаційні системи у військових задачах. Другий науково-технічний семінар 21–22 січня 2011р. : доповіді та статті. – Львів : АСВ, 2011. – С. 5.
5. Петлюк І. В. ГІС-технології у військовій справі / І. В. Петлюк, С. Г. Власенко, О. І. Петлюк // Геоінформаційні системи та інформаційні технології у військових і спеціальних задачах «Січневі ГІСи». Третій науково-практичний семінар : доповіді та тези. – Львів : АСВ, 2012. – С. 40.
6. Харченко В. П. Конфліктні ситуації в системі управління повітряним рухом : навч. посіб. / В. П. Харченко, Г. Ф. Аргунов. – К. : Вид-во НАУ «НАУ-друк», 2010. – С. 63.
7. Герасимов Б. М. Интеллектуальные системы поддержки принятия решения : навч. посіб./ Б. М. Герасимов, В. М. Локажук. – К. : Вид-во ЄУ, 2007. – С. 219.
8. Пермяков О. Ю. Інформаційні технології і сучасна збройна боротьба / О. Ю. Пермяков, А. І. Сбітнев. – Луганськ : Знання, 2008. – С. 92.
9. Світличний О.О., Плотницький С.В. Основи геоінформатики: Навчальний посібник/ За заг. ред. О.О. Світличного.– Суми : ВТД «Унів.кн.», 2006.- 295 с.
10. Синтез адаптивних структур системи зенітного ракетно – артилерійського прикриття об'єктів і військ та оцінка їх ефективності / [А.Я. Торопчин, І.О. Кириченко, М.О. Єрмошин, та ін.]. – Х. : ХУПС, 2006 – 431 с.
11. Визначення ГІС взято з головного сайту розробника ArcGIS "<http://go.esri.com/militarytools>".
12. Взято з військового стандарту 01.101.007, який затверджено наказом начальника Управління стандартизації, кодифікації та каталогізації від 15.08.2017 р. № 10

Список использованных источников

1. Андрианов В.Ю. Инфраструктура пространственных данных // ArcReview. 2006 / № 2. [электронные ресурсы]. Режим доступа: http://www.dataplus.ru/Arcrev/Number_37/1_SDI.html.
2. Саенко И.Б. Новые информационные и сетевые технологии в системах управления военного назначения. 2010 г. СПб.
3. Вагущенко Л. Л. навигационно-информационные системы / Л. Л. Вагущенко. - Одесса: Феникс, 2004. - С. 127.
4. Василенко О.В. Геоинформационные системы управления для задач навигационного обеспечения войск / В. Василенко, Д. П. Кучеров, А. А. Зацарицин // Геоинформационные системы в военных задачах. Второй научно-технический семинар 21-22 января 2011г. : Доклады и статьи. - Львов: АСВ, 2011. - С. 5.
5. Петлюк И. В. ГИС-технологии в военном деле / В. Петлюк, С. Г. Власенко, А. И. Петлюк // Геоинформационные системы и информационные технологии в военных и специальных задачах «Январские ГИСы». Третий научно-практический семинар: доклады и тезисы. - Львов: АСВ, 2012. - С. 40.

6. Харченко В. П. Конфликтные ситуации в системе управления воздушным движением: учеб. пособие. / В. П. Харченко, Г. Ф. Аргунов. - М.: Изд-во НАУ «НАУ-печать», 2010. - С. 63.
7. Герасимов Б. М. Интеллектуальные системы поддержки принятия решения: учеб. пособие. / Б. М. Герасимов, В. М. Локазюк. - М.: Изд-во ЕС, 2007. - С. 219.
8. Пермяков О. Ю. Информационные технологии и современная вооруженная борьба / О. Ю. Пермяков, А. И. Сбитнев. - Луганск: Знание, 2008. - С. 92.
9. Светличный А.А., Плотницкий С.В. Основы геоинформатики: Учебное пособие / Под общ. ред. А.А. Светличного. Сумы: ИТД «Унив.кн.», 2006.- 295 с.
10. Синтез адаптивных структур системы зенитного ракетно - артиллерийского прикрытия объектов и войск и оценка их эффективности / [А.Я. Торопчин, И.А. Кириченко, Н.А. Ермошин и др.]. - Х.: ХУВС, 2006 - 431 с.
11. Визначення ГІС взято з головного Сайт розробника ArcGIS "<http://go.esri.com/militarytools>".
12. Взято из военного стандарта 01.101.007, утвержденного приказом начальника Управления стандартизации, кодификации и каталогизации от 15.08.2017 г.. № 10

References

1. Andrianov V. Y. Spatial Data Infrastructure // ArcReview. 2006 / No. 2. [Electric resource]. Доступу Access mode: http://www.dataplus.ru/Arcrev/Number_37/1_SDI.html.
2. Saenko I.B. New information and network technologies in military management systems. □ 2010 St. Petersburg.
3. Vagushchenko L.L. Navigation-information systems / LL Vagushchenko. - Odessa: Phoenix, 2004. - P. 127.
4. Vasilenko O.V. Geoinformation control systems for the tasks of navigational support of troops / OV Vasilenko, DP Kuchero, OO Zatsaritsyn // Geoinformation systems in military tasks. Second Scientific and Technical Seminar January 21-22, 2011 : reports and articles. - Lviv: ACS, 2011. - P. 5.
5. Petliuk I.V. GIS technologies in military affairs / IV Petliuk, SG Vlasenko, OI Petliuk // Geoinformation systems and information technologies in military and special tasks "January GIS". Third Scientific-Practical Seminar: Papers and Abstracts. - Lviv: ACS, 2012. - P. 40.
6. Kharchenko V.P. Conflict Situations in the Air Traffic Management System: Study. tool. Kharchenko, GF Argunov. - K.: Publishing house of NAU "Nau-print", 2010. - P. 63.
7. Gerasimov B.M. Intelligent decision support systems: textbook. tool / BM Gerasimov, VM Lokasyuk. - K.: Issue of the EU, 2007. - P. 219.
8. Permyakov A.Y. Information technologies and modern armed struggle / O. Yu. Permyakov, AI Sbitnev. - Lugansk: Knowledge, 2008. - P. 92.
9. Svitlichny O.O., Plotnitsky SV Fundamentals of Geoinformatics: Tutorial / For the General ed. OO Sumy: VTD "Univ. Kn", 2006.- 295 p.
10. Synthesis of adaptive structures of the anti-aircraft missile and artillery cover system for objects and troops and evaluation of their effectiveness Toropchin, IO Kirichenko, MO Yermoshin, etc.]. - X.: ХУПС, 2006 - 431 p.
11. The GIC definition is taken from the ArcGIS master site "<http://go.esri.com/militarytools>".
12. Taken from military standard 01.101.007, which was approved by the order of the Head of the Standardization, Codification and Cataloging Department of August 10, 2017 No. 10

Надійшла до редколегії 09.10.19

Чичкань Анастасія Ігорівна

Інститут географії НАН України, м. Київ, Україна,
e-mail: amerlin@bigmir.net

ПРЕФЕКТУРА ФУКУОКА: СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКА СТРУКТУРА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

Мета: вивчення японського досвіду регіонального розвитку та планування в контексті забезпечення збалансованого розвитку на прикладі префектури Фукуока.

Методика. Використані методи аналізу географічного країнознавства. Серед них: системний (розгляд збалансованого господарського комплексу префектури як цілісної системи), літературний (відбір й аналіз літературних джерел, що відповідають тематиці дослідження), описовий (визначення розміщення об'єктів та видів господарської діяльності, їх опис), картографічний (використання карт як образно-знакових моделей території, яка цілеспрямовано може відобразити соціальні об'єкти, явища, зв'язки та взаємозалежності, що відносяться до певної території), порівняльний (збір даних та їх попередня оцінка).

Результати. Префектура Фукуока відома своїми екологічними ініціативами, розвитком сучасних технологій та суміжних галузей, а також успішним подоланням проблем забруднення навколишнього середовища, що виникли внаслідок промислового зростання. Фукуока, зокрема місто Кітакюсю, змогли вдало використати програму уряду Японії «Горіка» («реконструкція»). Головною її метою було закриття всіх шахт та реставрація інших застарілих підприємств металургії та обробної промисловості в країні. Ця програма була запроваджена внаслідок загострення екологічних проблем та руху Японії в бік великої екологічної катастрофи. Так «реконструкція» уряду Японії стала поштовхом для органів місцевого самоврядування, громадськості та представників місцевих компаній префектури Фукуока, які об'єдналися для подальшого створення гарних умов для праці та життя населення. Результатом стала переорієнтація промисловості, зокрема збільшення частки обробної промисловості, автомобілебудування, сфери послуг, наукоємних галузей, а також залучення молодих висококваліфікованих кадрів з подальшим їх розвитком.

Наукова новизна. Порівнювати Україну з префектурою Фукуока не є доцільним, але вивчення її досвіду розвитку, подолання проблем депресивності територій, забруднення навколишнього середовища, пошуку нових шляхів зростання задля подальшого процвітання є актуальним та корисним для нашої держави.

Практична значимість. Префектура Фукуока подолала багато проблем, що властиві Україні зараз. Її досвід для нашої країни – це можливість перейняти успішні ініціативи, а також уникнути зайвих помилок. Наша держава тільки стає на шлях сталого розвитку, тому дослідження та використання найкращих світових практик є на часі.

Ключові слова: регіональний розвиток, збалансований розвиток, регіональна політика, територіальна організація, органи місцевого самоврядування, префектури, комплексний план.

УДК 911.3

Чичкань Анастасія Ігорівна

Институт географии НАН Украины, Киев, Украина,
e-mail: amerlin@bigmir.net

ПРЕФЕКТУРА ФУКУОКА: СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КОНТЕКСТЕ СБАЛАНСИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ

Цель: изучение японского опыта регионального развития и планирования в контексте обеспечения сбалансированного развития на примере префектуры Фукуока.

Методика. Были использованы методы анализа географического страноведения. Среди них: системный (рассмотрение сбалансированного хозяйственного комплекса префектуры как целостной системы), литературный (отбор и анализ литературных источников, которые соответствуют тематике исследования), описательный (определение размещения объектов и видов хозяйственной деятельности, их описание), картографический (использование карт как образно-знаковых моделей территории, целенаправленно может отобразить социальные объекты, явления, связи и взаимозависимости, относящихся к определенной территории), сравнительный (сбор данных и их предварительная оценка).

Результаты. Префектура Фукуока известна своими экологическими инициативами, развитием современных технологий и смежных отраслей, а также успешным преодолением проблем загрязнения окружающей среды, возникшим в результате промышленного роста. Фукуока, в частности город Кітакюсю, смогли удачно использовать программу правительства Японии «Горіка» («реконструкция»). Главной ее целью было закрытие всех шахт и реставрация других устаревших предприятий металлургии и

обрабатывающей промышленности в стране. Эта программа была введена вследствие обострения экологических проблем и движения Японии в сторону большой экологической катастрофы. Так «реконструкция» правительства Японии стала толчком для органов местного самоуправления, общественности и представителей местных компаний префектуры Фукуока, которые объединились для последующего создания хороших условий для работы и жизни населения. Результатом стала переориентация промышленности, в частности увеличение доли обрабатывающей промышленности, автомобилестроения, сферы услуг, наукоемких отраслей, а также привлечение молодых высококвалифицированных кадров с последующим их развитием.

Научная новизна. Сравнивать Украину с префектурой Фукуока нецелесообразно, но изучение ее опыта развития, преодоления проблем депрессивности территорий, загрязнения окружающей среды, поиска новых путей роста для дальнейшего процветания является актуальным и полезным для нашего государства.

Практическая значимость. Префектура Фукуока преодолела многие проблемы, присущие Украине сейчас. Ее опыт для Украины – это возможность перенять успешные инициативы, а также избежать лишних ошибок. Наше государство только становится на путь устойчивого развития, поэтому исследования и использования лучших мировых практик является актуальным.

Ключевые слова: региональное развитие, сбалансированное развитие, региональная политика, территориальная организация, органы местного самоуправления, префектуры, комплексный план.

UDC 911.3

Chychkan Anastasiia Igorivna

Institute of geography NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
e-mail: amerlin@bigmir.net

FUKUOKA PREFECTURE: SPECIALIZATION, ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL STRUCTURE OF ECONOMIC ACTIVITY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The purpose: to study the Japanese experience of regional development and planning in the context of sustainable development on the example of Fukuoka Prefecture.

Methods. Were used methods of analysis geography, regional and international studies. Among them: systematic (consideration of the balanced economic complex of the prefecture as an integrated system), literary (selection and analysis of literary sources, relevant to the research topic), descriptive (determining the location of objects and types of economic activity, their description), cartographic (the use of maps as figuratively-symbolic models of the territory, can purposefully display social objects, phenomena, connections and interdependencies related to a certain territory), comparative (data collection and their preliminary assessment).

Results. Fukuoka Prefecture is known for its environmental initiatives, the development of modern technologies and related industries, as well as the successful overcoming of the problems of environmental pollution as a result of industrial growth. Fukuoka, in particular the city of Kitakyushu, successfully used the program of the Japanese government "Gorika" ("reconstruction"). Its main goal was the closure of all mines and the restoration of other obsolete metallurgy and manufacturing industries in the country. This program was introduced due to the aggravation of environmental problems and the movement of Japan towards a major environmental disaster. Thus, the "reconstruction" of the Japanese government became an impetus for local governments, the public and representatives of local companies in Fukuoka Prefecture, who came together to subsequently create good working and living conditions for the population. The result was a reorientation of industry, in particular, an increase in the share of manufacturing, automotive, services, high-tech industries, as well as the involvement of young highly qualified personnel with their subsequent development.

Scientific novelty. To compare Ukraine with the prefecture of Fukuoka is inappropriate, but studying its development experience, overcoming the problems of depressed territories, environmental pollution and searching for new growth paths for further prosperity is relevant and useful for our state.

Practical significance. Fukuoka Prefecture has overcome many of the problems inherent in Ukraine now. Therefore, her experience for Ukraine is an opportunity to take successful initiatives, as well as to avoid unnecessary mistakes. Our state is only embarking on the path of sustainable development, so research and use of the best world practices is relevant.

Key words: regional development, sustainable development, regional policy, territorial organization, local government, prefectures, comprehensive plan.

Постановка проблеми. Питання розвитку регіонів в умовах децентралізації та раціонального використання ресурсів і простору в Україні зараз на часі, тому важливим є перейняття досвіду тих країн та регіонів, які вже досягли успіхів на шляху до збалансованого розвитку. Японія є передовою країною з точки зору створення та залучення новітніх технологій, а також раціонального природокористування, яка через нестачу ресурсів, перенаселення великих міст і старих промислових районів, забруднення

довкілля і т.п. стала на шлях нового розвитку – сталого. Тому для України дослідження досвіду Японії у розвитку регіонів та покращення їх господарської діяльності в контексті збалансованого розвитку є актуальним. Це можливість перейняти успішні методи, а також уникнути зайвих помилок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями регіонального та збалансованого розвитку в Україні займалися такі науковці, як Лісовський Сергій Антонович, який розробив на матеріалі України інтегрований підхід до розгляду проблем розвитку, що отримав назву сталого (збалансованого) розвитку, Руденко Леонід Григорович також досліджував проблеми сталого (збалансованого) розвитку, Яценко Борис Павлович – особливості діяльності основних міжгалузевих систем і територіальних систем господарства сучасної Японії, дослідження сучасного науково-виробничого комплексу Японії, тощо. Ерік Мартінот, виконавчий директор Інституту збалансованої енергетичної політики в Токіо, Японія, який вивчає проблеми та шляхи запровадження відновлюваних джерел енергії. Ван Цзін-Юань – проблеми управління ресурсами твердих відходів, переробки міської біомаси в енергію, переробки харчових відходів, рекультивації земель замкнених звалищ тощо. Акіхіса Морі – професор Кіотського університету, що досліджує глобальну екологічну економіку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Формулювання цілей статті. Я більш детально зупинилася на префектурі Фукуока, розглянувши та дослідивши особливості її спеціалізації та організаційно-управлінської структури господарської діяльності у контексті збалансованого розвитку. У цій префектурі було безліч проблем близьких для України – старий індустріальний район, надзвичайно сильно забруднене довкілля, нестача робочих місць, багато відходів, неефективні та неконкурентоспроможні виробництва, погані умови життя населення. Тому дослідження її історії та технологій подолання проблем забруднення в період високих темпів зростання та конкуренції є актуальним прикладом для України. Фукуока змогла не тільки закрити свої шахти та шкідливі нерентабельні підприємства, а провести майже повну зміну в структурі промислового виробництва. Крім цього, в останні роки в префектурі відбувається розповсюдження високотехнологічних галузей, включаючи роботів, комп'ютерні продукти та біотехнології тощо, а також відбуваються спільні дослідження компаній в рамках співпраці бізнесу, академічних і урядових кіл та розробки нових продуктів.

Виклад основного матеріалу. Префектура Фукуока знаходиться в північній частині острова Кюсю. Адміністративний центр префектури – місто Фукуока. Має межі з префектурами Сага, Кумамото, Ойта, а також Ямагуті та Нагасакі по морю (див. Рис.1). Фукуока була утворена в 1871 року на основі провінцій Чікудзен та Чікуго. Її площа становить 4854 км² (27-е місце серед префектур Японії). Станом на 2016 рік у префектурі мешкало 5 104 тисяч осіб, що робить Фукуоку 9 префектурою за кількістю населення в Японії. Густота населення складала 1 023,1 осіб/км² – це 7 показник серед префектур. ВВП префектури – 18,861,095 млн єн. У префектурі Фукуока розташовані два найбільших міста острова Кюсю: Фукуока та Кітакюсю, а також зосереджено більшість промисловості острова. До її території також належить ряд невеликих островів поблизу північного узбережжя Кюсю. Всього у префектурі знаходяться 28 міст: Асакура, Будзен, Дадзайфу, Ідзука, Ітосіма, Кама, Касуга, Кітакюсю, Кога, Куруме, Міявака, Міяма, Мунаката, Накама, Ногата, Огорі, Окава, Омута, Оноджьо, Тагава, Тікуго, Тікусіно, Укіха, Фукуока, Фукуцу, Юкухасі, Яме, Янагава. Найбільші міста префектури Фукуока утворюють один з головних промислових центрів Японії, що складає близько 40% економіки Кюсю. Основні галузі промисловості включають автомобілебудування, виготовлення напівпровідників та сталевих виробів. У префектурі Фукуока були засновані такі відомі компанії, як крупний виробник шин Bridgestone та мережа побутової електроніки Best Denki. 18% площі префектури зайняті природними парками: Національний парк Сетонаікаі, квазінаціональні

парки Генкаї, Кітакюсю та Яба-Хіта-Хікосан, а також префектурні природні парки Чікугогава, Чікухо, Дазаїфу, Сефурі Райзан і Ябегава [1].

Острів Кюсю планувався урядом Японії як аграрний регіон, що забезпечував би поставками продуктів харчування інші регіони. Але на відміну від інших частин острова Кюсю, у префектурі Фукуока не переважає аграрна спеціалізація.

Головні індустріальні кластери префектури:

- Автомобільна промисловість (супутні галузі: автомобільне та транспортне обладнання, електроніка).
- Напівпровідникова промисловість (супутні галузі: електронні компоненти, пристрої та напівпровідники, автомобільне та транспортне обладнання).
- Біотехнологічна промисловість (супутні галузі: біотехнології, охорона здоров'я).

Територіальне положення Фукуоки є дуже вдалим через те, що вона була і є найближчим і найбільшим міським і промисловим центром для решти сусідських країн Азії. Фукуока розташована всього в 200 км від Пусана в Південній Кореї та на відстані 850 км від Шанхаю в Китаї, вона стала воротами між Японією та великою Азією вже як понад 2000 років. Тому префектура давно процвітала через те, що була містком до великої континентальної Азії і її зв'язки з регіоном, що зараз активно розвивається, продовжують розширюватися і зміцнюватися. Префектура Фукуока має багату транспортну інфраструктуру. Вона поєднана з іншими префектурами та іншими державами через два міжнародних аеропорти – аеропорт Фукуока, третій за величиною та п'ятий за площею аеропорт Японії, який зручно розташований в самому центрі Фукуоки, а також аеропорт Кітакюсю, офшорний аеропорт з цілодобовою операційною спроможністю; два міжнародних морських вузли – порт Хаката, найбільший та найстаріший морський пасажирський порт Японії, та порт Кітакюсю, який має один з найвищих обсягів торгівлі в Японії; лінія швидкісних потягів «Кюсю» і мережу швидкісних автомобільних магістралей. Лінія Сінкансен з'єднує Фукуоку з Токіо за 5 годин, з Нагасою за 3,5 години і Осакою за 2,5 години. Лінія швидкісних потягів Кюсю повністю відкрилася у березні 2011 року.

Префектура Фукуока розвивається як економічний центр західної Японії і забезпечує привабливе середовище для ведення бізнесу для компаній, що фокусують свою діяльність не тільки на японському ринку, а й на ринках інших країн Східної Азії. Її ВВП перевищує 154 млрд дол. США, що відповідає показникам окремих країн середніх розмірів. Крім того, ВВП Кюсю в цілому у 2017 році досягло 408 млрд дол. США, що зайняло б 47 місце у рейтингу серед країн світу, якщо б острів Кюсю був би окремою державою. ВВП України у 2017 році дорівнювало 368,78 млрд дол. США та зайняло 50 місце серед держав світу. Україна на 3 сходинки нижче у рейтингу за острів Кюсю.

Що стосується автомобільної промисловості, то префектура Фукуока перетворилася на основну виробничу базу, що має виробничу потужність понад 1,5 млн. автомобілів щороку, головним чином у передових заводах Toyota, Nissan та Daihatsu. Тут також представлена кластеризація суміжних галузей, включаючи виробництво деталей та науково-дослідні бази. На сьогоднішній день в префектурі Фукуока діють близько 400 зарубіжних компаній. З них близько 40% компаній з Північної Америки, а також близько 40% з Європи, все частіше з'являються компанії з Китаю, Південної Кореї та інших країн Азії. Багато компаній відкрили у префектурі офіси з продажу, але є і виробничі центри, такі як заводи з виготовлення автомобільних деталей та медичного обладнання, центри досліджень та розвитку, а також штаб-квартири представництв в Японії. Багато з цих іноземних компаній відіграють ключову роль у консолідації конкурентоспроможності, створенні робочих місць та глобалізації регіону для розвитку різних галузей промисловості в префектурі.

Міське управління в Японії дворівневе. Верхній рівень – це так звані префектури або «то-до-фу-кен». Нижчий рівень утворюють муніципалітети міст, селищ, сіл, тобто «ши-ко-сон». Структура їх схожа і вони рівноправні перед законом [2]. З прийняттям

Закону «Про місцеву автономію» №67 від 17 квітня 1947 року префектури дістали більше владних повноважень. В законі прописані основи становлення, організації та функціонування органів місцевого самоврядування Японії, а також співвідношення повноважень державної влади та місцевої.

Система місцевого самоврядування Японії відповідає положенням Конституції Японії, в яких префектури та муніципалітети керують місцевими справами. Наприклад, муніципалітети зосереджені на роботі державних служб, таких як освіта, соціальне забезпечення, водопостачання та водовідведення тощо, тоді як обов'язки префектур є більш всеосяжними, включаючи справи, що контролюють кілька міст [3]. Якщо розглядати організаційно-управлінську структуру префектури Фукуока, то вона складається з таких ланок (рис. 1).

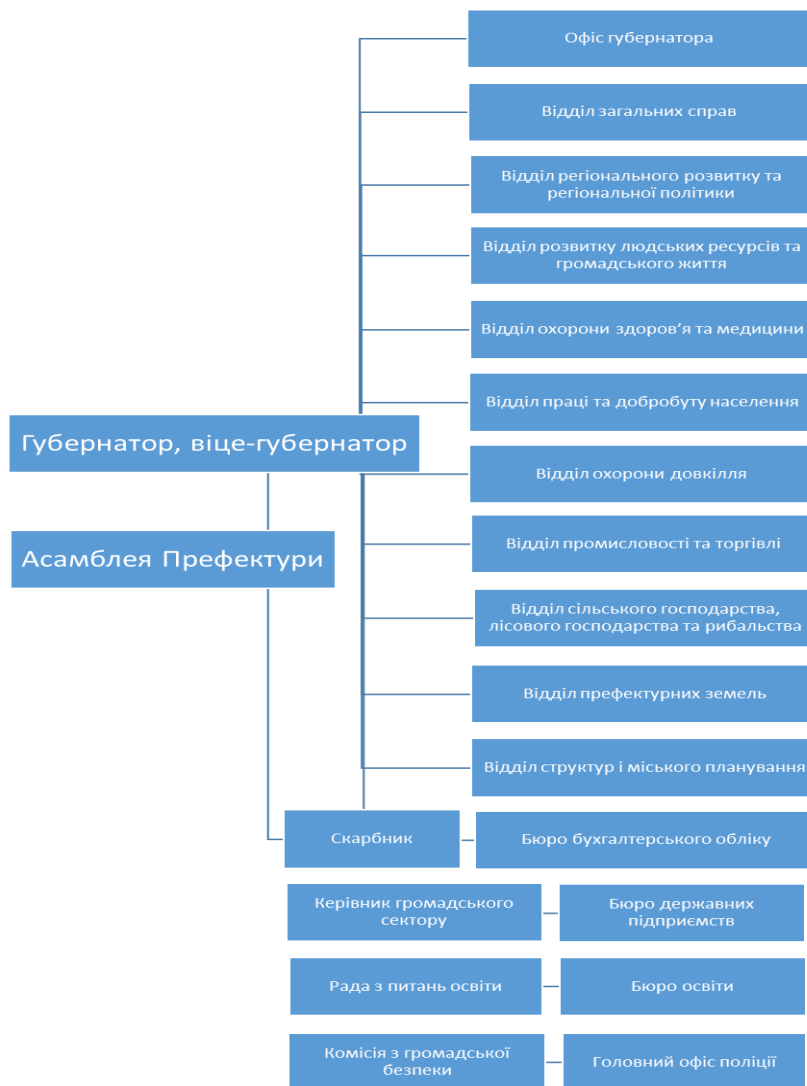

Рис.1 Організаційно-управлінську структуру префектури Фукуока

Члени префектурної асамблеї, обрані громадянами на виборах, обговорюють місцеві питання та приймають рішення з основних питань, що стосуються префектурного уряду. Тобто це законодавчий орган. Керівник префектури (губернатор) та урядові комітети, такі як Рада з питань освіти та Комісія з громадської безпеки, виконують рішення префектурної асамблеї. Вони виступають виконавчими органами.

Представницька асамблея, губернатор і урядові комітети є незалежними і мають рівне становище. Вони співпрацюють, щоб максимально враховувати погляди громадян і ведуть адміністративні справи в префектурі, щоб поліпшити життя мешканців.

У ході свого адміністративного управління органи місцевого самоврядування в Японії формують багато різних видів планів, які забезпечують чіткі рамки або керівні принципи щодо діяльності, яка має бути виконана. З метою досягнення цілей, поставлених в планах, вони можуть також включати в себе широкий спектр адміністративних процедур, починаючи від регуляторних заходів, що мають обов'язкову силу, до керівних принципів, які заохочують суспільство рухатися в певному напрямку. Плани охоплюють широку область, включаючи безліч окремих адміністративних сфер, і часто розробляються як відповіді на нові виникаючі проблеми, як на базі національного законодавства, так і в результаті незалежного визнання потреби в таких планах місцевими органами влади. Адміністрування планування зараз є важливим інструментом в управлінні місцевими органами влади в Японії.

На рівні префектур визначають комплексний план відповідної префектури, що включає в себе план житлового будівництва, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, промисловості, регіонального життєзабезпечення і т.д. У випадку багатьох місцевих органів влади термін «комплексний план» зазвичай позначає основні плани для відповідних органів місцевого самоврядування, що містять найвищу фундаментальну ініціативу на найвищому рівні, наприклад, генеральні плани та плани реалізації. Однак термінологія може відрізнятися між різними органами місцевого самоврядування, включаючи, наприклад, терміни довгостроковий план, довгостроковий комплексний план, комплексний план розвитку тощо [4].

Новий комплексний план префектури Фукуока був розроблений і прийнятий у 2017 р. (терміном на 5 років) і має на меті досягнення «Найвищого благополуччя в Японії», щоб громадяни могли бути раді, що вони народилися і живуть у префектурі Фукуока. Для цього були визначені такі ідеальні стратегічні цілі префектури:

- Як і раніше, префектура Фукуока буде головним центром, що знаходиться на перехресті важливих сполучень та відносин з Азією на узбережжі Японського моря.
- Префектура Фукуока, яка втілює мрії своїх громадян до життя, і дає їм надію на гарне майбутнє.
- Префектура Фукуока, де кожен може оселитися і прожити щасливе життя.

На шляху до втілення ідеальних цілей були деталізовані та розроблені такі напрямки регіональної або префектурної політики:

- Зростаюча економіка, створення привабливих можливостей для працевлаштування.
- Молодь зможе зростати в безпечному середовищі.
- Діти і молодь зможуть реалізувати свої мрії в майбутньому.
- Рівні права та можливості для працевлаштування жінок.
- Пенсіонери і люди з обмеженими можливостями зможуть безпечно жити повним життям.
- Щоб кожен міг жити щасливим і здоровим життям.
- Суспільство, в якому відчувається серцева теплота і людські зв'язки.
- Мешканці зможуть насолоджуватися багатим культурним життям і бути пов'язаними з більш широким світом.
- Безпечне середовище, позбавлене катастроф, злочинів і нещасних випадків.
- Жити в гармонії з навколишнім середовищем.

Задля цього відбувається створення сприятливих умов для підвищення ефективності регіональної політики, зміцнення зв'язків між муніципалітетами та усіма префектурами Кюсю, врахування різних точок зору мешканців, а також управління від щирого серця. Ще одним важливим кроком став обмін трьома ключовими стратегіями з муніципалітетами: «Культивування робочих місць, культивування людей та розвиток регіону». Відповідно до Плану реформування фіскальної політики 2017 року, фіскальна консолідація продовжує неухильно заохочуватися. Тобто здійснюється комплекс заходів,

спрямованих на оптимізацію бюджетних витрат, здійснення структурних реформ, збільшення надходжень до бюджету не тільки шляхом змін в системі оподаткування, а й за рахунок стимулювання економіки і бізнесу. І далі заохочується поживлення регіональної економіки та створення робочих місць. У префектурі було створено комфортне середовище життя, що є важливим фактором для розвитку відмінної ділової активності. Згідно дослідження англійського журналу Монокль, місто Фукуока було визнано одним з найбільш зручних для життя. Місто досягло високого рівня життя за рахунок підтримки гармонії між міською інфраструктурою і природним середовищем, що по суті зробило його одним з передових міст в Азії [5]. Префектура Фукуока розвивається, використовуючи свої сильні сторони, зокрема інвестуючи в мережу співпраці з іншими азійськими країнами. У рамках своєї стратегії префектура спільно з містами Фукуока та Кітакюсю, що вважається одним з передових еко-міст Японії, сформулювала план «Міжнародної стратегічної комплексної спеціальної зони «Зелена Азія». Відповідний план був затверджений урядом Японії у грудні 2011 року. Цілями плану «Спеціальна зона» є спільне зростання та розвиток азійських країн через вирішення екологічних та енергетичних проблем, які можна передбачити для швидкозростаючого регіону. Ініціатива планує досягти своїх цілей шляхом надання низці міст Азії пакету технологій з раціонального розвитку міської екологічної інфраструктури та виробництва, спрямованих на розвиток енергетичного і ресурсозберігаючого продукту, а також створення виробничих баз для таких винаходів. Компанії, що беруть участь у «Спеціальній зоні», мають право на отримання фінансової та податкової допомоги від уряду Японії. Для подальшої підтримки цих компаній префектура Фукуока створила свої власні заходи, що включають звільнення від податків, які звичайно стягуються при придбанні нерухомості. Результатом стало те, що такі глобальні компанії, як Toho Titanium, Yaskawa Electric, Mitsubishi Electric і Daihatsu Kyushu, вже завершили масштабні капітальні вкладення в «Спеціальну зону» та реалізують свої проекти (див. Рис. 2).

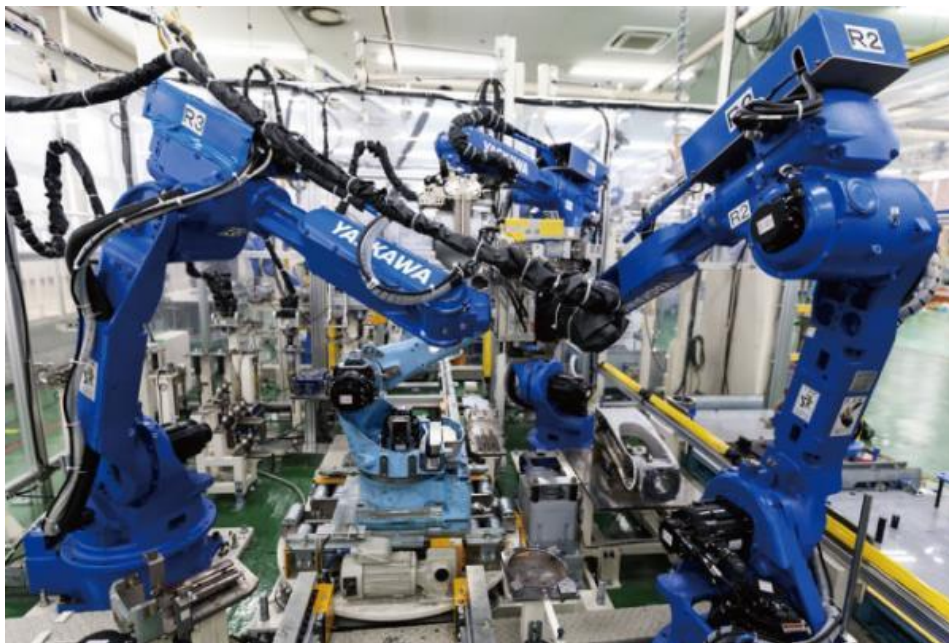

Рис. 2 Компанія Yaskawa Electric Corporation займає передові позиції в автоматизованому виробництві, розробці та створенні промислових роботів Mechatronics® і Motoman®.
Джерело [www.crossroadfukuoka.jp]

Висновки. Префектура Фукуока відома своїми екологічними ініціативами як в Японії, так і за її межами. Вона зосередила на своїй території найсучасніші екологічні технології та суміжні галузі. Фукуока має історію та технології подолання проблем забруднення в період високих темпів зростання. У префектурі зосереджені центри

досліджень водневої енергетики, які є одними з перших в світі, дослідні центри органічної електролюмінесценції третього покоління та провідні світові автомобільні заводи, що виробляють найсучасніші гібридні та паливо-економічні автомобілі. Префектура Фукуока не тільки здійснює внесок у внутрішній розвиток Японії, а й активно імплементує угоди про співробітництво, що стосуються екологічних проблем між іншими країнами Азії, зокрема робить внесок у розвиток і підготовку спеціалістів зі збереження навколишнього середовища в регіоні. Не все, що використовує для свого зростання і процвітання префектура Фукуока, можна запровадити в Україні, але основні ідеї та успішні практики слід. Наприклад, створення ефективної системи планування на різних рівнях, правопросвітництво та підвищення обізнаності населення щодо можливостей покращення умов життя, стану довкілля, розвиток суміжних галузей, збільшення преференцій держави для розвитку високотехнологічних галузей та екологізації виробництва, створення наукових центрів, зокрема підвищення кваліфікації та дієвої перекваліфікації кадрів, розвиток активного наукового співробітництва як між областями України, так і з іншими державами, створення спільних ініціатив тощо.

Список використаних джерел

1. General overview of area figures for Natural Parks by prefecture. Ministry of the Environment. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.env.go.jp/en/nature/nps/park/doc/files/np_6.pdf
2. Ворона П. В. Особливості розвитку місцевого самоврядування Японії в процесі децентралізації місцевої влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/2JanHFp>
3. Офіційний сайт міста Фукуока [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.city.fukuoka.lg.jp/gikai/english.html>
4. Satoru Ohsugi. Local Government Planning in Japan. Papers on the Local Governance System and its Implementation in Selected Fields in Japan No.15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.clair.or.jp/j/forum/honyaku/hikaku/pdf/BunyabetsuNo15en.pdf>
5. Комплексний план розвитку префектури Фукуока. Офіційний сайт префектури Фукуока [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pref.fukuoka.lg.jp/somu/multilingual/english>
<http://hdr.undp.org/en/2016-report>

Список использованных источников

1. "General overview of area figures for Natural Parks by prefecture". Ministry of the Environment [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.env.go.jp/en/nature/nps/park/doc/files/np_6.pdf
2. Ворона П. В. Особенности развития местного самоуправления Японии в процессе децентрализации местной власти [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bit.ly/2JanHFp>
3. Официальный сайт города Фукуока [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.city.fukuoka.lg.jp/gikai/english.html>
4. Satoru Ohsugi. Local Government Planning in Japan. Papers on the Local Governance System and its Implementation in Selected Fields in Japan No.15 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.clair.or.jp/j/forum/honyaku/hikaku/pdf/BunyabetsuNo15en.pdf>
5. Комплексный план развития префектуры Фукуока. Официальный сайт префектуры Фукуока [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pref.fukuoka.lg.jp/somu/multilingual/english>

References

1. "General overview of area figures for Natural Parks by prefecture". Ministry of the Environment. [Electronic resource]. – Access mode: https://www.env.go.jp/en/nature/nps/park/doc/files/np_6.pdf
2. Vorona P.V. Features of development of local self-government of Japan in the process of decentralization of local authorities [Electronic resource]. – Access mode: <https://bit.ly/2JanHFp>
3. The official site of the Fukuoka city [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.city.fukuoka.lg.jp/gikai/english.html>
4. Satoru Ohsugi. Local Government Planning in Japan. Papers on the Local Governance System and its Implementation in Selected Fields in Japan No.15 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.clair.or.jp/j/forum/honyaku/hikaku/pdf/BunyabetsuNo15en.pdf>
5. Fukuoka Prefecture Comprehensive Plan. Official site of Fukuoka Prefecture [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.pref.fukuoka.lg.jp/somu/multilingual/english>

Надійшла до редколегії 28.10.19

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію О.Д. Короля « Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та геопросторовий розподіл ». - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2018.-512 с. (ISBN 978-966-423-464-8)

Тема, обрана автором для дослідження, так би мовити, «лежить на поверхні» всіх досліджень з туризму, де характеристика туристичних потоків певного масштабу практично завжди передують подальшим дослідженням. Але в даному разі об'єктом дослідження стали саме міжнародні туристичні потоки, які автор розглядає з точки зору суспільної географії – як сезонні міграції, в основі яких лежить міграційна поведінка, сформована у звичному середовищі мотивом «виштовхування» до середовища, яке володіє властивостями «протягування». Саме тому теоретичні положення, які автор використовує, ґрунтуються на категорії «географічний простір», його фізичних (протяжність, конфігурація, площа), гетерогенних властивостях (клімат, ландшафти, транспортно-географічне положення, демографічна ситуація і навіть ментальність – хоча мова йде передусім про мову і етнічну мозаїчність). Визначальним чинником генерації міжнародних туристичних потоків автор обрав економічний, справедливо стверджуючи, що, оскільки об'єктивно вартість пересічного туру постійно зростає, відповідно до даних UNWTO, при зменшенні тривалості, це свідчить в першу чергу про пряму залежність між прибутками родини/домогосподарства і її можливостями до подорожування. Таким чином, вибір об'єкту дослідження є вдалим, оскільки наявні дослідження туристичних потоків в більшості своїй «грішать» поверховістю, описовістю і тільки частково розкривають механізм формування, більше спрямовані на географічну структуру і виявлення її просторових трансформацій. При цьому більшість обмежується аналізом абсолютних показників динаміки туристичних потоків, зазначаючи їх кореляцію з прибутковістю туризму і його часткою у ВВП країни/регіону. Автор же запропонував абсолютно інший підхід, який ґрунтується на використанні відносних показників, «прив'язаних» до території (через її площу, кількість населення, рівень його життя).

Дане дослідження є методичним за сутністю (за використаним арсеналом методів і технік) і географічним за змістом. Автор сповна скористався доробком суспільної географії часів «кількісної революції» 1970-х років і вдало використав його в даному дослідженні. В першу чергу хочу відзначити запропоновані автором показники: індекс зарубіжної туристичної активності (п.3.1. і п.3.2.) та іноземної туристичної атрактивності (п.4.4. і п.4.5.). При вдаваній простоті їхнього обрахунку в них закладений суто географічний зміст, що пов'язує статистичні показники з показниками територіальними, а аналіз отриманих відносних одиниць вже стає не статистичним, а геопросторовим аналізом. Саме в цьому значна цінність даного дослідження: чітко вибудована методика, де статистичний аналіз туристичних показників доповнюється аналізом їх кореляційних залежностей від основних чинників формування туристичних потоків і органічно перетікає в геопросторовий аналіз власне потоків з виявленням особливостей їх формування в залежності від соціально-економічної ситуації в країнах певного типу.

Автор детально аналізує стан туристичної статистики (п.1.3.), що дає йому підстави для формування власної методики дослідження. Автором опрацьований значний за обсягами і різномірний статистичний матеріал, який дозволив не тільки виявити динамічні характеристики, а й вийти на географічні за змістом результати, визначити певні тренди у формуванні міжнародних туристичних потоків і їх розподілі. Тобто автор, спираючись на проведені розрахунки, зробив спробу пояснити: як за умов політико-економічної стабільності формуються міжнародні туристичні потоки, які механізми і в якій мірі впливають на їхній розподіл (і перерозподіл). Автором також запропонована класифікація країн за інтенсивністю витрат на зарубіжний туризм. Виявлена залежність між можливостями прийому іноземних туристів і розвитком в країні інфраструктури, в першу чергу туристичної.

Значна «доказова база», отримана в результаті реалізації чіткої, продуманої методики, відповідного застосування математичного апарату, змістовної інтерпретації отриманих результатів дозволила автору сформулювати ряд закономірностей, що пов'язують зростання міжнародного туризму із показниками рівня життя населення країн певного соціально-економічного типу і запропонувати геопросторову модель формування та розподілу міжнародних туристичних потоків (п.1.7.5., с.70).

У зв'язку із запропонованою моделлю виникають такі міркування: 1) візуально модель, яка має бути об'ємною, бо процес є багатовимірним, виглядає не тільки пласкою, а й невиразною, а, на нашу думку, саме модель, як результат дослідження, підтверджений проведеними

розрахунками і виявленими закономірностями, має запам'ятовуватись в першу чергу своєю виразністю; 2) автор відштовхується при побудові моделі від туристичної мотивації і це правильно, бо саме сукупність подібних мотивацій формує певний вид туризму як «відгук» на туристичний «виклик». Різноманіття туристичної мотивації, якій в туризмології присвячені численні дослідження, автор спрощує до мотивів «контрасту, естетики і комфорту» (п.1.5.). Це спрощення можна пояснити методичною метою, в подальшому реалізованій в даному дослідженні, але, на нашу думку, це найбільш вразливий момент дослідження, який входить у певне протиріччя з виявленими автором закономірностями, в першу чергу, закономірностями формування потоків залежно від відстані між країною-генератором і країною-реципієнтом. Виходячи з закладеної логіки (контраст, естетика, комфорт), для українців найбажанішою destinations мали б стати, наприклад, Мальдіви і тільки гроші (відстань) є перешкодою масовому виїзду на відпочинок. А статистика свідчить, що й в найкращі роки до Туреччини українці їздили не так часто і масово... Тобто, спрощення заради виокремлення найбільш суттєвих елементів дослідження, є допустимим, але при цьому слід все ж таки зауважити, що мотивація в туризмі - це не тільки «3S», «3L» чи «4A» і т.д. по відомих спрощених схемах, а дуже динамічний, соціально детермінований (не тільки економічно), біхевіористичний, стохастичний і т.п. процес, дослідженню якого присвячені роботи соціологів, психологів та інших фахівців-туризмологів, а автор дещо механістично відштовхнувся від піраміди Маслоу і запропонована ним мотивація виглядає не як спрощена схема, а як суб'єктивні уявлення. Так, етапи розвитку туризму в історичному аспекті корелюють з прогресом на транспорті, який зробив подорожі більш безпечними і комфортними і саме безпека і комфорт є основою сучасних моделей управління туристичним destinations, але мотивація до подорожей є неоднозначним процесом і цьому варто було присвятити трохи місця в роботі; 3) таке місце можна було б вивільнити за рахунок зменшення опису відомих позицій, таких, наприклад, як кліматичні особливості або характеристика видів туризму - при всій не розробленості класифікації видів і форм туризму - або не наголошувати так часто на експортно-імпортній ролі міжнародного туризму, що є «загальним місцем» всіх підручників з туризмології, а в даному разі ми маємо монографію, спрямовану на фахівців; 4) автор «переексплуатує» модель Н.Лейпера (рис.1.1., 1.2, 1.4, 1.5), хоча й в оригінальний спосіб (рис.1.4 чи 1.5, наприклад).

Висновок: монографія О.Д. Короля «Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та географічний розподіл» є оригінальним авторським твором, що містить теоретичну новизну, в якому реалізована авторська методика суспільно-географічного дослідження міжнародних туристичних потоків, а отримані висновки ґрунтуються на опрацюванні значного масиву інформації, в першу чергу статистичної, з використанням новітніх математико-статистичних методів дослідження, що дозволило сформулювати ряд закономірностей у формуванні міжнародних туристичних потоків і визначенні механізмів, які впливають на їх геопросторовий розподіл.

Монографія становить інтерес для фахівців-туризмологів, географів, а також для широкого загалу. Авторіві слід було б опублікувати обґрунтування запропонованих базових індексів в англомовних журналах, які входять до наукометричних баз, задля популяризації запропонованого авторського підходу до просторового аналізу туристичного процесу. Вважаю, що дане дослідження є внеском у розвиток туризмології, і в географію туризму, зокрема.

Рецензент:

Завідувач кафедри країнознавства та туризму
географічного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор географічних наук, професор

О.О.Любіцева

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

1. *Бейдик Олександр Олексійович* – доктор географічних наук, професор, професор кафедри країнознавства та туризму, географічний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, e-mail: aabeydik@gmail.com.
2. *Гілета Любов Андріївна* – кандидат географічних наук, викладач Природничого коледжу Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, Україна, e-mail: kikka88@ukr.net.
3. *Долинська Олеся Олегівна* – аспірант кафедри економічної та соціальної географії, географічний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, e-mail: dolynskiyi@ukr.net.
4. *Калмикова Ірина Семенівна* – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та рекреації, Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса, Україна.
5. *Кравець Тарас Мирославович* – кандидат географічних наук, викладач кафедри комплексів і приладів артилерійської розвідки, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів, Україна, e-mail: taras-kravets@ukr.net.
6. *Меліх Олена Олександрівна* – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри туристичного бізнесу та рекреації, Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса, Україна, e-mail: olenamelikh2@gmail.com.
7. *Меліх Тарас Григорійович* – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного туризму, готельно-ресторанного бізнесу та мовної підготовки, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна.
8. *Сірук Вадим Юрійович* – студент кафедри країнознавства та туризму, географічний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна, e-mail: vadimsiruk@gmail.com.
9. *Топалова Олеся Іллівна* – асистент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства, природничо-географічний факультет, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна, e-mail: l.topalova@yandex.ua.
10. *Трішин Федір Анатолійович* – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та рекреації, Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса, Україна.
11. *Цепенда Михайло Володимирович* – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна, e-mail: my.tserpenda@chnu.edu.ua.
12. *Цепенда Микола Михайлович* – кандидат географічних наук, доцент, асистент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна, e-mail: kotsyk@ukr.net.
13. *Цепенда Наталія Романівна* – магістр з туризму, викладач туристичних дисциплін, Чернівецький кооперативний економіко-правовий коледж, м. Чернівці, Україна, e-mail: nt89@ukr.net.
14. *Чернишова Таїсія Миколаївна* кандидат біологічних наук, старший викладач Житомирський національний екологічний університет, м. Житомир, Україна, e-mail: taisiya_1983@ukr.net.
15. *Чичкань Анастасія Ігорівна* – аспірантка, Інститут географії НАН України, м. Київ, Україна, e-mail: amerlin@bigmir.net.
16. *Щерба Андрій Анатолійович* – кандидат технічних наук, викладач кафедри комплексів і приладів артилерійської розвідки, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів, Україна, e-mail: taras-kravets@ukr.net.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

1. *Бейдык Александр Алексеевич* – доктор географических наук, профессор, профессор кафедры страноведения и туризма, географический факультет, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина, e-mail: aabeydik@gmail.com.
2. *Гилета Лобов Андреевна* – кандидат географических наук, преподаватель Естественного колледжа Львовского национального университета имени Ивана Франко, г. Львов, Украина, e-mail: kikka88@ukr.net.
3. *Долинская Олеся Олегівна* – аспирант кафедры экономической и социальной географии, географический факультет, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка, e-mail: dolynskyi@ukr.net.
4. *Калмыкова Ирина Семеновна* – кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры туристического бизнеса и рекреации, Одесская национальная академия пищевых технологий, г. Одесса, Украина.
5. *Кравец Тарас Мирославович* – кандидат географических наук, преподаватель кафедры комплексов и приборов артиллерийской разведки, Национальная академия сухопутных войск имени гетмана Петра Сагайдачного, г. Львов, Украина, e-mail: taras-kravets@ukr.net.
6. *Мелих Елена Александровна* – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой туристического бизнеса и рекреации Одесской национальной академии пищевых технологий, г. Одесса, Украина, e-mail: olenamelikh2@gmail.com.
7. *Мелих Тарас Григорьевич* – кандидат экономических наук, доцент кафедры международного туризма, гостинично-ресторанного бизнеса и языковой подготовки, Университет им. Альфреда Нобеля, г. Днепр, Украина.
8. *Сирук Вадим Юрьевич* – студент кафедры страноведения и туризма, географический факультет, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина, e-mail: vadimsiruk@gmail.com.
9. *Топалова Олеся Ильинична* – ассистент кафедры туризма, социально-экономичной географии та краеведенья, природно-географического факультета Мелитопольского государственного университета имени Богдана Хмельницкого, г. Мелитополь, Украина, e-mail: ltopalova@yandex.ua.
10. *Тришин Федор Анатольевич* – кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры туристического бизнеса и рекреации, Одесская национальная академия пищевых технологий, г. Одесса, Украина.
11. *Цепенда Михаил Владимирович* – кандидат географических наук, доцент, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, доцент кафедры экономической географии и экологического менеджмента, г. Черновцы, Украина, e-mail: my.tsependa@chnu.edu.ua.
12. *Цепенда Николай Михайлович* – кандидат географических наук, доцент, ассистент кафедры экономической географии и экологического менеджмента, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича., г. Черновцы, Украина, e-mail: kotsyk@ukr.net.
13. *Цепенда Наталья Романовна* – магистр по туризму, преподаватель туристических дисциплин, Черновицкий кооперативный экономико-правовой колледж, г., Черновцы, Украина, e-mail: nt89@ukr.net.
14. *Чернышова Таисия Николаевна* кандидат биологических наук, старший преподаватель, Житомирський національний аргоекологічний університет, м. Житомир, Украина, e-mail: taisiya_1983@ukr.net.
15. *Чичкань Анастасия Игоревна* – аспирантка, Институт географии НАН Украины, Киев, Украина, e-mail: amerlin@bigmir.net.
16. *Щерба Андрей Анатольевич* – кандидат технических наук, преподаватель кафедры комплексов и приборов артиллерийской разведки, Национальная академия сухопутных войск имени гетмана Петра Сагайдачного, г. Львов, Украина, e-mail: taras-kravets@ukr.net.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

1. *Beydik Oleksandr Oleksijovych* – Doctor of Geography Sciences, Professor, Professor of Country Studies and Tourism Department, Faculty of Geography, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: aabeydik@gmail.com.
2. *Hileta Liubov Andriyivna* – Candidate of Geographical Sciences, Teachers of Natural College of Lviv Ivan Franco University, Lviv, Ukraine, e-mail: kikka88@ukr.net.
3. *Dolynska Olesya Olehivna* – post-graduate student of the economic and social-geography department, Faculty of Geography, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: dolynskiyi@ukr.net
4. *Kalmykova Iryna Semenivna* – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Tourism Business and Recreation of the Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, Ukraine.
5. *Kravets Taras Myroslavovych* – candidate of geographical sciences, lecturer systems and appliances artillery reconnaissance, National Academy of the Army named after Hetman Sahaidachny, Lviv, Ukraine, e-mail: taras-kravets@ukr.net.
6. *Melikh Olena Oleksandrivna* – Doctor of Economics, Professor, Head of Tourism Business and Recreation Department, Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, Ukraine, e-mail: olenamelikh2@gmail.com.
7. *Melikh Taras Grygorijovych* – PhD in Economics., Assistant Professor of the Department of International Tourism, Hotel and Restaurant Business and Language Training of the Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine.
8. *Siruk Vady`m Yuriyovych* – Student of Country Studies and Tourism Department, Faculty of Geography, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: vadimsiruk@gmail.com.
9. *Topalova Olesia Illivna* – Assistant of Tourism, Social-Economical Geography and Local History Department, Natural Sciences and Geography Faculty, Bogdan Khmelnytskyi Melitopol State University, Melitopol, Ukraine, e-mail: l.topalova@yandex.ua.
10. *Trishyn Fedir Anatolyevich* – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Tourism Business and Recreation Department, Odessa National Academy of Food Technologies.
11. *Tsependa Mykhaylo Volodymyrovych* – PhD in Geography, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Economic Geography and Environmental Management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine, e-mail: my.tsependa@chnu.edu.ua.
12. *Tsependa Mykola Mykhailovych* – PhD in Geography, Associate Professor, Assistant of Economic Geography and Environmental Management Department, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine, e-mail: kotsyk@ukr.net.
13. *Tsependa Natalia Romanivna* – Master of Tourism, Lecturer, Chernivtsi Cooperative Economic and Law College, Chernivtsi, Ukraine, e-mail: nt89@ukr.net.
14. *Chernyshova Taisiya Nikolaevna* – Candidate of Biological Sciences, Senior Lecturer, National Argoecological University, Zhytomyr, Ukraine, e-mail: taisiya_1983@ukr.net.
15. *Chychkan Anastasiia Igorivna* – PhD student, Institute of geography NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, e-mail: amerlin@bigmir.net.
16. *Shcherba Andrii Anatoliyovych* – Candidate of Geographical Sciences, Lecturer Systems and Appliances Artillery Reconnaissance, National Academy of the Army Named after Hetman Sahaidachny, Lviv, Ukraine, e-mail: taras-kravets@ukr.net.

ЗМІСТ

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

<i>Бейдик О.О., Топалова О.І., Сірук В.Ю.</i> ТРАДИЦІЙНІ ТА НЕТРАДИЦІЙНІ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ	3
<i>Меліх О.О., Калмикова І.С., Трішин Ф.А., Меліх Т.Г.</i> ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	11
<i>Цепенда М.В., Цепенда М.М., Цепенда Н.Р.</i> СУТНІСТЬ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ	20
<i>Долинська О.О.</i> СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	29
<i>Гілета Л.А.</i> ВПЛИВ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СТАН ЗЕЛЕНИХ ЗОН ЛЬВІВСЬКОЇ УРБОЕКОСИСТЕМИ	37
<i>Чернишова Т.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРОТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ АГРОСАДИБИ «ПОЛІСЬКА ХАТА»)	45

II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА

<i>Кравець Т.М., Щерба А.А.</i> ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ARC GIS ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ КОМАНДИРОМ ПІДРОЗДІЛУ	51
<i>Чичкань А.І.</i> ПРЕФЕКТУРА ФУКУОКА: СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКА СТРУКТУРА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ	60

РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія на монографію О.Д. Короля «Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та геопросторовий розподіл»	68
--	----

<i>ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ</i>	70
-------------------------------	----

СОДЕРЖАНИЕ

I. ГЕОГРАФИЯ РЕКРЕАЦИИ И ТУРИЗМА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ

<i>Бейдык А.А., Топалова О.И., Сирук В.Ю.</i> ТРАДИЦИОННЫЕ И НЕТРАДИЦИОННЫЕ КУЛЬТУРНО-ИНФОРМАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И МИРА	3
<i>Мелих Е.А., Калмыкова И.С., Тришин Ф.А., Мелих Т.Г.</i> ФАКТОРЫ РЕГИОНАЛЬНОЙ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ	11
<i>Цепенда М.В., Цепенда Н.М., Цепенда Н.Р.</i> СУЩНОСТЬ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ, ОСОБЕННОСТИ И ПРОБЛЕМЫ ЕГО УЧЕТА В УКРАИНЕ	20
<i>Долинская О.О.</i> СОЦИАЛЬНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКО-РЕГИОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА ХМЕЛЬНИЦКОЙ ОБЛАСТИ	29
<i>Гилета Л.А.</i> ВЛИЯНИЕ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА СОСТОЯНИЕ ЗЕЛЕННЫХ ЗОН ЛЬВОВСКОЙ УРБОЕКОСИСТЕМИ	37
<i>Чернышова Т.Н.</i> ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ АГРОТУРИСТИЧЕСКОГО ПРОДУКТА ЖИТОМИРСКОГО РЕГИОНА (НА ПРИМЕРЕ АГРОУСАДЬБЫ «ПОЛЕССКИЙ ДОМ»)	45

II. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕСТВЕННОЙ ГЕОГРАФИИ И СТРАНОВЕДЕНИЯ

<i>Кравец Т.М., Щерба А.А.</i> ПРЕИМУЩЕСТВА ПРИМЕНЕНИЯ ГЕОИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ARC GIS ДЛЯ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ КОМАНДИРОМ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ	51
<i>Чичкань А.И.</i> ПРЕФЕКТУРА ФУКУОКА: СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КОНТЕКСТЕ СБАЛАНСИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ	60

РЕЦЕНЗИИ

Рецензия на монографию А.Д. Короля «Международные туристические потоки: общественно-географические аспекты формирования и геопространственное распределение»	68
--	----

<i>ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ</i>	70
------------------------------	----

LIST OF CONTENTS

I. GEOGRAPHY OF RECREATION AND TOURISM: THEORETICAL AND APPLIED ISSUES

<i>Beydik O.O., Topalova O.I., Siruk V.Y.</i> TRADITIONAL AND NON-TRADITIONAL CULTURAL AND INFORMATION SYSTEMS OF UKRAINE AND THE WORLD	3
<i>Melikh O.O., Kalmykova I.S., Trishyn F.A., Melikh T.G.</i> FACTORS OF REGIONAL DIFFERENTIATION OF THE TOURISM INDUSTRY	11
<i>Tsependa M.V., Tsependa M.M., Tsependa N.R.</i> THE ESSENCE OF TOURIST AND RECREATIONAL WATER USE, PECULIARITIES AND PROBLEMS OF ITS ACCOUNTING IN UKRAINE	20
<i>Dolynska O.O.</i> SOCIO-GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF FUNCTIONING TOURIST-REGIONAL COMPLEX IN KHMELNYTSKYI REGION	29
<i>Hileta L.A.</i> THE INFLUENCE OF TOURIST AND RECREATION ACTIVITIES ON STATE OF GREEN ZONES OF THE LVIV URBAN ECOSYSTEM	37
<i>Chernyshova T.N.</i> FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF AGRO-TOURIST PRODUCT OF THE ZHITOMIR WORLD (ON THE EXAMPLE OF AGRICULTURAL HOUSE “POLESSKY DOM”)	45

II. CURRENT PROBLEMS OF SOCIAL GEOGRAPHY AND COUNTRY STUDIES

<i>Kravets T.M., Shcherba A.A.</i> ADVANTAGES OF USING THE ARC GIS GEOINFORMATION SYSTEM FOR DECISION BY THE UNIT COMMANDER	51
<i>Chychkan A.I.</i> FUKUOKA PREFECTURE: SPECIALIZATION, ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL STRUCTURE OF ECONOMIC ACTIVITY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	60

REVIEWS

Review of the monograph by O.D. Korol "International tourist flows: socio-geographical aspects of formation and geospatial distribution"	68
--	----

<i>INFORMATION ABOUT AUTHORS</i>	70
----------------------------------	----